

پښتني قبيلې او روايتي ريښې

ليکوال:

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ټول چاپي حقوق په خپروونکي اړه لري

* پښتني قبيلې او روايتي ريښې
* ليکوال: محمد معصوم هوتک

* خپروونکى: علامه رشاد خپرنډويه ټولنه
* کندهار - افغانستان
* تليفون: ۰۷۰۰۳۲۶۰۱۱
* ايميل: mrohyal@yahoo.com

* کمپوز او ډيزاين: روحيال نشراتي مؤسسه
* کچه: ۵۰/۱۳ × ۲۱ سانتي متره
* لومړی چاپ: ۱۳۷۹ ش
* دوهم چاپ: ۱۳۹۰ ش
* چاپ شمېر: زر ټوکه
* د مخونو شمېر: ۱۲۰
* د خپرونو لړ: ۴۸

فهرست

- ۱. د خپروونکي يادښت ۵
- ۲. کتابی کوچک بامحتواى بزرگ... اکادميسين سيستانى ۶
- ۳. د دې رسالې د دوهم چاپ په باب ۸
- ۴. د لومړي چاپ د سرخبري ۱۰

لومړی څپر کی

- ۵. پښتانه څوک دي؟ ۱۲
- ۶. پښتون - افغان - پټان ۱۲
- ۷. پښتون ۱۲
- ۸. افغان ۱۹
- ۹. پټهان ۲۳
- ۱۰. پښتو ۲۴

دوهم څپر کی

- ۱۱. د پښتنو اصل و نسب ۲۷
- ۱۲. د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه ۲۷
- ۱۳. مخزن افغاني ۲۸
- ۱۴. قيس څوک وو؟ ۳۴
- ۱۵. د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې کمزوري اړخونه ۳۷
- ۱۶. د بني اسرائيليت د نظريې د منځته راتگ عوامل ۴۳

دریم څپرکی

۴۷. په تورات کي د خزن افغاني د تېروايت په باب زما څېړني
 ۴۸. ۱۸. تورات.....
 ۵۰. ۱۹. د تورات برخيا د مخزن افغاني له برخياوو سره سره
 ۵۵. ۲۰. د تورات آصف او د مخزن افغاني آصف هم نه سره وایي ..
 ۵۷. ۲۱. د تورات ارميا او د مخزن افغاني ارميا هم نه سره وایي ...

څلرم څپرکی

۶۴. ۲۲. روايتي شجرې.....
 ۶۴. ۲۳. شجره څه ته وایي؟.....
 ۷۲. ۲۴. اودل-ابدال-اپتل-هقتل-يقتل.....
 ۷۴. ۲۵. الکو، اراکو، الکوزي، اراکوزي.....
 ۷۶. ۲۶. اخک-اخکزي.....
 ۷۹. ۲۷. بېڅ-پروټ-ډاسو-اپرېډي.....
 ۷۹. ۲۸. ساک-سهاک-ساکزی-اسحاقزی.....

پنځم څپرکی

۷۲. ۲۹. غرزي-غلزي-خلجي-غلجي.....
 ۸۷. ۳۰. غلجي څوک دي؟.....
 ۹۳. ۳۱. اصل و وصل.....
 ۹۶. ۳۲. مور ته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي.....
 ۹۹. ۳۳. خلجي او غلجي.....
 ۱۱۰. ۳۴. له پياوړي استاد محمد معصوم هوتک سره.....
 ۱۱۷. ۳۵. د ليکوال چاپ او ناچاپ آثار.....

د خپروونکي يادښت

د پښتنو د اصل و نسب په باب خورا ډېرو داخلي او خارجي پوهانو او څېړونکو تحقیقات او څېړنې کړي دي، خو په تأسف سره باید ووايو چي د دغه ډول تحقیقاتو ډېره برخه د خپل وخت و زمان د مسلطو شرایطو څخه متاثره سوې او د دغه تاثیر له اسیته خورا ډېر غیر واقعي افواهاټ او روایات په گډ سوي دي. دغه حاضره څېړنه د پښتو ژبي د تکره او احتیاط کاره څېړونکي استاد محمد معصوم هوتک د اوږدو پلټنو او تحقیقاتو نتیجه ده، چي د پښتنو د اصل و نسب په باب خورا نوې او پر واقعیتونو بنا څېړنه ده، د هغوی دغه څېړنه په لومړي وار په ۱۳۷۹ ش کال په جرمني کي (د افغانستان د کلتوري ودي ټولني) له خوا د (پښتني قبیلې او روایتي شجرې) په نوم چاپ سوه، د دې اثر د بیا چاپولو په برخه کي د کتاب لیکوال د لومړي چاپ له خپروونکو سره تفاهم کړی دی او هغو هم له دوهم چاپ سره موافقه کړې ده. اوسنۍ حاضره بڼه ئې د محتویاتو په لحاظ د پخوانۍ په پرتله خورا ډېر اضافات لري، چي دریم څپرکی ئې د یوه بڼه مثال په توگه یادولای سو.

موږ د جرمني له کلتوري ټولني څخه په مننه د استاد محترم دغه غنیمت څېړنه بیا چاپوو، خو دا ځل ئې د (پښتني قبیلې او روایتي رېښې) په نوم ټولني ته وړاندي کوو، څو زموږ څېړونکو او نسب پېژندونکو ته د دغې رسالې د محتویاتو څخه د یوه باوري سند په توگه د استفادې پراخه زمینه مساعده سي.

مطیع الله رو هیال

د علامه رشاد خپرنډویه ټولني مشر

د دې کتاب په باب د کانديد اکاډميسن
اعظم سيستاني د نظر (لنډيز):

کتابی کوچک بامحتوای بزرگ

از محقق و دانشمند دقیق النظر افغان، محمد معصوم هوتک، رساله یی کوچک (بامحتوای بزرگ) دریافت کردم زیر نام "پښتني قبيلې او روايتي شجرې" که نظیر آنرا تاکنون من از هیچ نویسنده و مولف دیگر افغان ندیده ام. "پښتني قبيلې او روايتي شجرې" رساله کوچکی است با قطع جیبی که بمناسبت ۱۲مین سال پیروزی افغانها در جنگ میوند بر دشمن متجاوز از طرف "د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه" تحت نظر آقای زرین انځور در جرمنی، در چهار فصل و ۸۶ صفحه در سال ۲۰۰۰ به نشر رسیده است. (شمار فصول و صفحات در چاپ دوم زیاد شده است. ناشر) این نویسنده رساله را با قدردانی به مادر بزرگوار خویش اهداء کرده، که کاری بسیار بجا و قابل نموده است. زبان رساله، پشتو و به لهجه شیرین قندهار به نگارش آمده که برای هر فرد افغان ولو بهره کمی از پشتو داشته باشد قابل فهم و درک است.

مولف در بمیان آوردن این رساله از معیارهای پذیرفته شده تحقیق کار گرفته و با مراجعه به آثار متعدد داخلی و خارجی، اثری بکر و مستند و مستدل بامنطق و استدلال قوی ارائه داده است که بسیار دلچسپ و قابل فیض بردن است...

هر یکی از فصول چهار گانه فوق دارای نکات تازه، بکر و آموختنی است (آقای سیستمی درینجا قسمت قابل ملاحظه فصل دوم رساله رابه زبان دری ترجمه نموده است که ما آنرا درین چاپ نگرفته ایم. ناشر).

با بیان فرازهای ازین رساله، معلوم خواننده شده باشد که مولف در اثبات و یا تردید نظریات و تیوریهای ارائه شده در مورد اصل و نسب افغانها، چقدر وقت گذاشته و چقدر دقت بخرج داده تا چنین اثر گرانبهائی را به هموطنان عرضه کند. بدون تردید با خواندن این اثر تمام جعلیات و جفنگیات محققین داخلی و خارجی نقش براب میشود. توفیق مزید این نویسنده باحوصله را در نوشتن و بمیان آوردن آثار دیگر از این دست آرزو مندیم.

گوتنبرگ - سویدن

۱۰ اپریل ۲۰۰۶

د دې رسالې د دوهم چاپ په باب

دا کوچنۍ رساله ما څو کاله پخوا خپره کړې وه او تر کمه ځايه چې راته معلومه شوې ده، لومړی چاپ ئې ډېرو کسانو ته رسېدلی نه وو. دوستانو هر وخت زما تر غوږه رارسوله چې که دغه رساله بيا چاپ سي، ښه به وي. له بلي خوا په دې څو تېرو کلونو کې د افغاني پوهانو ځينې داسې آثار خپاره سول چې د هغو له مخې مي بايد د خپلي دغې رسالې د متن پر ځينو برخو باندې، په تېره بيا د يوناني مورخ هيرودتس د ليکنو په ارتباط، نوې کتنه کړې وای. په دې حاضر چاپ کې مي دغه برخه له سره ترتيب کړه او څه زياتوني مي پکښې راوستلې. دغه راز مي په تورات کې د خپلو څېړنو محصول هم په يوه بېل څپر کې پر زيات کړ. د رسالې نوم مي هم وراړولی دی، ځکه پخوانی نوم ئې ډېر دقيق نه وو.

زه، زما د نژدې نيمې پېړۍ له اشنا ښاغلي حاجي اختر محمد خان څخه د زړه له کومې ممنون یم چې د دې اثر د بيا چاپ لگښت ئې پر خپله غاړه واخيست. نوموړی د کابل پوهنتون د ساينس پوهنځي له ممتازو فارغانو څخه دی او ښه ډېر کلونه ئې د کندهار او کابل په معارفو کې د وطن د اولاد په روزنه کې تېر کړي دي. د ده د هيواد پالنې لوی ثبوت دا دی چې له هيواد څخه د وتلو

د هر راز امکاناتو له مساعدت سره سره ئې د مصيبت تېري خو
لسيزي د سر او مال د درنو تلفاتو په قيمت دننه په هيواد کي گاللي
دي.

دغه راز له علامه رشاد خپرندويي ټولني او گران مطيع الله
روهيال څخه هم منونکی يم چي د دې اثر د دوهم چاپ چاري ئې
په ښه توگه سر ته رسولي دي.

د پخوا په شان مي خپلو پښتنو وروڼو ته سپارښتنه دا ده چي
که د پښتو پرمختگ غواړئ، پښتو آثار خپاره کړئ. د پښتو آثارو د
کميت زياتوالي د کيفيت پله هم ورسره درنه کوي.

په درنښت

م. هوتک

اوکويل – کاناډا

۶ مه د فبروري ۲۰۱۱ ع

دلوی خدای په نامه

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا
وَقَبَاۗئِلَ لِتَعَارَفُوْۤا اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ

خَبِيرٌ ﴿٢٨﴾ [الحجرات: ١٣]

د لومړۍ چاپ د سر خبري

د پښتنو د نسبي شجرو او روایاتو په باب ښه ډېري خبرني
سوي دي. د هروي نعمت الله له مخزن افغاني رانيولي بيا زما تر
دغي ليکني پوري ټولو د دغي موضوع پر يوه يا بل اړخ خبري کړي
دي. په تېره بيا په دې وروستيو وختو کي په دې برخه کي ځيني
درنې ليکني هم سوي دي چي په هغو کي دارواښاد سرمحقق
دوست شينواري، استاد محمدانور نوميالي او پوهاند دوکتور
حبيب الله تېري له خوا د ليکل سوو رسالو او کتابو يادونه لازمه ده.
ما د پښتنو د ايتنيکي جوړښت او نسبي شجرو په باب له
اوږدې مودې څېړنه کړې ده چي د (ډېوې) مجلې د دوهم او دريم

کال په گڼو کي خپره سوې هم ده. دغه راز مي د ښاغلي پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ د غوښتنې له مخي د دغو څېړنو لنډيز د دوی له خوا په نوي تدوين او تاليف سوي کتاب (رڼا او دفاع) کي هم خپور کړ. استاد محمد انور نوميالي د يوه ليک په ترڅ کي زما دغه څېړنه خوښه کړې وه او راته کښلي ئې وه چي: "کاشکي مو خپلي څېړني سره شريکي کړي وای". د تېر کال په پای کي زما گران دوست او د پښتو ژبي پياوړي ليکوال ښاغلي زرین انځور راڅخه وغوښتل چي دغه څېړني که د يوه ځانگړي اثر په توگه خپرې سي، ښه به وي. د چاپ په برخه کي ئې ده په جرمني کي د افغانستان د کلتوري ودي د ټولني په نمايندگي ځيگر (ټېټر) وټکاوه. ما پر خپلو يادښتو او خپرو سوو ليکنو باندي له سره غور وکړ. ځيني سموني او زياتوني مي پکښې راوستې او په دغه اوسنۍ بڼه مي سره راغونډي کړې.

درنو لوستونکو ته بايد عرض کړم چي زما دغه ليکنه د پښتنو د نسبي شجرو بشپړه کره کتنه نه ده خو دهغې پر لور يو گام دی او يو شمېر کلي نتيجې پر بنا دي. که په دې برخه کي زه پر کره تللی يم، هيله لرم چي دوستان خپل نظر راڅخه ونه سپموي.

په درناوي

محمد معصوم هوتک

ټورنټو - کاناډا

۲۰ می ۲۰۰۰م

لومړۍ خپرکي

پښتانه څوک دي؟

پښتون - افغان - پټان

الف - پښتون:

دنړۍ د اولسونو په ټولۍ کي پښتون يو لرغونی قوم دی چي د زمانې ډېري سړې او تودې پر راغلي دي، د سترو يرغلگرو تاړاکونه ئي ليدلي او مقابلې يې ورسره کړي دي او تر ډېرو سختو ازموينبتونو سرلوړی او بريالی راوتلی دی، له تېرو زيات و کم دېرشو کلو راهيسي بيا دا قوم له يوه بنيادي ازموينبت سره مخامخ دی چي لا تر اوسه هم پکښې ولاړ دی، دښمنانو ئي د تاريخ، ژبي او هويت د پايمالولو له پاره ناکام تلابونه کړي دي.

له څلورمي هجري پېړۍ را وروسته مؤرخينو د پښتنو بيان په څرگند ډول کړی چي تفصيل به ئي وروسته راسي خو تر ميلاد نژدې يو زر و پنځه سوه کاله وړاندي موږ د هندي آرينو په ويدي سرودونو کي د (پکھت) پر نامه پېښېږو چي د زياترو کورنيو او بهرنيو پوهانو په نظر دغه کلمه د (پښت) معادله کلمه ده او زياتره

افغاني پوهان د (پښتون) نوم له همدې کلمې څخه راوتلی گڼي. مشهور يوناني مؤرخ هيرودوتس (۴۸۴ ق م) چي په حقه سره يې (د تاريخ د پلار) لقب گټلی دی، د هخامنشيانو د بحث په ترڅ کي د شاوخوا سيمي د اوسېدونکو په باب بيان لري او د هغو د مشرانو نومونه راوړي، د کړو وړو په باره کي ئې ږغېږي. نوموړی ليکي چي: "آرينان Arians د ميديانو Medes په شان غشي لري خو نور وسايل ئې باختريانو Bactrians ته ورته دي. د گندهاريانو جامې هم د باختريانو په شان دي"^(۱).

په دې لړ کي د پکتيس Pactyes يادونه هم کوي او ليکي: "پکتيس واسکټونه Cleaks"^(۲) اغوندي، محلي لېندۍ او نېزې له ځانو سره گرزوي"^(۳). بل ځای د کوچيانو بيان راوړي چي دی ورته Sagartians وايي او ليکي: "د دوی ژبه پارسيانو ته ورته ده خو وسايل ئې تر پارسيانو پکتيسانو ته نژدې دي، اته زره اسونه لري"^(۴).

د هيرودتس Herodots پکتیان لکه وړاندي وويل سوه، تر ډېره وخته پوري د زياترو مؤرخينو په نظر همدغه ننني (پښتانه)

(۱) د هيرودتس تاريخ: اووم فصل - ۶۶ گڼه، ۴۹۳ مخ - انگرېزي ژباړه. دا يادښتونه پياوړي مؤرخ پوهاند دوكتور محمدحسن کاکړ رالېږلي دي چي مننه ورڅخه کوم.

(۲) کلاکس Cloaks يو ډول بې لستونو جامې دي چي ارتي غاړي لري او ما (واسکت) ورته مناسبه ژباړه وبلله.

(۳) هماغه اثر: اووم فصل - ۶۷ گڼه، ۴۹۳ مخ.

(۴) هماغه اثر: اووم فصل، ۸۵ گڼه، ۴۹۷ مخ.

بلل کېدل. (د تفصل له پاره اسلامي دايرة المعارف - لومړی ټوک - د (افغان) بحث وگورئ). د هيرودتس دغه رانقل سوي روايت ته د هغو پوهانو په لړ کي چي هغه ته ئې د تايد سر بنورولی وو، د "The Pathans" د مولف سر اولاف کرو نوم مخي ته راځي. د ده په نظر د هيرودتس پکتيس له اوسنيو پښتنو (پختنو) سره مطابقت لري. ما (هوټک) د دې کوچنوتي رسالې په لومړي چاپ کي خبره پر همدې ځای پرې ايښې وه. د ارواښاد کانديد اکاډميسن محمدانور نوميالي دا خبره ډېره ژوره او دقيقه ده چي وايي "تر هغه ځايه چي د ژبي او قوم رابطه د بشري تاريخ په سابقه کي په عمومي توگه تعقيب کېدای سي نو له يوې خوا څخه لیده کېږي چي يو شمېر ژبي د خپل اصلي قوم د اقتصادي، اجتماعي، کلتوري او سياسي انکشاف په دليل له خپلي ايتنيکي محدودې څخه وتلي او نور بېلابېل ايتنيکي هویتونه ئې په خپله حوزه کي راکښې ايستلي وي. خو بل پلو ته بيا داسي ژبي په مخه راځي چي دغه راز انکشاف ئې نه وي په برخه سوی بلکي د قوم نوم او د ژبي نوم ئې يو له بل سره تړلی پاته وي او په هم دې اساس ئې (ژبنی جمعيت) له (ايتنيکي هویت) سره بشپړ مطابقت کوي"، (وگ: د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي - ۱۸ مخ). له دې بيان څخه داسي نتيجه اخيستل کېدلای سي چي که څوک د پښتو ژبي تاريخ څېړي، په حقيقت کي د پښتنو پر تاريخ باندي تحقيق کوي. اوس چي د نوي ژبپوهني په برخه کي ښه مغزن پرمختگونه راغلي دي، د هغو له برکته د پښتنو د تاريخ ډېر تاريخ او گونگ اړخونه هم روښانه

سوي او په هغو کي د هيرودتس د پکتويس په باب هم نوي تحليلونه او برداشتونه رامنځ سوي دي. د ښاغلي ډاکټر عبدالرازق پالوال صاحب په قول د کيمبرج پروفيسور بيلي (Bailey) او د اوسلو پروفيسور مارگن ستيرنه د هيرودتس د پکتيس او پښتون نومو مطابقت ته د شک په سترگه کتلي دي. ډاکټر پالوال د پروفيسور بيلي له خولې ليکي چي: "د فيلولوژي (Philology) پر اساس باندې پکتويس (Paktues) له پښتون (Pashtun) سره پيوندېدلای نه سي... او پختون (Pakhtun) په مقاييسوي توگه سره يونوی نوم او لهجوي شکل دئ"، (وگ: کندهار مجله - د ۱۳۸۷ کال دريمه گڼه، ۸ مخ). ډاکټر پالوال صاحب په دې باب د پروفيسور مارگنستيرنه هغه نظر هم رااخيستی دئ چي "پښتون" ئې د شمال ختيځي لهجې تر "پختون" لرغونی او کلاسيک شکل بللی دئ.

پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار صاحب هم په دغه باب د فقيد مارگنستيرنه نظر تاييد کړی دئ او ليکلي ئې دي چي د جنوب لوېديځي لهجې پښتون او پښتو د ختيځو لهجو تر پختون او پختو لرغونی برېښي، (وگ: پښتو او پښتانه د ژبپوهني په رڼاکې: ۱۹۴ مخ).

ډاکټر پالوال صاحب د خورا پاڅه ژبني منطق پر اساس دا خبره خپرلې ده چي سر اولاف کرو ولي د هيرودتس پکتويس له پښتون سره معادل نوم گڼلی دئ. پالوال صاحب ليکي: "د کرو لوی مشکل دا و، چي د د / ښ / او / ش / تر منځ توپير کولای نه

سواى چي هر كله ئې پښتون د پښتون په شان كښلى دى. كه ده د
/ښ/ فهم لرلاى، دء به هم د بيلي او مارگنستيرنه سره ملگرتيا
كړې واى.

بل لا دا چي ترومپ، گريس او كرو /خ/ هم د /ك/ غوندي
ويله، او پختون به ئې پكتون باله. نو "پكتون" او "پكتوى" خو سم
دم سره وايي... دوى خيړ سوي نه دي چي دغه نوم "پكتون" نه
دى، تش د انگليسي ژبي تلفظ ئې داسي دى.

مارگنستيرنه او بيلي چي د /ښ/ او /ش/ په توپير پوهېدل،
دوى په دې هم پوهېدلي ول چي د پښتو كلاسيك شاعران لكه
خوشحال، رحمان او نور په بېله لهجه رغېدل، نه د پېښور صوبې په
اوسنۍ لهجه. نو ځكه ئې دغه لهجه وروستنۍ او نوې بللې ده.

له دې بيانه څخه د ژبپوهني د معاصرو اصولو پر اساس داسي
نتيجه راوړي چي د هيرودتس پكتويس به له پختون كلمې سره
ورته والى لري، مگر له پښتون سره مطابقت نه سي لرلاى، او
څرنگه چي پختون د پښتون كلمې نوى شكل دى، په دې اساس نو
د هيرودتس پكتويس بايد له پښتون سره يو شاني ونه گڼل سي
اود پښتون دنامه ريښه بايد بل ځاى ولټول سي.

پوهاند دوكتور زيار صاحب د پښتون او پختون د اوښتون
جريان بيان كړى دى او د بيان په ترڅ كي ئې كښلى دي: "...
(پښتون) او (پښتو) له خپل اړوند فونېتيكي قانون سره سم له
مخنيو ښو پرسوانا - parswana - او پرسوا - parsawa - څخه
پښتون او پښتو ته راوړي، را وروسته دغه دواړي ښې بيا په

منځنۍ پښتو کې - paxtun - او - paxto - او په ختیزه پښتو کې
 پختون - paxtun - او پختو - paxto - ته راوړي" (۱۹۳ -
 ۱۹۴مخونه).

دوکتور زیار صاحب ورپسې زیاتوي: "د هېرودت (۴۲۵ -
 ۴۸۵ز) پکتویس یا ویدی پکتها له ټول تاریخي - جغرافیایي
 زبات سره سره له پښتو او پښتون سره د دغو ژبنيو آرونو له مخي
 اړخ لگولای نه شي او پر ځای ئې پرسوا او پرسوانا پخوانۍ بڼې
 باوري برېښي..." (۲۳۰مخ).

دهیرو د تس پکتویس چي پوهانو یو وخت له پختون، پښتون
 سره یو شان باله، دا د هغه وخت مشخص تحلیل وو. اوس چي د
 پښتو ژبپوهني د ساینټیفیکو اصولو پر اساس د پښتنو د اصل و
 منشاء په باب نوي نظر ئې میدان ته راوتلي دي، نور نو له پکتویس
 سره د پښتون کلمې تړل گویا علمي تاداونه لري.

د پښتنو اصلي ټاټوبی یوه پراخه سیمه وه چي د ننني
 افغانستان زیاتره برخي او د پاکستان شمال شرقي خواوي پکښي
 شاملې وې. د دې پراخي اورشو پخوانی نوم (روه) وو. د تاریخ
 فرشته د بیان له مخي (روه) هغو سیمو ته ویل کېده چي له سواته
 نیولې د سیوۍ تر ښاره او له حسن ابدال څخه تر کابل و کندهار
 پوري غزېدلي وې. ریاض المحبت د (روه) پولې له ایلمن (ننني
 هلمند) څخه تر قشقر پوري، له براهوي بلوچستان څخه تر
 کشمیر پوري ښودلي دي. گویا په دې ډول په (روه) کي د اصلي

افغانستان ټولي سيمې شاملې وې^(۱). له تاريخي اسنادو څخه داسې
ښکاري چې پښتانه د اسلام په اوایلو کې له بادغیس او هراته نیولې
بیا د غور تر غرو پورې او دغه راز له زابلستان، کندهارا او د
ختیځي پښتونخوا په غرنیو سیمو کې مېشته ول او هغه د خوشحال
خان خبره (سر یې هوري کندهار لم یې دمغار کې) وو. په پښتو
کلاسیک ادب کې د (روه) یادونه ډېره سوې ده. اشرف خان
هجري وايي:

قاصدان له روه نه راځي مدت شو
سلام باد را رسوي منت یې تم دی
کاظم خان شیدا وايي:

په هندي ادا یې وکړې په ما چاري
زه شیدا په زړه ساده د روه افغان یم

په معاصرو غیر پښتنو مؤرخینو کې ارواښاد میر محمد صدیق
فرهنگ د خپل کتاب (افغانستان در پنج قرن اخیر) اول ټوک په
دریم باب کې د (افغان، پشتون و پتهان) تر نامه لاندې یو لړ
مطالب راغونډ کړي دي چې زیاتره حکمونه یې سر نه سره خوري.
دی لیکي: "کلمات پشتو و پشتون که افغانها بر زبان و قوم خود
اطلاق میکند تا سده هفدهم تنها در محاورهٔ زبانی بین مردم
معمول بود و در آثار کتبی به نظر نرسیده است". تر دغه عبارت
یوولس کرښې وروسته لیکي: "... و هر سه کلمه (افغان، پشتون و

(۱) کاکړ - پوهاند ډاکټر محمد حسن - افغان، افغانستان و افغانها و تشکیل دولت
در هندوستان، فارس و افغانستان: ۱۳ مخ، پېښور - ۱۹۸۸ م.

پتهان - م. هوتک) از سده شانزدهم به بعد در کتابت راه یافته و در معنی واحد به کار رفته است". او تر دې بيان اته ويشت کرښي وروسته بيا ليکي: "اکثر مورخان، محل رهايش نخستين پښتونها را کوههای سليمان و سرزمینهای مجاور آن در غرب رودخانه سند شمرده اند که در آنجا به علت دشوار گذار بودن اراضی و نظام قبیله ای، به شکل منزوی و نیمه مستقل زندگی میکردند. ازینجاست که در نبشته های دوره اسلامی تا هجوم مغولان بجز اشارات مختصر... تفصیل بیشتری درباره چگونگی زندگی ایشان به نظر نمی خورد. اولین شرح تفصیلی راجع به ایشان (پښتونها - م. هوتک) در خارج آن خطه در تاریخنامه هرات سیف بن محمد هروی آمده است که در اوایل سده چهاردهم میلادی تالیف شده است" (پر کلماتو تاکید زما دئ - م. هوتک). یو ځای تر اوولسمي پېړۍ پوري (پښتو و پښتون) یوازي د خلکو په ژبنيو محاورو کي معمولي کلمې بولي او بل ځای بيا په خپله د دغو کلمو ليکل سوي مثالونه تر خپل دمخني حکم دوې پېړۍ وړاندي راوړي. زه نه پوهېږم چي دغه تناقض باید څه راز تعبير سي؟

ب - افغان:

پښتانه په مجموع کي نورو اقوامو د (افغان) په نامه بللي دي. دوی خپل ځانونه پښتانه او خپله ژبه پښتو بولي. د افغان کلمې په باب پوهانو بېلابېل نظرونه ورکړي دي. ځينو د مهاباراته اسواکا Asvaka ته نژدې بللې ده. اسواکا د کندهارا سيمي ته منسوبه کلمه ده چي د آس د سپرليو معنا ورکوي. ځينو د سانسکریت له

اسواغانه څخه راپيداسوي کلمه گڼلې ده چي معنا ئې د سوريو ټاټوبي (سرزمين سواران) دئ. په دې ډول وينو چي افغان هم د خلکو او هم د سيمي نوم دئ^(۱). ځيني څېړونکي بيا د اېران د نقش رستم په کتيبه کي د راغلي (اېگان) يا (اوگان) له پاره (افغان) ډېر ښه معادل بولي^(۲). داسي نظر هم سته چي اغوان په ارمني ژبه کي د غرو اوسېدونکو ته ويل کېده او دا نوم پښتنو ته د ارمني گاونډيانو له خوا ورکړه سوي دئ^(۳). البته په ارمني ژبه کي اغوان د غرو اوسېدونکو ته وايي خو دا چي دا نوم دي په خاص ډول د افغانانو له پاره استعمال سوي وي، نوره څېړنه غواړي. (د زيات تفصيل له پاره وگورئ: پښتانه - د پوهاند دوکتور حبيب الله تېري اثر - ۵۳ - ۵۴ مخونه).

په اسلامي عصر کي به حدودالعالم لومړنی کتاب وي چي د افغان نوم ئې ياد کړی دئ (۳۷۲ ق) د ارواښاد علامه حبيبي په قول د حدودالعالم مولف "په هغه ځای کي چي د پښتونخوا ښارونه لکه گردېز، لغمان او نور ذکر کوي په سول او بيهار نومو ځايو کي د افغانانو استوگنه ښيي او داسي ښکاري چي پښتانه په ښارو کي هم اوسېده او مشهور وو"^(۴). تر دې يادوني وروسته نو د علامه ابو ريحان البېروني په گډون د غزنوي دورې د ځينو ليکوالو او شاعرانو په آثارو کي د افغان او افغانانو بيانونه موندلای سو. د غزني د دربار

(۱) هماغه اثر: ۱۶-۱۷ مخونه.

(۲) تېري - پوهاند دوکتور حبيب الله - پښتانه: ۵۲ مخ.

(۳) کاکي - پوهاند ډاکټر محمد حسن - افغان...: ۱۵ مخ.

(۴) حبيبي - پوهاند عبدالحی، د پښتو ادبياتو تاريخ: دوهم ټوک - ۱۵ مخ، ۱۳۴۲ ش.

شاعر فرخي له نن څخه څه د پاسه زر کاله مخکي ويلي دي:

بگونه شل افغانيان دوپره وتيز

چو دسته بسته بهم تيرهای بی سوفار

فردوسي په شهنامه کي زابل ته نژدې د (دشت خرگاه) د

اوسېدونکو په باب ډېري خبري لري چي تفصيل به ئې وروسته

ولولئ. دی وايي:

چنين گفـت دهقان دانش پـژوه

مراين داستان را از پيشين گروه

که نزديک زابل به سه روزه راه

يکي کوه بد، سرکشیده به ماه

بيک سوی او دشت خرگاه بود

دگر دشت زی هندوان راه بود

نشسته دران دشت بسيار کوچ

زاوغان ولاچين و کرد و بلوچ

تر دې را وروسته نو د سيفي هروي تاريخنامه (تاليف: ۷۱۸

– ۷۲۱ هجري) هغه اثر دی چي د (افغان) او (افغانستان) نومونه يې

په پېڅر راوړي دي. نوموړي مولف د هغه وخت د (افغانستان) ټول

غير پښتانه وگړي لاهم (افغانان) بللي دي^(۱).

د روښاني غورځنگ ستر مخالف اخوند دروېزه ننگرهار ي په

مخزن الاسلام کي د (افغان) او حتی افغانستان يادونه کړې ده. د

ده خپله وينا داسي ده: "الحاصل هر که ميخواهد خود را از بلای

(۱) ټبري – پوهاند دوکتور حبيب الله – پښتانه: ۵۷ مخ.

هر دو جهان نگهدارد و در اسلام ثابت باشند و در کفر نه افتند، از پیران این زمانه احتراز بکنند و مرید نشوند و الا همچنان احوال او را پیش خواهد آمد چنانکه دیده می شود درین ایام اکثر هر که از افغانستان و بلایی که درآمده است از پیری و مریدی درآمده است^(۱)."

د پښتو ژبي پخوانيو شاعرانو هم د (افغان) نوم په خپل کلام کي راوړی دی. خوشحال خټک وايي:

د افغان په ننگ مي وتړله توره

ننگيالی د زماني خوشحال خټک یم

رحمان بابا وايي:

چي کشور د افغانانو معطر شي

د هرييت مصرع مي زلفي د خوبان کړي

کاظم خان شيدا وايي:

په هندي ادايې وکړې په ما چاري

زه شيدا په زړه ساده د روه افغان یم

د شلمي پېړۍ په سر کي د افغان نوم له افغاني ملت سره د ميني او په افغانيت باندي د وياړلو يوه نخښه سوه. زياترو منورينو له خپلو نومونو سره د (افغان) لقب هم کيښ. دې نامه نو نور يوازي د پښتنو تمثيل نه کاوه، بلکي د هر افغاني تبعه له پاره کارېدله.

له څه مودې راهيسي په خارج کي ځيني افغاني نشرات د اېرانيانو په پيړۍ د (افغانستاني) بېخونده او مضره کلمه کاروي

(۱) اخوند دروېزه، مخزن الاسلام: ۲۰۷ مخ، دهلي - ۱۳۰۰ ق.

چي په هېڅ صورت د افغانيت مفهوم نه افاده کوي. زما په فکر د دغې کلمې رواج به د افغانيت وياړلي صفت ته زيانمن تمام سي.

لکه مخکي چي مي وويل د افغان نوم پښتنو ته نورو ورکړی دی خو وروسته يې د پښتنو ليکوالو او شاعرانو په ليکنه او کلام کي رواج موندلی دی. (په نړۍ کي نور قومونه هم سته چي د بل چا له خوا ورکړه سوی نوم ئې تر خپل نامه ډېر عام سوی وي. ويل کېږي چي المانيانو ته د [جرمن] نوم د سلتيانو له خوا ورکړه سوی دی او د دوی تر خپل نامه [دويچن] ډېر عام او تاريخي سو)^(۱). خو پښتنو ځانو ته تل پښتون ويلي دي او له پښتونولۍ څخه ئې د خپل ژوند له پاره د يوه وياړلي اجتماعي قانون په توگه کار اخيستی دی او اخلي ئې.

ج - پټهان:

پښتنو ته د (پټهان) لقب هم ورکړه سوی دی. دا لقب د هند په پراخه سيمه کي منځته راغلی او پسې عام سوی دی. تر ايجاد وروسته ئې د ريښې معلومولو له پاره راز راز توجيهات سوي دي. په مخزن افغاني او له هغه وروسته په ځينو هغو آثارو کي چي د مخزن اغېزه پر پرته ده، پټهان د (بطان) اوښتی شکل بلل سوی دی او پر زيات سوي دي چي دا لقب د آنحضرت صلی الله عليه وسلم له خوا قيس عبدالرشيد ته ورکړه سوی دی. بطان يې د بېړۍ د ملا تير بللی دی^(۲). د ځينو په نظر د پټهان د نامه ريښه په

(۱) نوميالی - محمدا نور - د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۳۳ مخ، مسکو - ۱۹۹۷ م.
 (۲) دا مطلب په خلاصه الانساب، تواريخ خورشيد جهان، پښتانه د تاريخ په رڼا کېښي او ځينو نورو کتابو کي راغلی دی.

هند کي د پښتنو له لومړني ټاټوبي سره تړلې ده. فرشته ليکي: پښتانه چي د غور له غرونو څخه د هند سيمو ته ولېږدېدل، د بهار ايالت په پټنه کي يې واړول. هنديانو په پټنه کي د هغوی د مېشته کېدو له امله هغوی پټه‌نان وبلل^(۱). مشهور ناروېژي ختيځ پوه مارگنسترن په پټهان کي د (پښتانه - پښتان) ريښه دخيله بولي^(۲). د پټهان توجيه چي هر راز وي، زما د څېړني موضوع نه ده خو دونه ويلای سم چي دا نوم په هند کي ايجاد سوی دی او د پښتنو آثارو ته ئې لاره کړې ده. حقيقت دا دی چي پښتون، افغان، پټهان د يوه قوم درې نومونه دي. شاعر وايي:

اسمانه ښه ئې واوره په وازکومي درته وایم
فغان پښتون پټان دی يو مفهوم يوه نامه ده
بنايست حسن ښکلا ټوله د ميني تعابير دي
توپير دی د الفاظو مسمی ټوله يوه ده

د- پښتو:

د پښتنو ژبه (پښتو) ده. لکه د افغان نوم چي د غير پښتنو له خوا دې قوم ته ورکړه سوی دی، دغه راز غير پښتانه اقوام پښتو ژبي ته (افغاني) وايي. دا نوم همدا اوس د تاجکو، هزاره وو، اوزبکو او نور سره وروڼو قومونو په عوامو کي د پښتو له پاره کارېږي. په پښتو ادبياتو کي د پښتو له پاره د افغاني نوم راوړلو ډېري پخوانی.

(۱) ظفر کا کاخېل - پښتانه د تاريخ په رڼا کښي: ۱۰۴ مخ - پېښور.

(۲) تاريخ تلفظ صرف پښتو: د دوکتور روهان فراهادي ترجمه - د استاد عبدالحی حبيبي له تعليقاتو سره - لومړی ټوک، ۲۱۱ مخ، کابل - ۱۹۷۷ م.

بېلگې سته. د روښاني افکارو مبلغ شاعر دولت لوانی وايي:

افغاني لفظ مشکل ولوست کوېښ نه شه

ورته وشوه کننده دیارلس حرفونه

له افغاني لفظ څخه ئې مراد پښتو ژبه ده. د نړۍ د زیاترو پوهانو په عقیده، پښتو یوه آریایي ژبه ده چې د هندواروپایي ژبو د کورنۍ د هندواریاني څانګې د اوستا په ښاخ پوري تړلې ده. د پتي خزاني د روایت له مخې ئې د ادبي آثارو څرکونه د هجرت په دوهمه پېړۍ کې لیدلای سو.

اوس پښتو ژبه د یوه ژوندي قوم ژبه ده، چې د نوي او معاصر ادب ټولو اصنافو ته ئې په خپله لمن کې ځای ورکړی دی او د چا خبره "د سیالانو سیاله ژبه ده".

په دې شپو ورځو کې د ځینو کسانو له خولې اورو چې د ملګرو ملتو په کومه خپرونه کې ویل سوي چې په یویشتمه پېړۍ کې د نړۍ ځینې ژبي له منځه تلونکي دي او پښتو هم پکښې شامله ده. ما ته دا خبره معلومه نه ده چې د ملګرو ملتو د دغې خپرونې د لیکوال استناد به پر کومو دلایلو ولاړ وو. تر کومه ځایه چې د ژبو د مرګ و ژوند مسئله ده نو دا یوه نوې خبره نه ده. په نړۍ کې موږ لکه د ژبو زېږېدل چې لیدلي دي دغه راز مو د ژبو مړینه هم لیدلې ده. خو د پښتو ژبي د مرګ له پاره زه هیڅ راز توجیهي دلایل نه وینم. په دې ژبه باندي د شپېتو ملیونو په شاوخوا کې وګړي خبري کوي. د نړۍ د تقریباً ټولو ادبي ژانرونو بېلګې په پښتو کې موندلای سو او له نړیوال ادبي بهر سره د دې ژبي د اوږه پر اوږه

یون شاهد یو. که څوک وایي چي دا یون سوکه دی، وي به. خو همدا سوکه یون د دې حقیقت ښکارندوی دی چي پښتو ژبه په خپل ذات کي له دغه یون سره د تګ وړتیا لري. پاته سوه د ژبي د بدلون و پشپړتیا و تکامل خبره. دا حقیقت باید موږ و منو چي نننۍ پښتو د روښاني عصر له پښتو سره هم د شکل له مخي او هم د محتوی له رویه توپیر لري. د راتلونکو پېړیو پښتو به په هغه صورت کي چي په خپله پښتانه د مرګي له خوبه راوینښ سي، تر نننۍ پښتو ډېره بډایه او متکامله وي. خو دا کار باید د ژبي د مړیني په توګه تعبیر نه سي. د پښتو ژوند د پښتانه له ژونده سره تړلی دی. که پښتون ژوندی وو دا به ژوندی وي^(۱).

(۱) په کوټه بلوچستان کي په ۱۹۹۱م کال د پښتو (عالمي کانفرنس) جوړ سوی وو او تر څلوېښتو زیاتي مقالې پکښې لوستل سوي وې. د غونډي د مقالو مجموعه چاپ سوې هم ده چي ښه د خوند مطالب پکښې دي. د دغې غونډي یوه برخه وال په خپله مقاله کي غوښتي دي ثابته کړي چي پښتو ژبه نوره ژوندی نه سي پاتېدلای او هرومرو به مري! دا خو د لیکوال نظروو، چي د احترام وړ دی خو ماته د حیرانتیا حای دا دی چي د (کانفرنس) په پای کي د دغه (دلخراشه) مضمون لیکوال ته انعام هم ورکړه سو!

دوهم څپرکی

د پښتنو اصل و نسب

د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه :

لکه د پښتنو د نامه په برخه کې چې د پوهانو نظرونه بېلابېل دي، دغه راز د پښتنو د اصل و نسب په باب هم راز راز خبرې سوي دي. چا د بني اسرائيلو د ورکو قبيلو بقايا بللي، چا قبطيان، چا ارمنيان، چا بيا تاتار او ځينو نور څه گڼلي دي. ليکلي اسناد ښيي چې دې موضوع ته د لومړي ځل له پاره د زرمي هجري پېړۍ په شاوخوا کې منظم کار پيل سوي دی. د مغول جهانگير د دربار منشي خواجه نعمت الله هروي نورزي د نواب خان جهان خان لودي په سپارښتنه او د سمانا د حاکم هيبث خان په مرسته د (مخزن افغاني) په نامه يو کتاب په ۱۰۲۰ هجري قمري کې وکينښ. په دې کتاب کې د پښتنو د اصل و نسب په باب مفصله څېړنه سوي ده او د پښتنو قبيلو د روايتي شجر و چارټونه ترتيب سوي دي او په دې برخه کې شفاهي روايتونه په ليکلي توگه ثبت سوي دي. دمخه تر دې چې د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني روايتونه

بيان كړم ما ته دا غوره ايسي چي دغه كتاب او مؤلف ئې درنو
لوستونكو ته وروپېژنم.

مخزن افغاني:

د نورزي نعمت الله هروي په قلم په ۱۰۲۰ هـ ق كال كښل سوی
دی. نعمت الله هروي د خواجه حبيب الله هروي زوی دی، وايي چي
خواجه حبيب الله هروي د اکبر پاچا (جلال الدين محمد اکبر) له
درباريانو څخه وو او ۳۵ کاله ئې په شاهي محكمه کي خدمت
کړی دی. ډاکټر محمد بشير حسين د اکبرنامې په حواله ليکي چي
دا سړی هماغه حاجي حبيب الله کاشي دی چي د اکبر په درباريانو
کي منلی شخص وو. له اکبر سره په يوه تجارتي هيات کي گوا ته
هم تللی وو. کله چي اکبر په ۹۹۱ هـ ق کي د ځينو خورا کي موادو د
بيو د جگوالي په خاطر يو لړ تدبيرونه ونيول همدغه حبيب الله ئې
پر بوره (شکره) باندي د نگران په توگه ودراوه^(۱). حبيب الله د
اکبرنامې له قوله په ۱۰۰۳ هجري قمري کال په اکره کي مړ سوی
دی.

د نورزي نعمت الله د ژوند په باب چي څه مواد په لاس کي لرو
هغه زياتره د ده د مخزن افغاني له سريزي او متن څخه په لاس
راغلي دي او له هغه څخه څرگندېږي چي نوموړی په اکره يا د
هندوستان په کوم بل ښار کي زېږېدلی دی. د وړوکتوب د زده

(۱) مخزن افغاني: اردو ژباړه (اردو ژباړونکی ئې ډاکټر محمد بشير حسين دی) - د

سريزي ۱۳ مخ، ۱۹۷۸ م.

کړي په باب ئې په څه نه يو خبر خو دومره پوهېږو چي په ۹۹۳ هـ ق کي د عبدالرحيم خان خانان د کتب خاني ناظم وو. خانخانان عبدالرحيم د جلال الدين اکبر سپه سالار وو. کله چي تر اکبر وروسته شهزاده سليم د (جهانگیر) په نامه پر تخت کښېنوست (۱۰۱۴ هـ ق) نعمت الله ئې د منشي په توگه وټاکه. يوولس کاله ئې خدمت وکړ او وروسته ئې د خانجهان لودي ملازمت ته ملا وتړله. خانجهان ورباندي د پښتانه ورور په توگه ډېر باور درلود. نعمت الله له خانجهان لودي سره په هغه سفر کي ملگری وو، چي په ۱۰۱۸ هـ ق کال ئې د مرهټه وو د ارامولو په خاطر دکن ته کړی وو. په دې سفر کي نعمت الله له يو بل درانه پښتون هيبت خان کاکړ سره پېژندلي دي. د همدغه هيبت خان کاکړ پېژندگلوي او مرسته وه چي نورزی نعمت الله ئې د مخزن افغاني پر کښلو بريالی کړ. هيبت خان کاکړ د خانجهان لودي نژدې ملگری وو او د هغه د ژوند ډېر حالات ورته څرگند ول. ده له نعمت الله نورزي سره د پښتنو د ژوند و ژواک، اصل و نسب په معلومولو کي ډېره مرسته وکړه او ويل کېږي چي د مخزن افغاني په پای کي چي د هيبت خان کاکړ د پلار و نيکه حالات بيان سوي دي، هغه د ده په خپل قلم پر زيات سوي دي. بايد وويل سي چي د مخزن په کښلو کي تر ټولو زيات د خان جهان لودي هڅونه او تشويق ډېر اغېزمن وو او ځيني خپرونکي د دې کتاب د ليکلو اصلي مشوق خان جهان بولي^(۱).

نعمت الله هروي نورزی د فارسي ژبي شاعر هم وو. د دېوان

(۱) محمد حيات خان - حيات افغاني: پښتو ژباړه - لومړی ټوک، ۱۷۰ مخ، کابل.

خرک ئې نسته خو په مخزن افغاني کي ئې يو دوه شعره راغلي دي. دغه راز په مخزن افغاني کي د پښتو شعرو سته والی د دې خبري دليل کېدای سي چي نعمت الله په پښتو ژبه پوهېدی که څه هم په هندوستان کي زېږېدلی او لوی سوی وو خو خپله مورنۍ ژبه ئې زده وه.

مخزن افغاني يوه دېباچه او مقدمه لري ورپسې په اووه بابو او خاتمه کي کتاب پای ته رسېږي هر باب او خاتمه ئې بيا پر بېلو بېلو فصلونو وېشلې ده. د کتاب د خاتمې په درو فصلونو کي ئې د سره ښو، بېټنو او غرغښتو په قبيلو کي د مشهورو صوفيانو حالات راوړي دي. کتاب په لوی سر کي د پښتنو اصل و نسب خپري. (دا برخه ئې اوس د انسايو پوهانو په نزد د منلو وړ نه ده ځکه پښتانه ښي اسرايلو ته منسوبوي؟) بيا د لوديانو او سوريانو حالات بيانوي او ورپسې د خان جهان لودي د ژوند کارنامې ليکي. که تر دې خبري ورتېر سو چي د پښتنو د اصل و نسب په باب ئې ناسم او له ځانه جوړ سوي نظرونه راوړي دي نور نو مخزن افغاني په هند کي د پښتنو ستانه وو په باب ډېر ګټور اثر دی.

د دې کتاب ځيني ځانګړتياوي به د نوموړي اثر د اردو ژباړونکي له خولې دلته رانقل کړو. تر ټولو لومړی ښېګڼه ئې دا ده چي مصنف د پښتنو د حسب و نسب شجرې د لومړي ځل له پاره راغونډي کړي دي چي د تاريخ په کوم بل کتاب کي په دومره تفصيل نه دي بيان سوي.

د خان جهان لودي د حالاتو او فتوحاتو بيان ئې ډېر مستند او

د باور وړ دى ځكه د كتاب ليكونكي ډېر كلونه او په ډېرو كارونو كې دهغه ملگرى وو.

د سوري شېرشاه د سترو كارنامو بيان كه څه هم په (تاريخ شېرشاهي) او (واقعات مشتاقې) كې راغلى دى مگر د مخزن افغاني معلومات بايد يو داسې اضافت وېولو چې دهغه په مرسته موږ د شېرشاه ستر شخصيت نور هم ښه تر اېږندلاى شو. په دې برخه كې ئې معلومات ثقه او مستند دي.

د دې كتاب يوه بله ځانگړتيا لا دا ده چې د لوديانو او سوريانو د زمانې بيان ئې له عقله ليري نكلو او افسانو څخه راييل كړى دى. د كتاب په خاتمه كې چې د پښتنو ستانه وو او د خداى د دوستانو كوم معلومات راغونډ سوي دي، ځينې داسې كسان موندلاى سو چې په نورو ماخذونو كې ئې څرك نه لرو.

تر مخزن افغاني وړاندي موږ پر همدې موضوع باندي په دغه كم او كيف كوم منظم اثر نه لرو. د پوهاند دوكتور حبيب الله تېرى په قول د ابوالفضل (آيين اكبري) تر ټولو پخوانى ليكلى سند دى چې د پښتنو د سترو قبيلو يادونه ئې كړې ده^(۱). آيين اكبري په ۱۵۹۷ - ۱۵۹۸ كلونو كې ليكل سوى دى. نوموړى پوهاند په دې باب داخوند دروېزه ننگرهارى د تذكرة الابرار والاشرار روايت هم رانقلوي. ما ته د تذكرة الابرار والاشرار او مخزن افغاني ليكني همزولي ښكاري او داسې مي لاهم په زړه كې راگرزي چې داخوند دروېزه ماخذ دي د نعمت الله هروي اثر وي (والله اعلم). د نعمت

(۱) تېرى - پوهاند دوكتور حبيب الله - پښتانه: ۲ مخ.

الله هروي زيار په خپل وخت کي يو نوښت (ابتکار) دئ او د مولف او همکارانو هڅه ئې د ستايني وړ ده.

د مخزن افغاني د روايتو له مخي پښتانه بني اسرائيل دي او په بني اسرائيلو کي د ساول (طالبوت) له نسله گڼل سوي دي. ساول د حضرت يعقوب عليه السلام په دوولسو زامنو کي د ابن يمين له اولادې څخه وو. وايي ساول د حضرت اسماعيل عليه السلام په زمانه کي د بني اسرائيلو پاچا وو. دوه زامن ئې ول چي (ارميا) او (برخيا) نومېدل، لور ئې د حضرت داود مېرمن وه، برخيا د حضرت داود عليه السلام وزير او ارميا ئې سپه سالار وو د ارميا زوی افغنه نومېدی چي د حضرت سليمان عليه السلام سالار وو او د برخيا د زوی نوم اصف وو چي د وزارت منصب ئې درلود. افغنه ته خدای څلوېښت زامن ورکړل او اصف تته اتلس. د حضرت سليمان د وفات پر وخت د دې وروڼو (افغنه - اصف) له اولاده دومره پياوړې قبيله جوړه سوه چي په ټولو بني اسرائيلو کي ئې ساری نه وو.

وايي چي بني اسرائيلو د حضرت سليمان عليه السلام تر وفات وروسته د خدای نافرمانۍ ته ملا وتړله. خدای د بابل پاچا (بخت نصر) پر مسلط کړ او د بني اسرائيلو ځيني قبيلې حجاز ته او ځيني غور ته مهاجري سوي حجاز ته د مهاجرو بني اسرائيلو وروستی مشر خالد بن وليد دئ چي د ځينو پښتنو مورنۍ نيکه بلل سوي دئ او د غور د بني اسرائيلو متاخر سړی قيس دئ.

د مخزن افغاني دغه روايت د ټولو هغو آثارو له پاره د يوه قوي

ماخذ حیثیت لري چي په دې برخه کي لیکل سوي دي. تاریخ مرصع، خلاصة الانساب، صولت افغاني، شوکت افغاني، توزک افغاني، تواریخ خورشید جهان، د پښتنو تاریخ او نورو د مخزن افغاني محتویات اخیستي دي. دغه راز یو شمېر لوېدیځو مولفینو هم د مخزن افغاني پر روایتو تکیه کړې او منلي ئې دي. په غربي خپرونکو کي د بنگال د ایشیاټیک ټولني مشر سرویلیام جونز William Jones، الکساندر برنس Alexander Burnes، ویلیام موکرافت William Moorcroft، چارلس مېسن Charles Masson، جورج روز G. H. Rose، والتېر بیلېو H. W. Bellew او هنري جورج راورټي H. G. Raverty د پښتنو د بني اسرائیلييت د نظريې پلویان دي او په دوی کي جورج روز د دغې نظريې د خورا جدي مدافعينو څخه دئ. (د ده د حکمونو په باب به وروسته وږغېږو). په مقابل کي منسټوارټ الفنسټن Mountstuart Elphinston، جان ملکم John Malcolm او برنارډ ډورن Bernard Dorn ئې بیا کلک مخالفین دي او پښتانه اریاییان بولي (د دغو خپرونکو د نظریاتو له پاره د ښاغلي پوهاند دوکتور حبیب الله ټري د درانه اثر [پښتانه] لوستل له لوستونکو سره فوق العاده مرسته کوي).

په پښتنو لیکوالو کي ښاغلېل خان روشن خان د دغې نظريې په ملاتړ ډېر څه لیکلي دي. په دې برخه کي د ده د مشهور اثر اردو نوم (تذکره - پټهانون کی اصلیت اور انکی تاریخ) دئ. د دغې نظريې له مخي د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم

په ژوند کي حضرت خالد ابن وليد رضي الله عنه خپل هغه تربرونه چي په غور کي اوسېدل، د اسلام دين ته راوبلل. د غور پښتنو د قيس په مشري يو وفد (جرگه) مدينې منورې ته ولېږه. دغه وفد هورې د اسلام مقدس دين ومانه او په ايمان مشرف سول. آنحضرت صلى الله عليه وسلم پر قيس باندي د عبدالرشيد نوم کښېښوو. قيس عبدالرشيد د مکې د فتح په غزا کي برخه واخيستله او د خپلو جنگي کارنامو په وجه ئې د (بطان) لقب وگاټه. حضرت خالد خپله لور بي بي ساره په نکاح کړه. قيس له خپلو يارانو سره غور ته ستون سو او د اسلام ددين تبليغ ئې پيل کړ. په ۴۰ ق يا ۴۱ ق کي مړ سو. د همدې نظريې اغېزه د ملا عبدالباقي افغان کندهاري په دې لاندي بيتونو کي ليدل کېږي.

پټان قيس عبدالرشيد زموږ بابا نومونې درې
د وحدت پياله يې نوش کړه له مشرکه شو راپرې
زه د ده تر لېو جار سم د حبيب خپرې مچ کړ
اولاده يې بهره مند سوه د اباوو دين يې پوچ کړ
(تهذيب الواجبات: پنځم مخ، ۱۴۰۸هـ.ق)^(۱)

قيس څوک وو؟

د مخزن افغاني د ليکني له مخي او په پښتنو کي د يوې مسلطي عنعنې له رويه، قيس د اسلام د مقدس دين د بعثت پر

(۱) دا بيت ما څه د پاسه پنځوس کاله مخکي د لومړي ځل له پاره له خپلي مور څخه اورېدلی وو.

وخت د غور د پښتنو مشر وو. د اسلام تر منلو او له آنحضرت صلی الله علیه وسلم سره تر مشرف کېدلو وروسته یې نوم عبدالرشید سو دا ځکه چې وایي (قیس) عبراني نوم وو. مرگ ئې په ۴۰ یا ۴۱ ق کي واقع دئ. د ارواښاد دوست محمد کامل او فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د څېړنو له مخي د قیس په نامه یو صحابي هم سته. خو دا چې دغه قیس دي هماغه وي چې د جوړ سوي افسانوي روایت له مخي دي د غور د پښتنو په نمایندگي مدینې منورې ته تللی وو او هورې ئې د اسلام دین منلی وو، بیا وروسته بیرته غور ته راستون سوی وواو درې زامن (بېټ، سره بن او مرغښت) ځني پاته ول، هغه مسایل دي چې د ثبوت دلایل ئې کافي نه دي. علامه عبدالحی حبیبی لیکي: "کیس پښتو کلمه ده... ملایانو دغه نوم معرب (قیس) کړ او په مخزن افغاني کي یې د عربیت افسانې و تراشل سوې چې د قیس عبدالرشید د خالد له خپلوانو څخه و او د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف سوی و مگر دا افسانه حقیقت نه لري او نه په اسلامي تاریخ او سیر یا د احادیثو په کتابو کي د قیس عبدالرشید نوم راغلی دئ او نه په بل قدیم کتاب کي دا افسانه سته او نه قدیم سند لري. د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم د ژوندون ټول وقایع او هغه وفود چې له نورو هیوادونو څخه د دوی مبارک حضور ته راغلي وه، ټول وقایع یې د سیر او مغازي او فتوح په کتابو کي منضبط دي خو دا قیس بالکل نسته. نو دا ویلای سو چې دا کیسه فقط د زرم

هجري کال په حدودو کي پيدا سوې او تاريخي اصالت نه لري^(۱).
 د مخزن له روايت سره سم د قيس درې زامن (سره بن، بېټ
 او غرغښت) پاته سول چي اوسني پښتانه د همدغو درو تنو اولاده
 ده. خوشحال خان خټک وايي:

پښتون په اصل کي سره بني دي
 يا غورغښت دي يا بېټني دي
 لودي غلجي دي د بېټني له لوره
 په سره بن پوري بيا کرلاڼي دي

دا وو د هغي نظريې لنډيز چي په مخزن کي ثبت سوې ده او
 وروسته ئې پلويان او مخالفين پيدا کړل او تر نونسمي پېړۍ پوري
 د يوې مسلطي او منل سوي نظريې په توگه وچلېده. پلويانو ئې
 پښتو ژبه د عبراني ژبو يو اوسنی شکل وباله او سامي ژبه ئې وگهله.
 د دې نظريې له مخي پښتانه پنځو نیکونو ته رسېږي د سره بن،
 غرغښت او بېټ اولادې ته (اصلي افغانه) او (متوزيو او کرلاڼيو)
 ته (وصلي افغانه) وايي. د نونسمي ميلادي پېړۍ په اوله نيمايي
 کي اروپايي پوهانو د پښتنو د بني اسرئيليت نظريه تر پوښتني او
 خپرني لاندي ونيوله او تر اوږدو ژبنيو تاريخي او ايتنيکي خپرڼو
 وروسته دې نتيجې ته ورسېدل چي د پښتنو د بني اسرئيليت
 نظريه پر پاڅه علمي تادا ولاړه نظريه نه ده او افسانوي اړخ ئې له
 ورايه څرگند دئ. البته د تاريخ په ځينو پړاوو کي به د سامي
 اقوامو ځيني افراد او گروپونه له پښتنو سره يو ځای سوي او پکښې

(۱) حبيبي - عبدالحی - د پښتو ادبياتو تاريخ، دوهم ټوک، ۱۰۲-۱۰۳ مخونه.

منحل سوي وي (اوسني سادات او تر هغو وړاندي مثالونه) خو حقيقت دا دى چې نه پښتانه سامي قوم دى او نه پښتو سامي ژبه ده (تفصيل ئې وروسته راځي).

د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې کمزوري اړخونه او تناقضات

پښتنو محققينو د دې نظريې د شنلو او څېړلو په نيامت د تورات^(۱) د روايتونو پر بنا اوږدې څېړنې کړي دي او په نتيجه کې څرگنده سوې ده چې:

– د ساول (طالوت) په زامنو کې د ارميا په نامه هېڅوک نسته او زوى ئې (افغنه) يو خيالي موجود دى. د ظفر کاکاخېل د وينا له مخې خو د افغنه نوم په ټول تورات کې نه دى موندل شوى^(۲).

– د ساول په زامنو کې د برکيا په نامه يو تن سته چې زوى ئې آصف دى خو دا چې نوموړى دې د حضرت سليمان عليه السلام په وخت کې وزير مقرر شوى وي، په تورات کې هېڅ راز اشاره نسته.

(۱) تورات چې په لغت کې قانون ته وايي، د هغه اسماني کتاب نوم دى چې پر حضرت موسي عليه السلام نازل شوى او له هغو څلورو کتابونو څخه دى چې مسلمانانو ايمان پر راوړى دى. په قرآن مجيد کې د تورات پر نامه ډېر پېښېږي. عيسويان د مقدس کتاب لومړيو پنځو برخو ته تورات وايي. دا پنځه برخې ئې په انگرېزي کې Pentateuch بولي چې په فارسي متنونو کې ورته (خمسه موسى) ويل شوي دي (د لومړي چاپ حاشيه. په دې باب تفصيلي بيان وروسته راځي).

(۲) ظفر کاکاخېل – سيد بهادر شاه – پښتانه د تاريخ په رڼا کېښي: ۳۵ مخ – پېښور.

فاضل استادعلامه پوهاند عبدالشکور رشاد(رح) د (الدرس التام فی التاريخ العام) په حواله لیکي:

"د شاول (طالوت) د پاچا کېدلو کال ۱۰۹۲ ق م او د مرگ کال یې ۱۰۵۶ ق م ښودل سوی دی او تر شاول وروسته حضرت داود علیه السلام د بني اسرائیلو مشر وټاکه سو او تر خلوېښت کاله واکمنی وروسته په ۱۰۱۶ ق م ومړ ... د وروستنی لیکني په روڼا کي هم د درایت په حکم د مخزن افغاني دا لیکنه زړه ته نه لوېږي چي وایي (برخیا او ارمیا د ساول دوه پس مرگي زامن وو او د هغو زامن آصف او افغنه د حضرت داود وزیر او سپه سالار سول) دا ځکه چي که موږ د برخیا او ارمیا زوکړه په ۱۰۵۶ ق م یا ۱۰۵۵ ق م کي فرض کړو نو د هغو د زامنو (آصف او افغنه) زوکړه که د پلرو په شل کلنۍ کي پېښه سوې وي نو آصف او افغنه باید په ۱۰۳۵ ق م یا ۱۰۳۶ ق م زوکړي او تر شل کلنۍ په کم عمر کي د حضرت داود غوندي برمیالي پاچا له خوا د وزارت منصب ته دغه آصف او د سپه سالاری منصب افغنه ته ورکول له عقل و عادت له لیري ښکاري^(۱)."

– حضرت خالد بن ولید یو پیاوړی صحابي وو او په اسلامي تاریخو کي ئې د ژوند حالات پوره بیان سوي دي مگر د ده د هغه دعوت بیان هیڅ نه سو موندلای چي د غور پښتنو ته دي ئې ورکړی وي او گویا هغوی ئې د اسلام دین منلو ته رابللي وي او که فرض محال دغه روایت ومنو هم، بیا هم د خالد بن ولید په برخه

(۱) محمد حیات خان – حیات افغاني: پښتو ژباړه – دریم ټوک، تعلیقات – با مخ، کابل – ۱۳۷۰ ش.

کي د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې د جوړوونکو څخه غلطې پېښه سوې ده او هغه دا چې د دوی په نظر خالد بن وليد د امويانو په وخت کي د کابل والي وو، د حجاج بن يوسف له خوا چې د امويانو مشهور ظالم حکمران وو، مرکز ته وغوښت سو. خالد د حجاج له بېرې مرکز ته نه ولاړ، په پښتنو ننوت، له هغو سره ئې څېښې وکړه او اوسني خالدي پښتانه چې ځيني کسان دا نسبت (بنگېنو) ته کوي د ده اولاده ده. د فاضل استاد رشاد د څېړنو له مخي بايد وويل سي چې د کابل والي خالد بن وليد نه بلکي خالد بن عبدالله القسري وو. دغه خالد د يزيد لمسی د عبدالله زوی وو چې د عربو په بجيله قبيله کي د قسر بن عبقر له اولادې څخه وو او د دغه نسبت په واسطه ئې خالد بن عبدالله القسري بولي. په داسي حال کي چې د مخزن د روايت خالد نومی د وليد مخزومي زوی او لقب ئې سيف الله وو. ده د کابل د والي په توگه وظيفه نه لرله. د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې له جوړوونکو څخه دا دوه خالد نامي سره گډ سوي دي^(۱).

- د بني اسرائيليت نظريه راته وايي چې قيس پر څلور دېرشم پښت افغنه بن ارميا ته او پر اووه دېرشم پښت ساول ته رسېږي^(۲) که اوسني پښتانه يوازي د افغنه له نسله وي نو تر قيس پوري د دغو ۳۴ پښتنو اولاده څه سول؟ هغوی خو به هم پښتانه يا پښتنو ته نژدې قبيلې وې. موږ تر اوسه پوري په کوم

(۱) هماغه اثر: هماغه ټوک، تعليقات - يچ مخ.

(۲) پښتانه د تاريخ په رڼا کښي: ۲۵ مخ - پېښور.

تاریخ کي د هغوی د اولادې په باب څه نه دي لوستي. له قیس څخه تر نن پوري د ډېرو دقیقو شجره له مخي ۲۶ پښته ټاکل سوي دي. په ۲۶ پښته کي په میلیونونو انسانان منځ ته راغلل، په ۳۴ پښته کي خو به هرومرو تر دې زیات وای. دا په میلیونونو انسانان چیري تري تم سول؟

– د آنحضرت صلعم حضور ته که د غور د پښتنو له خوا یو هیات د حضرت خالد بن ولید رضي الله عنه په تشویق تللی هم وي او مشري ئې د قیس عبدالرشید پر غاړه هم وي نو د دغه هیات، وفد یا جرگې د نورو غړو اولادونه څه سول؟ دا هیات خو د غور د پښتنو په نمایندگۍ تللی وو، چي تر راستنېدلو وروسته ئې د غور په پښتنو کي د اسلام د دین تبلیغ ته ملا تړلې وه. نو بیا د دغو پښتنو اولاد څه سول؟ دې پوښتنو ته هم چا جواب نه دی موندلی.

– د افغن له زمانې څخه بیا د حضرت رسول صلی الله علیه وسلم تر هجرت (۶۲۱ م) پوري نزدې شپاړس سوه کاله تېر سوي دي. په دې اوږده موده کي به د افغن له زوزاتو څخه څومره پراخ اولس جوړ سوی وي او دا اولس خو به هم د پښتنو تربرونه ول. دا اولس څه سو؟ د دې پوښتني جواب هم نسته.

– قیس په یوه روایت په ۴۰ ق (تاریخ سلطاني) او په بل روایت په ۴۱ ق کي مړ سوی دی. د مړیني پر وخت ئې عمر ۸۷ کاله وو (پښتانه د تاریخ په رڼا کښي). وایي چي د ایمان تر راوړلو وروسته ئې د حضرت خالد له لور (بي بي سارا) سره واده وکړ. واده ئې باید د ۷ – ۱۰ ق کلونو تر منځ سوی وي او د واده پر وخت ئې

عمر باید د ۵۷ - ۶۰ کلو تر منځ وي. په پښتنو کي مسلط دود داسي دی چې د قوم سرداران او خانزاده گان په کم عمر (په اوله ځواني کي) واده کوي. قیس به هم له بي بي سارا سره تر واده دمخه بله ښځه یا ښځي کړي وي ځکه د سرداری په حالت کي هغه هم بیا د پښتنو د سرداری په حالت کي د یوه سردار له پاره تر ۶۰ کالو پوري مجرد پاته کېدل له عرف و عادتو ليري خبره ده. نو له دې بلي ښځي یا ښځو څخه پیدا سوې اولاده څه سوه؟ او که پښتانه یوازي د بي بي سارا اولاد وي نو بیا موږ ولي ځینو پښتنو ته خالدي پښتانه وایو؟ د پورتنی استدلال له مخي خو ټول پښتانه باید د مور له خوا حضرت خالد ته ورسېږي. دا پوښتني هم ټولي بي جوابه پاته دي.

- د پښتو ژبي په باب علمي څېړنو دا خبره ثابته کړې ده چې پښتو سامي الاصله ژبه نه ده او لکه وړاندي چې مي وویل دا ژبه د هندو اروپايي ژبو په کورنۍ اړه لري. دا څرنگه کېدای سي چې ژبه دي اريايي وي او قوم دي بيا بني اسرائيل^(۱).

- د پښتنو د بني اسرائيليت په باب د لوېديځو مؤلفينو

(۱) ځيني کسان وايي دا خبره ممکنه ده چې قوم دي بني اسرائيل وي او ژبه دې هندواروپايي. په مثال کي ئې د Yeddish ژبه راوړي. دا ژبه د هندواروپايي ژبو په جرمنيک ښاخ پوري تړل سوې او يوه ډېره نوې جوړه سوې ژبه ده چې د Early German او Hebrew يو مخلوط دی. دا ژبه گویا د عبراني ژبي يوه نوې راپيدا سوې لهجه ده. نن ورځ ان د ايتاليا، ترکيې، هسپانيا، شمالي افريقا او امريکا يو زيات شمېر يهودان خولا پرې پوهېږي هم نه. (وگورئ Morris N. د What is a Jew? د Kertzer ليکنه - ۱۱۷ مخ، څلرم چاپ، متحده ايالتونه - ۱۹۷۸ م.)

ادعاګاني هم جدي تناقضات لري. ما وړاندي دا خبره کړې ده چې په لوېديځو مؤلفينو کې جورج روز د دغې نظريې له کلکو پلويانو څخه دی. تاسې د ده هغو خبرو ته ځير سئ چې ارواښاد پوهاند دوکتور حبيب الله تېري د خپل وروستي کتاب (پښتانه) په ۱۲ مخ کې راوړي دي. دی وايي:

"روز په پای کې د ژبې خبره يادوي (مراد ئې د ورکو سوو يهودو قبایلو ژبه ده - م. هوتک) او وايي دا څه عجب خبره نه ده چې پښتنو دي خپله اصلي عبراني ژبه بایللې وي. ځکه دی وايي کله چې د يوه ولس يو څو قبیلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کې د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کې مېشتې شي، هلته نو بيا دا څه د تعجب خبره نه ده چې دغه قبیلې خپله ژبه بایلي... " (پر کلماتو تاکید زما دی - م. هوتک) تېري صاحب د همدغه جورج روز له خولې ليکي:

"د اسرأیلو لس قبیلې... په نهايت کې افغانستان ته تللي او پښتانه د همدغو لسو قبیلو اولاده ده".

يو ځای پښتانه "د همدغو لسو قبیلو اولاده" ګڼي او بل ځای وايي چې "يو څو قبیلې له خپل ملک او خلکو نه جلا او په يوه بل ملک کې د يوه غښتلي او ګڼ ولس په منځ کې مېشتې سوې... " (تاکيد زما دی م. هوتک) که پښتانه د "همدغو لسو قبیلو اولاده" وي نو بيا "دغه غښتلی او ګڼ ولس" څوک وو؟ چې "دغو لسو قبیلو" پکې خپله عبري ژبه بایلو ده او اوس په پښتو ګرېږي. د دغه ولس ژبه خو به هر ورو پښتو وه. آیا دا حکم پر دغه حقيقت باندي

اعتراف نه دی چي د دغو لسو قبیلو تر ورکېدو دمخه دلته یو گڼ او غښتلی ولس وو او ژبه یې پښتو وه.

پوهېږو چي د دې نظریې جوړوونکي په مغولي واکمني کي اوسېدل. د دې واکمنۍ په حدودو (هند) کي تر پښتون د (افغان) کلمه پېره مروج وه. دهغه وخت د پښتنو په نزد هم د افغان نوم تر پښتون لرغونی ښکارېده. ځکه ئې نو ساوول هم په کورنۍ کي د ارمیا او افغنه افسانه جوړه کړه. که دوی ته دا معلومه وای چي پښتون نوم تر افغان لرغونی دی، هیڅکله به ئې د ارمیا پر زوی د افغنه نوم نه وای ایښی بلکي پښتون ته ورته نوم به ئې ورته تراشلی وای.

د بني اسرائيل د نظريې د منځته راتگ عوامل :

د پښتنو د اصل و نسب او د هغو د قبيلوي شجر و کتابي ثبت په ۱۰۲۰ ق کي سوی دی او په دې کال نورزي نعمت الله هروي د (مخزن افغاني) په نوم کتاب وکښ. دا وخت مغول جهانگیر پر تخت ناست دی. نعمت الله هروي د خانجهان لودي ملازم وو او کتاب ئې د همدې خانجهان په تشويق کښلی دی (تفصل ئې مخکي بيان سوی دي). د حیات افغاني لیکوال ډپتي محمد حیات خان د مخزن افغاني په حواله کاري چي خانجهان لودي د افغانانو (پښتنو) د (سلسله نسب) د معلومولو له پاره خپل ملازمان (قطب خان، سرمست خان ابدال، همزه خان توخی، عمرخان کاکړ، ظریف خان یوسفزی) افغانستان ته ولېږل. هغوی د نسب دا

سلسله له ساوله رانيولې بيا تر قيس عبدالرشيد پوري نوم په نوم په مفصله توگه ليکلې راوړه^(۱). د حيات افغاني مولف د دغي نسبنامې په باب خپل ترديد په واضحو ټکو بيان کړی دی او پوښتي چي د ساول له مړيني څخه دوه نيم زره کاله وروسته به آيا دا ممکنه وي چي د دومره اوږدې زمانې مفصله نسبنامه دي سينه پر سينه په سمه توگه رارسېدلي وي؟ جواب ئې ده منفي ورکړی دی. نوموړی مؤلف وايي د مخزن افغاني هغه قلمي نسخه چي ده ترې استفاده کړې د کابل د يوې معتبري کورنۍ له کتب خانې څخه ورته غلام حسين عليزي ورلېږلې وه. په دغه نسخه کي د کتاب د تصنيف علت دا راز بيان سوی دی. د جهانگير دربار ته د اېران يو ايلچي راغی او د پښتنو د نسب ريښه ئې له دېبانو (دېوانو) سره تړلې وبلله او حواله ئې پر يوه معتبر کتاب ورکړه. پر خانجهان لودي باندي دا خبره درنه تمامه سوه د خپلو ملازمانو يوه جرگه ئې چي نومونه ئې وړاندي بيان سول، د پښتونخوا بېلابېلو برخو ته ولېږله او دغه نسبنامه او د پښتنو د بني اسرائيليت نظريه ئې بيان کړه. په دې وخت کي د پښتنو له لاسه پاچهي وتلې ده. نه هغه پخوانی برم وړپاته دی او نه مقام. د مغولو په دربار کي پاته پښتانه هم په بېلابېلو ډولونو سره تر روحي شکنجې لاندي دي. په دغسي حالت کي چي د خپل اصل و نسب په باب دا راز له سپکاوی ډک توجيهاات اوري، څرگنده خبره ده چي د زغملو توان ئې نه سي

(۱) خپل - هارون - آفريده های مهجور علامه حبيبي - ۱۲۹ - ۱۳۸ مخونه، کابل - ۱۳۶۷ش.

لرلای. د پاچهۍ د اعاډې له پاره خو ئې د توري کمۍ نه محسوساوه او خپلو هلوځلو ته ئې امید لاره خو د اصل و نسب د سپکاوی چاره ورته درنه تمامېدله. په دغه راز یوه فضا کي د قیس عبدالرشید سره د ټولو پښتنو د تړلو افسانه میدان ته سوه. دا افسانوي نظریه هسي د عادي خلکو له خوا وضع سوې هم نه ده. ډېر دقت پکښې سوی دی. زیار ایستل سوی دی چې افسانوي روایتوته د هغي عیني زمینې له مخي چي تفصیل به ئې وروسته راسي، لږ څه منطقي او واقعي رنگ ورکړه سي او د هغه وخت د مسلط تفکر پر اساس باید د پښتنو د اصل و نسب سلسله د حضرت نوح علیه السلام دریو زامنو (حام – سام – یافث) ته ورسول سي. باید وویل سي چي دریو تنوته د انساني ټولنو د رسولو عنعنه یوازي په پښتنو پوري منحصره نه ده. په شهنامه کي راغلي دي چي فریدون هم درې زامن (سلم، تور او ایرج) درلودل او جهان ئې پر دریو برخو ووېشه، هر زوی ته ئې یوه برخه ورکړه. د تاریخ پلار هیرودوت له خولې روایت دی چي د اروپا په پراخه ناستوگنه سیمه کي چي واردواره یو سړی پیدا سو، تارژیتائوس نومېدی او درې زامن ئې پیدا سول (لیپوخائیس، اریپوخائیس او کولاخائیس). د اوستا د روایتو له مخي زردشت هم درې زامن درلودل (ایست واستره، اوروه تت نره، هوره چیتره)^(۱). چي بیرته خپل اصلي مطلب ته راوگرزم، د پښتنو د سامیت د نظریې د منځته راتگ پر وخت په هندوستان کي د پښتنو اړیکي له دوو قوتونو سره وې. مغول او

(۱) حیات افغاني – پښتو ژباړه: لومړۍ وک – ۱۷۰ مخ.

هندوان. د ظفر کاکاخېل په عقیده مغولو او هندوانو د خپل نسب لړۍ حام او يافت ته رسول. پښتنو له مغولو سره سياسي رقابت درلود او له هندوانو سره مذهبي دښمني. د دې له پاره چي له دوی دواړو سره ئې اړيکي شلولي او خپل خط ئې بېل کړی وي، ځکه ئې نو خپله شجره سام ته ورسوله. دې کار دوې گټې ورته وکړې. يو ئې د خپلي مذهبي عقیدې د تسکين له پاره ځانونه له هندوانو رابېل کړل او عربو ته ئې چي د دوی په نظر ډېر مقدس ول، ورسول او بل ئې له خپلو سياسي سيالانو سره د مخالفت له پاره تيوريک تاداو جوړ کړ. د دې له پاره چي خپلو شجرو ته ئې علمي او منطقي رنگ ورکړی وي، نو ئې د ساوول په زوزاتو کي د افغنه په نامه يو شخص ورزيات کړ او پښتانه ئې ورسره وتړل.

دریم خپر کی

په تورات کي د مخزن افغاني د تېر روايت په باب زما خپرنې:
 يوولس کاله مخکي چي ما دا کتابگوټی کيښ، په تورات کي
 د مفصلي خپرنې امکانات راته میسر نه ول، ځکه مي نو د مخزن
 افغاني روايتونه د هغو پوهانو د تحقيق په استناد وڅېړل چي په
 تورات کي ئې مطالعه درلوده. د کتاب تر چاپ وروسته ما په خپله
 د تورات د مطالعې په مرسته ځيني حقايق وموندل چي د مخزن د
 روايتو په رد کي استناد په کېدلای سي. دغه موندل سوي حقايق
 به په دې خپر کي کي له لوستونکو سره شريک کړم.

د مخزن افغاني د تېر روايت په باب ما د بايبل انگرېزي متن
 وکوت. دغه متن (A New Translation of THE BIBLE)

نومېري چي د (James Moffatt) په زيار خپور سوی دی.
 چېمز موفات (۱۸۷۰-۱۹۴۴ع) د گلاسکو پوهنتون له
 فارغانو څخه دی. ده په ۱۹۱۱ع کال کي د عهد جديد (New
 Tesaments) مواد، د ده په نظر پر تاريخي نظم باندې سره واوډل
 او دغه متن ئې، چي اوس زما مخ ته پروت دی، په ۱۹۲۶ع کال کي
 بشپړ کړی دی او زه ئې د همدې ليکني پر وخت د ۱۹۳۵ع کال
 چاپ څخه استفاده کوم.

د موفات هدف دا وو چي د بايبل متن په ډېره ساده انگرېزي ژبه برابر کاندې. د ده په لاس دغه برابر سوی متن په رشتيا سره هم په ډېره ساده انگرېزي ژبه ژباړل سوی دی. ده د بايبل فصلونه هم سره لاندي باندې کړي دي چي دا کار ئې د ډېرو پوهانو د اعتراض سبب گرځېدلی دی خو له دې اعتراضو سره سره د ده ژباړې، د چا خبره "عامه قبول" کتلی دی.

د بايبل له مطالعې څخه ما ته ځيني مسايل روښانه سول چي هغه به له درنو لوستونکو سره شریک کړم. خو مخکي له دې چي اصل موضوع ته ورننوزم، د تورات په باب به هم څه ناڅه وږغېږم.

تورات:

تورات هغه کتاب وو چي د خدای پاک له خوا پر موسی علیه السلام باندې نازل سوی وو. دغه کتاب اوس د يهودو مذهبي کتاب دی چي د بايبل په سرکي د (Old Testament) په نامه راغلی دی او په فارسي او اردو ترجمو کي ئې د (عهدعتيق) په نامه بللی دی په اولې ټيسټمنټ کي پنځه کتابه (Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy) شامل دي او له همدې خاطر ه ورته کله خمسه موسی يا "اسفار پنجگانه" يا (Pentateuch) هم وایي. "اسفار" د "سفر" جمع ده او سفر د (کتاب، ليک) معنلري (وگ: غياث). د دغو پنځو کتابو په لومړي کتاب (Genesis) کي د کائناتو د پيدايښت (تکوین) بيان راغلی دی او په مصر کي د عبرانيانو تر ځای پر ځای کېدو پوري حالات بيانوي. په دوهم

کتاب (Exodus) کي د جلاوطني بيان راغلی دی، په دریم کتاب (Leviticus) کي مذهبي احکام بیان سوي دي او د طهارت، اخلاق، مقدسو ورځو په باب د یهودانو زیاتره قوانین له همدې کتابه اخیستل سوي دي، په څلرم کتاب (Numbers) کي په دښتو کي د بني اسرائیلو د اته دېرش کلني سرگرداني بيان راغلی دی او پنځم کتاب (Deuteronomy) ته "تثنيه" يا د يادسوو کتابو بشپړوونکی ويل سوی دی (وگ: لغتنامه دهخدا). په قرآن کریم کي د تورات يادونه اتلس ځايه سوې ده. په سوره آل عمران کي شپږ ځايه، په سوره المائده کي اووه ځايه، په سوره الاعراف کي يو ځای، په سوره التوبه کي يو ځای، په سوره الفتح کي يو ځای، په سوره الصف کي يو ځای، او په سوره الجمعه کي يو ځای. (وگ: المعجم المفهرس لالفاظ القرآن الكريم - انتشارات بيدار - قم - ۱۳۶۶هـ ش) تورات ته په انگرېزي منابعو کي (Torah) وايي چي د (قانون) معنا لري. د (Torah) کلمه ما په بايبل کي نه ده په سترگه سوې خو د (Pentateuch) لغت د هغو کلماتو په ليست کي ثبت دی چي په بايبل انسايلو پيډيا کي د (Complete Bible word list) په نامه ضبط دی. دغه متن چي اوس د بايبل (انجيل) په سر کي راغلی دی له هغي يوناني نسخې څخه رانقل سوی دی چي ويل کېږي د دوهمي او دريمي عيسوي پېړۍ په اوږدو کي منځ ته راغلی دی.

(وگ: "The Bible, A New Translation" د James

Moffatt "په قلم - د سريزي - xvi منځ).

په پښتو آثارو کې د تورات نوم واردواره د اخوند دروېزه
ننگر هاري په مخزن الاسلام کې راغلی دی او په پښتو ژبه کې
لومړۍ ترجمه د ویلیام کېري په قلم سوې او په ۱۸۲۴ع کال په
کلکته کې چاپ سوې ده (وگ: په هند کې د پښتو ژبې او ادبیاتو د
ایجاد او ودې پړاوونه - ۴۷۴ مخ).

د تورات د اوسني متن په باب ځینې منقدين داسې نظر لري
چې دا متن د یو څو لیکوالو په قلم لیکل سوی دی او هغه متن نه
دی چې حق تعالی پر موسی علیه السلام باندې نازل کړی دی.

د تورات برخیا د مخزن افغاني له برخیاوو سره سره نه خوري:
د مخزن افغاني د روایت له مخې برخیا د ساول (طالوت) زوی
وو. زما د مطالعې له مخې په تورات (Old Testament) کې د
برکيا (Berechiah) په نامه څلور تنه سته. په دې ډول:
۱- دغه برکيا نومی د زیرو باییل (Zerubbabel) زوی وو او د
جودا (Judah) په شاهي کورنۍ پورې تړلې اړه درلوده. د دغه برکيا
یادونه د عهدعتیق (Old Testament) په دیارلسم کتاب ۱
Chronicles - دریم باب شلم آیت کې راغلې ده. ما دلته د باب او
آیت اصطلاحات د ظفر کا کاخېل په پیروۍ راوړي دي خو نه
پوهېږم چې دقیق به وي که یا؟

(وگ: انگرېزي باییل د جېمز موفټ (James Moffat)
ترجمه - ۴۵۶ مخ).

۲- د دغه برکيا نوم په هغو اوو تنو مشرانو کې راغلی دی چې

په عهدعتیق کي د (Ephraimite Chieftains) په نامه رانېوول سوي دي. د دغه برکيا د پلار نوم (Meshillemoth) وو او يادونه ئې د عهدعتیق په څورلسم کتاب اته ويستم باب او ۱۲ آيت کي راغلې ده. (وگ: انگرېزي بايبل - ۵۱۵ مخ). د ميشلموت په نامه په تورات کي دوه تنه سته چي يو ئې همدا د برخيا نومي پلار وو او بل ئې يو مذهبي مشر ملا وو چي پلار ئې امر (immer) نومېدی (وگ: ۱۳: ۱۱ - Nehemiah). د (امر) په نامه هم څو تنه په تورات کي سته.

۳ - وايي د زکريا عليه السلام د پلار نوم هم برکيا و. په انگرېزي بايبل ۵۳۴ مخ او ۵۳۵ مخونو کي (د Ezra کتاب پنځم باب اول آيت او شپږم باب ۱۴ آيت) د زکريا عليه السلام د پلار نوم (Iddo) راوړی دی. محققين په دې عقیده دي چي (Iddo) د زکريا د نيکه نوم وو. د زکريا عليه السلام د ژوند زمانه تر ميلاد پنځه سوه شل کاله وړاندي گڼل سوې ده او د پارس د واکمن داريوش د واکمنۍ له وخت سره سمون خوري (وگ: بايبل انسایکلوپيډيا د Zechariah - بحث).

۴ - څلرم برکيا نو د (Shimea) زوی او د آصف (Asaph) پلار وو. د ده يادونه د انگرېزي بايبل په ۴۵۹ او ۴۷۰ مخونو کي راغلې ده. (وگ: ۱ Chronicles - شپږم باب ۳۹ آيت او پنځلسم باب ۱۷ آيت).

داسې د مخزن افغاني له روايتي برخيا سره يوڅه ورته والی لري او په دې سبب زه يوڅه زيات پر ږغېرم. په مخزن افغاني کي

چي برکيا د آصف د پلار په توگه راپېژندل سوی، د ساول (طالوت) په زامنو کي بلل سوی دی. په داسي حال کي چي د تورات په روايت دغه برکيا د (Shimea) زوی وو. د انگرېزي تلفظ او عربي و عبراني تلفظونو توپيرونه زيات دي.

د (Shimea) په نامه په عهدعتيق کي خلور تنه پېژنو چي عبارت دي له:

۱ - د داود عليه السلام يو زوی چي يادونه ئې د انگرېزي بايبل په ۴۵۶ مخ کي سوې ده (- ۱ Chronicles - دريم باب پنځم آيت).

۲ - د (Levite) له قبيلې څخه د (Merari) د کورنۍ چي يادونه ئې د انگرېزي بايبل په ۴۵۹ مخ کي سوې ده (- ۱ Chronicles - شپږم باب دېرشم آيت).

۳ - د همدې قبيلې د (Gershon) کورنۍ څخه وو. يادونه ئې د انگرېزي بايبل په ۴۵۹ مخ کي سوې ده. (- ۱ Chronicles - شپږم باب نهه دېرشم آيت).

۴ - د داود عليه السلام يو ورور وو چي يادونه ئې د انگرېزي بايبل په ۳۲۵ مخ کي سوې ده. (- ۱ Samuel - شپاړسم باب نهه آيت). د دغه نوم انگرېزي ثبت د (Shammah) په شکل دی.

په دې کي دوهم او دريم نمبر شخص په لېوي (Levi) قبيله پوري اړه لري او دا قبيله د يعقوب عليه السلام اولاده گڼل سوې ده. خو دا چي (Shimea) دي د ساول (طالوت) بل نوم وي، کوم څرگند روايت ماونه موند.

په عهدعتيق کي د همدغه برکيا زوی آصف (Asaph) بلل

سوی دی. خو دا چي نوموړي دي د وزارت منصب درلود، کومه صریحه اشاره نسته. د تورات د روایتو له مخي آصف میوزیشن وو (وگ: دانگرېزي بایبل ۴۵۹ مخ او ۴۷۰ مخ).

عبرانیانو (The Hebrews) له موزیک سره ډېره جوړه وه. د تورات له متن څخه داسي ښکاري چي د سامویل، داود او سلیمان وختونه د موسیقۍ د زیات رواج زمانه وه. په دغه زمانه کي موسیقي په معبدونو کي په منظمه توگه تدریسېدله او د مسلکي سندرغاړو یوه ډله هم په همدې زمانه کي منځ ته راغله.

داود علیه السلام په خپله د ښکلي آواز څښتن وو. پر ده باندي نازل سوی کتاب زبور نومېږي چي په انگرېزي ئې (Psalms) بولي. (Psalms) د عهد عتیق (Old Testaments) نونسم کتاب دی چي ټول یوسلو پنځوس سرودونه پکښې دي. دغو سرودونو ته په عربي ژبه کي "مزامیر" وایي چي مفرد شکل ئې "مزمار" یا "مزمور" دی. مزمار په لغت کي نل، سورنا او ټولو هغو لږکینو آلو ته وایي چي په خوله وهل کېږي. د مزمار بله معنا "دوعا" ده او "مزامیر" د دوعاوو په معنا د "زبور" بل نوم دی.

شیخ سعدي رحمۃ الله علیه فرمایلي دي:

آتشى از سوز عشق در دل داود بود
تا به فلک میرو د بانگ مزامیر او

یا:

همه گویند و سخن گفتن سعدی دگر است
همه دانند مزامیر نه همچون داود

د شیخ سعدی اشاره هغه روایت ته ده چي موږ ئې په لغتنامه دهخدا کي د مجمل التواریخ والقصص په حواله داسي لولو: داود علیه السلام چي به زبور په خپل خواږه آواز باندي لووست، د هوا مرغانو به د ده د ښکلي آواز په خاطر په هوا کي سیلونه وتړل او پر خرخېدل به. په همدې لغتنامه کي د حمدالله مستوفي له خولې ویل سوي دي چي داود علیه السلام د انسانانو په توکم کي تر ټولو ښه آواز لرونکی سړی وو. چا چي به د ده په آواز زبور واورېد، نور نو ځني تېرېدلای نسوای او هرومرو به ورته درېدی. په فارسي ادبیاتو کي د "نغمه داودی"، "الحان داودی" پر عبارتو باندي ډېر پېښېږو.

نظامي گنجوي وایی:

یافته در نغمه داود ساز

قصه محمود و حدیث ایاز

(د دهخدا له لغتنامې څخه)

شیخ سعدی شیرازی علیه الرحمه ویلي دي:

براین الحان داودی عجب نیست

که مرغان در هوا حیران ماند

د فارسي ژبي د یو بل شاعر څلوریځه، چي د زمانې له ناخوالو څخه ئې د خپل شین زړه ترسیم پکښې کړی دی، زما په حافظه کي له زلمیتوبه څخه خوندي پاته ده خو له بده مرغه د شاعر نوم مي له حافظې څخه پاک سوی دی. څلوریځه داسي ده:

امروز بهای هیزم وعود یکيست

درچشم جهان خلیل و نمرود یکيست

درگوش کسانیکه درین بازار اند
آواز خرو نغمه داود یکيست

د تورات آصف او د مخزن افغاني آصف هم نه سره وایي:

په مخزن افغاني آصف د برخیا زوی او د ساول لمسی بلل سوی دئ. په تېر بحث کي خو خبره په اصل کي د برکيا د زوی آصف په باب وه او بیرته به هماغی موضوع ته راغبرگ سم. د آصف (Asaph) نوم په عهدعتیق کي درې پلاراغلی دئ:

۱ - دا آصف د (Levite) قبیلې ته منسوب دئ او د داود د دربار د سندر غاړو له ډلې (Choir) څخه وو. د ده یادونه د انگرېزي بايبل په ۴۵۹، ۶۳۶، ۶۵۱، ۶۵۹ مخونو او نورو ځایونو کي راغلې ده. (وگ: ۱ Chronicles - شپږم باب ۳۹ آیت او دغه راز پنځوسم، درواواییم او درواتیاییم او نور مزمرونه "Psalm"). د آصف نامه ته منسوب مزمرونه ئې آصفي سرودونه (Asaphite Songs) بللي دي. آصف او داود علیه السلام دواړه د موسیقۍ د مخکښانو (seer) په توگه معرفي سوي دي (وگ: د انگرېزي بايبل ۵۱۸ مخ - ۱ Chronicles - نهه ویشتم باب دېرشم آیت). د دغه آصف د زامنو یادونه په انگرېزي بايبل ۴۸۰، ۵۰۶، ۵۳۱ مخونو کي سته (وگ: ۱ Chronicles - پنځه ویشتم باب اول آیت، ۲ Chronicles - شلم باب خورلسم آیت او Ezra - دوهم باب یوڅلوپښتم آیت). خو ویل کېږي چي دغه کسان د شاعرانو او سندرغاړو یوه ډله وه چي آصف ئې د خپل استاد په

توگه منلی وو.

۲ - دوهم آصف نومی د (Hezekiah) په وخت کي د محکمې د مشر (Recorder) او په بل روایت د (Chancellor) په توگه ثبت دی. په انگرېزي بايبل ۴۴۳ مخ کي ئې چانسلر بللی دی (وگ: ۲ Kings - اتلسم باب اتلسم او اووه دېرشم آیت). دی د غټي رتبې سپری ښکاري خو په بايبل انسايکلوبيډيا او نورو منابعو کي نه د ده د قبيلې یادونه سته او نه هم دا خبره چي دی د برکيازوی وو. هيزکيا (Hezekiah) د (Ahaz) زوی وو چي د انگرېزي بايبل په ۴۴۳ مخ کي ئې یادونه سته. د ده د پاچهۍ دوره له ۷۲۶ ق م څخه تر ۶۹۷ ق م پوري ټوله نهه ويشت کاله ښوول سوې ده.

۳ - دریم آصف نامی د "پاچاهي ځنگلونو ساتونکی" وو او ویل کېږي چي (Nehemiah) د ده له پاره له (Artaxerxes) څخه یو "لیک" اخیستی وو او په هغه کي له آصف څخه غوښتل سوي وه چي د یوروشلیم د معبد له پاره الوارونه (تیران) ورکړي. د ده یادونه د انگرېزي بايبل په ۵۴۳ مخ کي سته، (وگ: Nehemiah - دوهم باب اتم آیت). زما تر مطالعې لاندي بايبل کي د ځنگله پر ځای د (پارک) کلمه راغلې ده.

وايي په یوناني منابعو کي د (Artaxerxes) نوم د پارس د ځینو پاچهانو له پاره استعمال سوی دی. د بايبل په Ezra - ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۲۵ - ۲۶ - ۲۷ - ۲۸ - ۲۹ - ۳۰ - ۳۱ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۲ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ - ۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰ - ۱۰۱ - ۱۰۲ - ۱۰۳ - ۱۰۴ - ۱۰۵ - ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹ - ۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۲ - ۱۱۳ - ۱۱۴ - ۱۱۵ - ۱۱۶ - ۱۱۷ - ۱۱۸ - ۱۱۹ - ۱۲۰ - ۱۲۱ - ۱۲۲ - ۱۲۳ - ۱۲۴ - ۱۲۵ - ۱۲۶ - ۱۲۷ - ۱۲۸ - ۱۲۹ - ۱۳۰ - ۱۳۱ - ۱۳۲ - ۱۳۳ - ۱۳۴ - ۱۳۵ - ۱۳۶ - ۱۳۷ - ۱۳۸ - ۱۳۹ - ۱۴۰ - ۱۴۱ - ۱۴۲ - ۱۴۳ - ۱۴۴ - ۱۴۵ - ۱۴۶ - ۱۴۷ - ۱۴۸ - ۱۴۹ - ۱۵۰ - ۱۵۱ - ۱۵۲ - ۱۵۳ - ۱۵۴ - ۱۵۵ - ۱۵۶ - ۱۵۷ - ۱۵۸ - ۱۵۹ - ۱۶۰ - ۱۶۱ - ۱۶۲ - ۱۶۳ - ۱۶۴ - ۱۶۵ - ۱۶۶ - ۱۶۷ - ۱۶۸ - ۱۶۹ - ۱۷۰ - ۱۷۱ - ۱۷۲ - ۱۷۳ - ۱۷۴ - ۱۷۵ - ۱۷۶ - ۱۷۷ - ۱۷۸ - ۱۷۹ - ۱۸۰ - ۱۸۱ - ۱۸۲ - ۱۸۳ - ۱۸۴ - ۱۸۵ - ۱۸۶ - ۱۸۷ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۱۹۰ - ۱۹۱ - ۱۹۲ - ۱۹۳ - ۱۹۴ - ۱۹۵ - ۱۹۶ - ۱۹۷ - ۱۹۸ - ۱۹۹ - ۲۰۰ - ۲۰۱ - ۲۰۲ - ۲۰۳ - ۲۰۴ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۰۷ - ۲۰۸ - ۲۰۹ - ۲۱۰ - ۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۳ - ۲۱۴ - ۲۱۵ - ۲۱۶ - ۲۱۷ - ۲۱۸ - ۲۱۹ - ۲۲۰ - ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۲۸ - ۲۲۹ - ۲۳۰ - ۲۳۱ - ۲۳۲ - ۲۳۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶ - ۲۳۷ - ۲۳۸ - ۲۳۹ - ۲۴۰ - ۲۴۱ - ۲۴۲ - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۵ - ۲۴۶ - ۲۴۷ - ۲۴۸ - ۲۴۹ - ۲۵۰ - ۲۵۱ - ۲۵۲ - ۲۵۳ - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۵۶ - ۲۵۷ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۱ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱ - ۲۷۲ - ۲۷۳ - ۲۷۴ - ۲۷۵ - ۲۷۶ - ۲۷۷ - ۲۷۸ - ۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۶ - ۲۸۷ - ۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۰ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴ - ۲۹۵ - ۲۹۶ - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۰۶ - ۳۰۷ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵ - ۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵ - ۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱ - ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴ - ۴۳۵ - ۴۳۶ - ۴۳۷ - ۴۳۸ - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۴۱ - ۴۴۲ - ۴۴۳ - ۴۴۴ - ۴۴۵ - ۴۴۶ - ۴۴۷ - ۴۴۸ - ۴۴۹ - ۴۵۰ - ۴۵۱ - ۴۵۲ - ۴۵۳ - ۴۵۴ - ۴۵۵ - ۴۵۶ - ۴۵۷ - ۴۵۸ - ۴۵۹ - ۴۶۰ - ۴۶۱ - ۴۶۲ - ۴۶۳ - ۴۶۴ - ۴۶۵ - ۴۶۶ - ۴۶۷ - ۴۶۸ - ۴۶۹ - ۴۷۰ - ۴۷۱ - ۴۷۲ - ۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷ - ۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲ - ۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۴۹۶ - ۴۹۷ - ۴۹۸ - ۴۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۱ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵ - ۵۰۶ - ۵۰۷ - ۵۰۸ - ۵۰۹ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳ - ۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۱۷ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۶ - ۵۲۷ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳ - ۵۳۴ - ۵۳۵ - ۵۳۶ - ۵۳۷ - ۵۳۸ - ۵۳۹ - ۵۴۰ - ۵۴۱ - ۵۴۲ - ۵۴۳ - ۵۴۴ - ۵۴۵ - ۵۴۶ - ۵۴۷ - ۵۴۸ - ۵۴۹ - ۵۵۰ - ۵۵۱ - ۵۵۲ - ۵۵۳ - ۵۵۴ - ۵۵۵ - ۵۵۶ - ۵۵۷ - ۵۵۸ - ۵۵۹ - ۵۶۰ - ۵۶۱ - ۵۶۲ - ۵۶۳ - ۵۶۴ - ۵۶۵ - ۵۶۶ - ۵۶۷ - ۵۶۸ - ۵۶۹ - ۵۷۰ - ۵۷۱ - ۵۷۲ - ۵۷۳ - ۵۷۴ - ۵۷۵ - ۵۷۶ - ۵۷۷ - ۵۷۸ - ۵۷۹ - ۵۸۰ - ۵۸۱ - ۵۸۲ - ۵۸۳ - ۵۸۴ - ۵۸۵ - ۵۸۶ - ۵۸۷ - ۵۸۸ - ۵۸۹ - ۵۹۰ - ۵۹۱ - ۵۹۲ - ۵۹۳ - ۵۹۴ - ۵۹۵ - ۵۹۶ - ۵۹۷ - ۵۹۸ - ۵۹۹ - ۶۰۰ - ۶۰۱ - ۶۰۲ - ۶۰۳ - ۶۰۴ - ۶۰۵ - ۶۰۶ - ۶۰۷ - ۶۰۸ - ۶۰۹ - ۶۱۰ - ۶۱۱ - ۶۱۲ - ۶۱۳ - ۶۱۴ - ۶۱۵ - ۶۱۶ - ۶۱۷ - ۶۱۸ - ۶۱۹ - ۶۲۰ - ۶۲۱ - ۶۲۲ - ۶۲۳ - ۶۲۴ - ۶۲۵ - ۶۲۶ - ۶۲۷ - ۶۲۸ - ۶۲۹ - ۶۳۰ - ۶۳۱ - ۶۳۲ - ۶۳۳ - ۶۳۴ - ۶۳۵ - ۶۳۶ - ۶۳۷ - ۶۳۸ - ۶۳۹ - ۶۴۰ - ۶۴۱ - ۶۴۲ - ۶۴۳ - ۶۴۴ - ۶۴۵ - ۶۴۶ - ۶۴۷ - ۶۴۸ - ۶۴۹ - ۶۵۰ - ۶۵۱ - ۶۵۲ - ۶۵۳ - ۶۵۴ - ۶۵۵ - ۶۵۶ - ۶۵۷ - ۶۵۸ - ۶۵۹ - ۶۶۰ - ۶۶۱ - ۶۶۲ - ۶۶۳ - ۶۶۴ - ۶۶۵ - ۶۶۶ - ۶۶۷ - ۶۶۸ - ۶۶۹ - ۶۷۰ - ۶۷۱ - ۶۷۲ - ۶۷۳ - ۶۷۴ - ۶۷۵ - ۶۷۶ - ۶۷۷ - ۶۷۸ - ۶۷۹ - ۶۸۰ - ۶۸۱ - ۶۸۲ - ۶۸۳ - ۶۸۴ - ۶۸۵ - ۶۸۶ - ۶۸۷ - ۶۸۸ - ۶۸۹ - ۶۹۰ - ۶۹۱ - ۶۹۲ - ۶۹۳ - ۶۹۴ - ۶۹۵ - ۶۹۶ - ۶۹۷ - ۶۹۸ - ۶۹۹ - ۷۰۰ - ۷۰۱ - ۷۰۲ - ۷۰۳ - ۷۰۴ - ۷۰۵ - ۷۰۶ - ۷۰۷ - ۷۰۸ - ۷۰۹ - ۷۱۰ - ۷۱۱ - ۷۱۲ - ۷۱۳ - ۷۱۴ - ۷۱۵ - ۷۱۶ - ۷۱۷ - ۷۱۸ - ۷۱۹ - ۷۲۰ - ۷۲۱ - ۷۲۲ - ۷۲۳ - ۷۲۴ - ۷۲۵ - ۷۲۶ - ۷۲۷ - ۷۲۸ - ۷۲۹ - ۷۳۰ - ۷۳۱ - ۷۳۲ - ۷۳۳ - ۷۳۴ - ۷۳۵ - ۷۳۶ - ۷۳۷ - ۷۳۸ - ۷۳۹ - ۷۴۰ - ۷۴۱ - ۷۴۲ - ۷۴۳ - ۷۴۴ - ۷۴۵ - ۷۴۶ - ۷۴۷ - ۷۴۸ - ۷۴۹ - ۷۵۰ - ۷۵۱ - ۷۵۲ - ۷۵۳ - ۷۵۴ - ۷۵۵ - ۷۵۶ - ۷۵۷ - ۷۵۸ - ۷۵۹ - ۷۶۰ - ۷۶۱ - ۷۶۲ - ۷۶۳ - ۷۶۴ - ۷۶۵ - ۷۶۶ - ۷۶۷ - ۷۶۸ - ۷۶۹ - ۷۷۰ - ۷۷۱ - ۷۷۲ - ۷۷۳ - ۷۷۴ - ۷۷۵ - ۷۷۶ - ۷۷۷ - ۷۷۸ - ۷۷۹ - ۷۸۰ - ۷۸۱ - ۷۸۲ - ۷۸۳ - ۷۸۴ - ۷۸۵ - ۷۸۶ - ۷۸۷ - ۷۸۸ - ۷۸۹ - ۷۹۰ - ۷۹۱ - ۷۹۲ - ۷۹۳ - ۷۹۴ - ۷۹۵ - ۷۹۶ - ۷۹۷ - ۷۹۸ - ۷۹۹ - ۸۰۰ - ۸۰۱ - ۸۰۲ - ۸۰۳ - ۸۰۴ - ۸۰۵ - ۸۰۶ - ۸۰۷ - ۸۰۸ - ۸۰۹ - ۸۱۰ - ۸۱۱ - ۸۱۲ - ۸۱۳ - ۸۱۴ - ۸۱۵ - ۸۱۶ - ۸۱۷ - ۸۱۸ - ۸۱۹ - ۸۲۰ - ۸۲۱ - ۸۲۲ - ۸۲۳ - ۸۲۴ - ۸۲۵ - ۸۲۶ - ۸۲۷ - ۸۲۸ - ۸۲۹ - ۸۳۰ - ۸۳۱ - ۸۳۲ - ۸۳۳ - ۸۳۴ - ۸۳۵ - ۸۳۶ - ۸۳۷ - ۸۳۸ - ۸۳۹ - ۸۴۰ - ۸۴۱ - ۸۴۲ - ۸۴۳ - ۸۴۴ - ۸۴۵ - ۸۴۶ - ۸۴۷ - ۸۴۸ - ۸۴۹ - ۸۵۰ - ۸۵۱ - ۸۵۲ - ۸۵۳ - ۸۵۴ - ۸۵۵ - ۸۵۶ - ۸۵۷ - ۸۵۸ - ۸۵۹ - ۸۶۰ - ۸۶۱ - ۸۶۲ - ۸۶۳ - ۸۶۴ - ۸۶۵ - ۸۶۶ - ۸۶۷ - ۸۶۸ - ۸۶۹ - ۸۷۰ - ۸۷۱ - ۸۷۲ - ۸۷۳ - ۸۷۴ - ۸۷۵ - ۸۷۶ - ۸۷۷ - ۸۷۸ - ۸۷۹ - ۸۸۰ - ۸۸۱ - ۸۸۲ - ۸۸۳ - ۸۸۴ - ۸۸۵ - ۸۸۶ - ۸۸۷ - ۸۸۸ - ۸۸۹ - ۸۹۰ - ۸۹۱ - ۸۹۲ - ۸۹۳ - ۸۹۴ - ۸۹۵ - ۸۹۶ - ۸۹۷ - ۸۹۸ - ۸۹۹ - ۹۰۰ - ۹۰۱ - ۹۰۲ - ۹۰۳ - ۹۰۴ - ۹۰۵ - ۹۰۶ - ۹۰۷ - ۹۰۸ - ۹۰۹ - ۹۱۰ - ۹۱۱ - ۹۱۲ - ۹۱۳ - ۹۱۴ - ۹۱۵ - ۹۱۶ - ۹۱۷ - ۹۱۸ - ۹۱۹ - ۹۲۰ - ۹۲۱ - ۹۲۲ - ۹۲۳ - ۹۲۴ - ۹۲۵ - ۹۲۶ - ۹۲۷ - ۹۲۸ - ۹۲۹ - ۹۳۰ - ۹۳۱ - ۹۳۲ - ۹۳۳ - ۹۳۴ - ۹۳۵ - ۹۳۶ - ۹۳۷ - ۹۳۸ - ۹۳۹ - ۹۴۰ - ۹۴۱ - ۹۴۲ - ۹۴۳ - ۹۴۴ - ۹۴۵ - ۹۴۶ - ۹۴۷ - ۹۴۸ - ۹۴۹ - ۹۵۰ - ۹۵۱ - ۹۵۲ - ۹۵۳ - ۹۵۴ - ۹۵۵ - ۹۵۶ - ۹۵۷ - ۹۵۸ - ۹۵۹ - ۹۶۰ - ۹۶۱ - ۹۶۲ - ۹۶۳ - ۹۶۴ - ۹۶۵ - ۹۶۶ - ۹۶۷ - ۹۶۸ - ۹۶۹ - ۹۷۰ - ۹۷۱ - ۹۷۲ - ۹۷۳ - ۹۷۴ - ۹۷۵ - ۹۷۶ - ۹۷۷ - ۹۷۸ - ۹۷۹ - ۹۸۰ - ۹۸۱ - ۹۸۲ - ۹۸۳ - ۹۸۴ - ۹۸۵ - ۹۸۶ - ۹۸۷ - ۹۸۸ - ۹۸۹ - ۹۹۰ - ۹۹۱ - ۹۹۲ - ۹۹۳ - ۹۹۴ - ۹۹۵ - ۹۹۶ - ۹۹۷ - ۹۹۸ - ۹۹۹ - ۱۰۰۰

.ده.

(Nehemiah) د (Artaxerxes) په وختو کي د شاهي ماڼۍ شربت دار (cup-bearer) وو او له پاچا او نورو منسويينو سره ئې ښې اړيکي درلودې. وايي دی د يوروشليم په وران حالت ډېر خواشینی وو او د همدې خاطر ه ئې له پاچا څخه د (Judea) د گورنرۍ منصب وغوښت او پاچا هم له مضبوطي بدرگې او سپارښت ليکونو سره هغه ځای ته د گورنر په توگه د ۴۴۶ ق م په پسرلي کي واستاوه (وگ: بايبل انسايکلوپيډيا). د آصف په نامه ليک، چي وړاندي مو يادونه وکړه، په همدې سپارښت ليکونو کي .99

د دې درو سرو آصف نامو بيان د مخزن افغاني د روايتونو له منلو سره مرسته نه کوي.

د تورات ارميا او د مخزن افغاني ارميا هم نه سره وايي:

په مخزن افغاني کي ارميا د ساول (طالوت) زوی او داود عليه اسلام سپه سالار وو.

د ارميا په باب په همدې ليکدود په عهدعتيق کي څه نه موندل کېږي. مجبور يو دې ته ورته نومونه وپلټو. ما ته چي اوس د انگرېزي بايبل کومه نسخه پرته ده (د جېمز موفټ)، په هغې کي د ارميا ذکر نسته. ژبپوهانو ته معلومه ده چي د عبراني ژبي (j) زياتره په (ي) باندې اوږي. ځکه نو ما د بايبل انسايکلوپيډيا د (j) ردیف هم په دې نيت وکوت چي گوندي د (ارميا- یرميا) نامه ته نږدې

کوم نوم پیدا کړم. هورې مي د (Jeremiah) په نامه، چي یرمیا هم تلفظ کېدای سي، خو تنه وموندل او له بده مرغه یا له ښه مرغه یو ئې هم د مخزن افغاني له ارمیا بن ساول سره سر نه خوري. په دغه نامه باندي د تورات په متن کي لس تنه راغلي دي:

۱- ډېر مشهور جریمیا (یرمیا) وو چي نوم ئې د پیغمبرانو په لیست کي سته. د عهدعتیق خلبرویشتم کتاب هم په دغه نامه نومول سوی دی.

۲- دوهم یرمیا د بن یمین له خاندانه دی. دی مچلوغزه ویشتونکی عسکر او له داود علیه السلام سره ملگری وو. په انگرېزي بايبل ۴۶۷ مخ کې یادونه سته (وگ: ۱ Chronicles - دوولسم باب خلرم آیت).

۳- د پنځم یرمیا په نامه هم یادېږي. د گادیت (Gadite) له قبیلې څخه وو او دی هم د داود علیه السلام ملگری وو. په بايبل (انگرېزي) کي د ده یادونه په ۴۶۷ مخ کي سته (وگ: ۱ Chronicles - دوولسم باب لسم آیت).

۴- دی هم د گادیت قبیلې سړی وو. په لسم یرمیا باندي یاد سوی دی. عسکر وو او له داود علیه السلام سره ملگری. د نامه یادونه ئې د انگرېزي بايبل په ۴۶۷ مخ کي سوې ده. (وگ: ۱ Chronicles. دوولسم باب دیارلسم آیت).

۵- دغه یرمیا نومی د (Libnah) قبیلې څخه وو. لور ئې (Hamutal) نومېده او په (Josiah) واده وه. زوی ئې (Jehoahaz) پاچا وو. د نامه یادونه ئې د انگرېزي بايبل په ۴۴۹ مخ کي سته

(وگ: -۲ Kings- درويشتم باب يودېرشم آيت).

۶- دغه یرمیا د یوې مشهورې قبیلې (Manasseh) مشر وو. دا قبيله د اردن په ختيځ کې میشته وه. د دغه یرمیا نوم د بايبل (انګرېزي) په ۴۵۸ مخ کې راغلی دی، (وگ: -۱ Chronicles- پنځم باب خلېرویشتم آيت).

۷- د (Rechabite) قبیلې څخه وو. زوی ئې (Jaazanieh) نومېدی. نوم ئې په انګرېزي بايبل ۸۶۸ مخ کې راغلی دی، (وگ: -Jeremiah- پنځه دېرشم باب دریم آيت).

۸- یوملا (Priest) وو. یادونه ئې په بايبل ۵۵۳ مخ کې راغلې ده. (وگ: -Nehemiah- لسم باب دوهم آيت).

۹- دی هم ملا (Priest) وو. له (Zerubbable) سره (Judah) ته له تبعیده راستون سو. یادونه ئې د بايبل په ۵۵۶ مخ کې سته (وگ: -Nehemiah- دوولسم باب دوولسم آيت).

۱۰- یو مشر وو چې د یورشليم د دېوال په اهدا کولو کې ئې برخه درلوده. بیان ئې د انګرېزي بايبل په ۵۵۶ مخ کې سوی دی، (وگ: -Nehemiah- دوولسم باب څلور دېرشم آيت).

پر دې ټولو لسو تنوباندي پر یوه لاهم د مخزن افغاني د ارمیا خیال نه سي راتلای.

هسي خوله لویه سره د ساول په اولاده کې د ارمیا نوم نسته. د ساول (طالوت) د اولادې نومونه چې ما ته په انګرېزي تلفظ او لیکدود را معلوم دي، دادي:

زامن: (Jonathan)، (Ishvi)، (Melchishua).

لوني: (Merab)، (Michal).

خو د تورات په (2 Samuel) کتاب یوویشتم باب اتم او نهم آیت کي د (Rizpah) د یوه زوی یادونه سوې ده چي بایبل انسایکلوپیدیا ئې د ساول زوی بولي. دا شخص (Armoni) نومېدئ، (وگ: د بایبل ۳۷۴، ۳۷۳ مخونه). وایي ارموني د داود علیه السلام له خوا (Gibeonites) ته وسپارل سو او هغو غرغره کړ. ریز په (Rizpah) د (Aiah) لور او د ساول مینځه (Concubine) وه. دې د (Mephibosheth) په نامه بل زوی هم درلود. (وگ: 2 Samuel – دریم باب اووم آیت، یوویشتم باب اتم، لسم او یوولسم آیتونه).

د ارموني د غرغره کېدو (په دارولو) کیسه داسي بیان سوې ده: د داود علیه السلام د پاچهۍ په نیمايي کي په یوروشلیم کي یوه غمناکه کاڅتي (Grievous Famine) راغله. دا بخوله پر داود علیه السلام باندي د ساول له سببه نازله سوې وه ځکه چي ده جیبیونایتان (Gibeonites) وژلي ول. جیبیونایتان د (Gibeon) ښار اوسېدونکو ته ویل کېدل او وایي چي ټول غښتلي او مقتدر خلک ول. داود علیه السلام له جیبیونایتانوڅخه وپوښتل چي دوی په څه باندي غاړه باسي او پخلا کېږي؟ هغوی په جواب کي د ساول د اوو زامنو وژل وغوښتل او دواډ علیه السلام دې غوښتني ته غاړه کښېښووله او د (Rizpah) دوه زامن او د (Merab) نومي ښځي پنځه زامن ئې وروسپارل. میراب (Merab) د ادرییل (Adriel) له نسه څخه د ساول مشره لور وه. په ځینو ځایو کي د

دغي بنځي نوم (Michal) ثبت سوی دی. په دې زامنو کې ئې (Armoni) هم وروسپاره. جیبیونایتانو دغه ټول ورسپارل سوي کسان په (Gibeah) غره کې غره کړل. وایي چې د ارموني مور ریزپه (Rizpah) پنځه میاشتي او په بل روایت شپږ میاشتي په دغه غره کې د خپلوزامنو مړو ته تېري کړلې چې پرې نږدې حیوانات او مرغان د دې د اولادو غوښي وخوري. د دوی لابښونه وروسته د داود علیه السلام په امر بنځ سول. زما (هوټک) د خپرنې له مخې، جیبیه (Gibeah) د یوروشلیم د شمال په درې میلی کې د یوه ځای نوم دی چې اوس ئې تل الفول بولي.

د ارموني په نامه شخص که هماغه د مخزن افغاني ارمیا هم وي، نو د ده د اولاد خواصلاً په تورات کې څه ذکر نسته.

زما د خپرنې له مخې په تورات کې د نارینه وو نومونو شمېر یوزر و یوسل و یواتیا (۱۱۸۱) تنه دی. د تورات په دغو ټولو یوزر یوسل یو اتیانارینه نومو کې د افغنه په نوم کوم څوک نسته.

دا وو زما د هغې خپرنې بیان چې په تورات کې مې کړې ده او د هغې له مخې ویلای سم چې د تورات په محتویاتو باندې د پښتنو د اصل و نسب په باب د مخزن افغاني د روایت ملاتړ نه سي کېدلای او څوک ویلای سي چې د دې روایت تر تاریخي اړخ افسانوي خوا ډېره پیاوړې ده.

زه د تورات د انگرېزي ترجمې د مطالعې پر وخت د اشخاصو

د نومو په برخه کي له ستونزو سره مخامخ سوم او همدې مشکل په یوه لیست کي د بایبل د انگرېزي متن د نومو د عربي معادل راوړلو ته وهڅولم، چي د نورو څېړنو له پاره به هم ښايي د لوستونکو په درد وځوري.

(Elisha) = الیاسا

(Andrew) = اندراوس

(Job) = ایوب

(Benjamin) = بنیامین

(David) = داود

(Ephraim) = افرایم

(Aaron) = هارون

(Eve) = حوا

(Abraham) = ابراهیم

(Elijah) = الیاس

(Jesus, Joshua) = عیسی

(Issac) = اسحاق

(Ishmael) = اسماعیل

(Israel) = اسرائیل

(Gabriel) = جبرئیل

(Gad) = جد

(Luke) = لوقا

(Mary) = مریم

(Matthew) = متي (متا)

(Michael,Mojad) = ميكائيل

(Moses) = موسى

(Noah) = نوح

(Psalms) = المزامير

(Sarah,Sara) = سارا

(Solomon) = سليمان

(Obadiah) = عبيدالله

(Jacob,James) = يعقوب

(John) = يحيى، يوحنا

(Jonah) = يونس

(Joseph) = يوسف

(Zachary,Zechariah) = زكريا

څلرم څپر کی

روایتی شجرې

شجره څه ته وایي؟

شجره یا په دقیقه توګه (نسبي شجره) چې ځیني پښتانه ئې د لهجوي ځانګړتیاوو له مخې (سجره) بولي، یوه عربي کلمه ده او معنا ئې درخته (ونه) ده. په انسابو کې شجره هغې جینیټیکي نقشي Genealogical Chart ته ویل کېږي چې د کورنۍ د غړو تر منځ د ویني د ګډون تسلسل پکښې بیان سوی وي. دغې نقشي ته په انګرېزي Family Tree وایي. استاد محمدانور نوميالي د شجرې تعریف داسې بیان کړی دی:

"نسبي شجره هغه څرګندونه ده چې د یو چا یا د یوې ټولۍ د منل سوي مېدې په باره کې ویله کېږي"^(۱).

د نړۍ د زیاترو ملتونو افراد د خپلو کورنیو چارټونو په ثبتولو سره غواړي خپله اېتنیکي لوړتیا یا اشرافیت ثابت کړي، د امریکا د متحده ایالتونو زیاتره مخوري کورنۍ چې غواړي خپله خانداني

(۱) نوميالي - محمدانور - د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۳۷ مخ - مسکو - ۱۹۹۰م.

لوړتيا او اصالت وښيي نو خپلي نسبي اړيکي هغو مسافرو ته رسوي چي په ١٦٢٠ع کال د Mayflower په بېړۍ کي امريکا ته راغلي ول^(١). اروپايي اشراف د دې له پاره چي خانداني امتيازونه تر لاسه کړي، زيار باسي خپل ځانونه لرغونو اتلانو، حتی په خپل زعم خدايانو ته ورسوي. د عيسويانو په مقدس کتاب Old Testament کي هم د آدم، نوم او ابراهيم عليهم السلام شجرې راغلي دي. پښتانه د خپلو نسبي شجرو خوندي کول د خپل قوم او قبيلې يو منلی دود گڼي او زده کول ئې پر ځان لازم بولي. دوی ته د خپل قوم و گدی د سوچه توب مساله زيات اهميت لري. کله چي د قوم سوچه توب تثبيت سو، بيا ئې نو په کلي او اولس کي حيثيت، وقار او ټولنيز موقف ډېر دروند وي. سر اولف کيرو د الفنسټون له خولي ليکي:

"... قبيلوي شجرې زيات ارزښت لري او ټول وېشونه او قبيلوي داخلي حکومتونه پر همدې باندي متکي دي". بل ځای ورپسې زياتوي: "... پښتنو ته شجره د ژوندانه ساه ده او نور و ته ښايي د پاني اړول". دوی د خپل پلار و نيکه نومونه او د خپل قومي تسلسل روايتونه په سينو کي ساتي او هغوی چي بيا په ليک لوست پوهېږي، په ليکلې توگه ئې خوندي کوي. د کورنۍ شجرې معمولاً پر اوږدو طومار ډوله کاغذي تراډو باندي ليکلي وي د نسبي

(١) په ١٦٢٠م کال په اتلانتیک سمندر کي يو بېساري توپان پېښ سوی وو، چي ٦٦ ورځي ئې دوام درلود. له دغه توپان څخه يوه کوچنۍ بېړۍ راووته چي سپرلي ئې مذهبي مبلغين ول. دغو مبلغينو په شمالي امريکا کي يوه ټولنه جوړه کړه چي زوزات ئې د امريکايي کلتور له مخي زموږ د ځينو پښتنو په شان ځانونه (ستانه) بولي.

شجرو د ليكلي ثبت دود زياتره په اشرافي کورنيو کي باب (رواج) دئ. ښاري پښتنو او تعليم يافته قشر دا دود تر ډېري اندازې خوشي کړی دئ. خو په هيواد کي د تېرو دوو لسيزو تراچيدی د پښتنو يو لوی جمعيت د نړۍ پر پنځو لويو وچو سره تيت کړ او په نويو مېنو کي د هغوی ټولنيز دريځ تر گواښ لاندې راغی نو د نسبي اصالت مړ ژواندې دود ئې بيرته را ژوندی کړ او وارداتي دموکراسۍ بياښه پسې وپاله.

هغسي چي د پښتنو د بني اسرئيليت نظريه د لومړي ځل له پاره په مخزن افغاني کي په مفصله توگه ثبت سوه، دغه راز د هغوی د نسبي شجرو لومړنی مفصل ثبت هم په دغه کتاب کي واردواري پيل سو. مخزن افغاني د پښتنو له عمومي عنعنوي روايت سره سم ټولي پښتني قبيلې او قومونه د بيت، سړه بن او غرغښت له لاري قيس عبدالرشيد ته رسولي دي او لکه وړاندي چي وويل سول قيس د اسلام د اوایلو د زمانې سړی ښوول سوی دئ او دا لا هم وايي چي صحابي وو. زما په فکر که د قيس نيکه صحابي توب ثابت هم وي، بيا هم دا درې پښې د ده زامن نه سي کېدلای ځکه چي تر اسلامي عصر ډېر وړاندي نومونه دي. که دا درې پښې موږ د قيس زامن وگڼو نو دژ وند زمانه به ئې د لومړۍ هجري پېړۍ شاوخوا وي يعني په دغه وخت کي بايد پښتانه د ټولنيز جوړښت له مخي د افرادو يا کورنيو په حالت کي وي او د قوم يا قبيلې سطحي ته بايد ډېر وروسته رسېدلي وي. پر دې خبره خو تقريباً اتفاق سته چې په دوو، درو پېړيو کې له يوه فرد څخه د زرگونو يا

لکونو کسانو زېږېدل د عقل و عادت پر خلاف حکم دی. خو تاریخ موږ ته وایي چې د پښتنو د دغو درو نیکونو تر زمانې دوې درې سده وروسته پښتانه د یوه داسې جنگي ځواک په توګه منل سوي دي چې ستر واکمنان حساب ورباندي کوي. په دې برخه کې به بده نه وي چې دا څو بېلګې ولول:

- وایي چې سبکتګین (د ۳۶۶ ق شاوخوا) د خپل جنگي ځواک د پیاوړتیا او د خپلې پاچهۍ د ټینګښت له پاره له پښتنو سره خېښي وکړه او د زابل (زاوړ) د پښتنو د یوه مشر لور یې ځان ته وغوښته. ارواښاد علامه حبیبی لیکي چې: "چون سبکتګین داماد افغانان شد، تمام افغانان در لشکر او میجنگیدند"^(۱). داسې یو ځواک چې سبکتګین غوندي برمیالی پاچا دي ئې په زمواله پیاوړی کېږي، باید د شمېر په لحاظ هم زیات او مؤثر وي. خو د روایتی شجره له مخې په دغه وخت کې نه د ابدالیانو مورث اعلی (ملک اودل) زېږېدلی وو او نه د غلجیو د موجد اعلی بولګه وه! چې دا پښتانه به نو څوک ول؟ (د ابدالیانو د مشر نیکه ملک اودل د ژوند زمانه د ۴۴۰ هـ ق حدود ټاکل سوي دي او په همدې اساس باید د غلجیو د مشر نیکه زمانه هم د ۴۰۰ ق حدود وي) د تېري پوښتنې جواب دا دی چې د سبکتګین خېښان د همدغو اوسنیو پښتنو اسلاف ول خو روایتی شجره او د هغو پر اساس د قومونو د موجدانو د ژوند د زمانو اټکلي ټاکلو موږ ناسمي لاري ته رهنمایي کېږي یو.

(۱) حبیبی - پوهاند عبدالحی - تاریخ مختصر افغانستان - ۱۴۱ مخ.

- د روایتی شجره له مخې د بېټ نیکه د لور بې بې متو دوه زامن ول چې غلجی او ابراهیم (مشهور په لودي) نومېدل او د بېټ زمانه باید د دوهمې هجري پېړۍ شاوخوا وي ځکه وایي پلار ئې قیس عبدالرشید په ۴۰ - ۴۱ ق کي مړ دی او بېټ هم معمر سړی معرفي سوی دی. د لودي او غلجي زېږېده هم باید د دوهمې هجري پېړۍ حدود ومني (که څه هم روایتی شجره په کتابو کي لودي د خپل ترېور ابدال یا اوډل همزولی ښوول سوی دی او د ابدال د ژوند زمانه ئې د ۴۴۰ ق ټاکلې ده). خو په حیرانتیا سره وینو چې د همدې لودي اولاده د خپل موجد تر زېږېدو په یوه حساب یو نیم سل کاله دمخه او په بل حساب او یا کاله دمخه د شمېر او قوت په لحاظ دومره پیاوړي کېږي چې په ملتان کي پوره نیمه پېړۍ پاچهي کوي داسي پاچهي چې حدود یې شمالاً او جنوباً له لغمانه تر ملتانو ول. وایي ملتان په هغه وخت کي د یوه ښار نوم نه وو بلکي یوې پراخي سیمې ته ویل کېده، دومره پراخه سیمه چې یو سل شل زره کلي ئې درلودل^(۱). د دې پاچهۍ بنسټ ایښوونکی حمید لودي وو چې له سبکتگین سره ئې د دوستۍ تړون درلود او سبکتگین ئې پاچهي په رسمیت پېژندلې وه^(۲).

د نسب پوهني پوهانو یوه پېړۍ د دریو نسلونو له پاره ټاکلې ده او یوه نیمه پېړۍ له نیکه څخه تر کودې پوري زمانه نیسي يعني

(۱) رشاد عبدالشکور - لودي پښتانه - ۱۳ مخ.

(۲) تاریخ سلطاني ۲۳ مخ، تواریخ خورشید جهان: ۶۷ مخ، لودي پښتانه: ۱۲ مخ، د تاریخ فرشته د لومړي ټوک ۱۸ مخ په حواله.

پنځه نسله. په پنځه نسله کي انساني زېږېدنه دومره نه سي ډېرېدلای چي له خپل ټاټوبي (کسي غر) څخه په زرگونو ميله ليري (ملتان) کي دي د يوې درنې پاچهۍ بنسټ کېښېږدي، داسي پاچهي چي د سلطان محمود غزنوي د لښکرو په مخ کي خنډ وي او سلطان مجبورېږي هغه په زياته قوه له منځه يوسي (٤٠١ق).

– غوري پاچا علاوالدين (مشهور په جهانسوز) پر غزنوي دولت باندي په ٥٤٥ – ٥٤٦ق کي بری وموند، او د بست و تخارستان تر فتح کولو وروسته له سلجوقي سلطان سنجر سره ونېست. خلک ځني خواتوري سوي ول ځکه ئې له لښکرو څخه شپږ زره تنه غلجي و تورک سلطان سنجر ته تسليم سول^(١). که د غلجي د ژوند زمانه لکه څرنګه چي د روايتي شجرو څېړونکو ټاکلې ده څلور سوه هجري قمري و منو نو دلته بيا هم د تولد و تناسل له ناممکن ډېرښت سره مخامخ کېږو. په يو سل و پنځوس کاله کي له يوه فرد (غلجي) څخه دومره اولاده منځ ته راغله چي يوازي درې زره تنه ځوانان ئې سلطان سنجر ته تسليم سول. د دې ځوانانو کورنۍ (مور و پلار، خوندي و وروڼه) چي پر زيات کړې، خبره لکونو ته رسېږي. عقل دومره زياته زېږېدنه په يوه لنډه زمانه کي نه سي منلای.

– په روايتي شجرو کي متوزي او کرلاني پښتانه (وصلي افغانه) بلل سوي دي. د اصل و وصل خبره به وروسته وڅېړو، خو که د اصل و وصل (جزء و کل) مفهوم په پام کي ونيسو نو بايد

(١) حبيبي – پوهاند عبدالحی – تاريخ مختصر افغانستان: ١٥٧ – ١٥٨ مخونه.

اصلي قومونه تر وصلي د شمېر له مخي زيات وي. مگر اوسنۍ شمېرنې موږ ته برعكس معلومات راکوي. د پښتنو د قبيلوي تركيب په باب نسبتاً جامع څېړنه په يوه كتاب كي سوې ده چي د (پښتني قبيلې) په نامه د پښتنو څېړنو د نړيوال مركز له خوا په ۱۳۷۰ ش كال په كابل كي خپور سوي دۍ. په دې كتاب كي د پښتنو قومونو په باره كي تفصيلي خبري سوي دي، تر يوې اندازې ئې د ډاډ وړ احصائې وركړي دي او د اوسېدنو ځاي ځايگي ئې ښوول سوي دۍ. ما چي دا قومونه وشمېرل نتيجه ئې په لاندې ډول راووتل:

سره بني (اصلي) = ۶۱ لوی قومونه.

غرغښتي (اصلي) = ۱۶ لوی قومونه.

متوزي (وصلي) = ۷۱ لوی قومونه.

كرلاڼي (وصلي) = ۲۹ لوی قومونه.

ارواښاد سرمحقق دوست شينواري په مخزن افغاني كي ټولي درج سوي قبيلې (۳۹۵) او په هغو كي ئې سره بني (۱۰۵)، پښتني (۲۵)، متوزي (۵۲) او كرلاڼي (۱۲۰) شمېرلي دي^(۱). په دې ډول وينو چي د وصلي شمېر تر اصلي واوښت. دا كار خو له ناممكناتو څخه نه دۍ، خو عادت و درايټ ئې نه سي منلای.

د روايتي شجر و په عنعنه كي اساسي تېروتنه دا ده چي هلته د پښتني ټولني د جوړښت واحدونه د افرادو په توگه منل سوي دي په داسي حال كي چي دا واحدونه افراد نه بلكي د افرادو لويي لويي

(۱) شينواری - سرمحقق دوست - پښتانه څوك دي؟ - ۶۸ مخ، پېښور - ۱۹۹۸ مخ.

ټولې دي. ابدال، غلجی، وردک، ځاځی، منگل، اشک، سلیمان ...
او نور د افرادو نومونه نه دي بلکې د لویو لویو اتنیکی ټولیدو نومونه
دي. استاد نومیالی لیکي:

"د پښتنو اتنیکی مجتمع د یو بشپړ اور گانیزم په توگه تش
د منفردو وگړو مجموعه نه ده بلکې یو اجتماعي - اقتصادي
سیستم دی چې د مادي او معنوي عناصرو له تاریخي ترکیبه څخه
د اوږدې زمانې په دوران کې د شکل او تکامل پر لار باندې منځ
ته راغلی دی. د دې اور گانیزم واحدونه وگړي نه دي بلکې لویي
لویي قبیلې یا ټپې دي چې د هري یوې شکل او تکامل د خورا ډېر
وخت مولود دی...^(۱)".

پوهاند دوکتور حبیب الله تبری لیکي، چې:

"... په پخوانو تاریخونو او آثارو کې رښتیا هم ډېر زیات
داسې خیالي او جعلی روایتونه او خام مطالب راغلي دي چې یو ئې
هم د اصولي کره کتنې او منطقي استدلال تاب نه لري. یو مثال د
پښتنو په باره کې د افغنې او قیص عبدالرشید افسانه او د هغې په
اساس باندې د پښتنو د نسب جوړه شوې شجره ده، چې هم د
منطقي پخواني او ځینې اوسني تاریخونه پرې ډک دي، او هم په
پښتنو کې له ډېر پخوانه په شفاهي ډول رایجه شوې ده. خو که دا
او داسې ډېر نور د پخوانو تاریخونو او آثارو مطالب د اصولي،
اجتماعي او تاریخي کره کتنې د معیارونو په اساس وڅېړل شي نو
یقین دی چې افسانوي اړخ به یې په واقعي اړخ دومره غالب شي

(۱) نومیالی - محمد انور - د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۴۶ مخ - مسکو، ۱۹۹۰ م.

چي داټول روايت به باد يوسي^(۱)."

سراولف كيرو وايي: "د دې کيسې خيالي اړخ پوره څرگند سو. حتی د قيس او د ده د ملگرو نکل هم د ځينو باوري اسلامي منابعو له خوا رد سوی دی. مشهور سياح البيروني او درباري العتبې (Alutabi) دواړه د محمود غزنوي د يوولسمې پېړۍ د زمانې خلک دي او د قيس نکل ردوي. د دوی ليکني ښيي چي له قيس څخه څلور پېړۍ وروسته د کابل ولايت لا مسلمان شوی نه وو."

نوموړی زياتوي: "... له دغو کيسو څخه د ډهلي د څراغ د تيلو بوی ځي. د دربار افغانانو خپلي شجرې بيانولې او ځان ته ئې کريدت ورکاوه حال دا چي پښتو ئې نه وه زده او په پارسي به غږېدل. دوی د مغول پاچا د خوشحالۍ او خندولو لپاره هر څه ويل^(۲)."

اوس به د پورتنۍ حقيقت په پام کي نيولو سره د پښتون قوم يو شمېر ستري څانگي د مستندو تاريخي پېښو په روڼا کي وڅېړو او وبه گورو چي د دغو څانگو څرک د روايتي شجرو پر خلاف تر اسلامي عصر ډېر وړاندي موندلای سو.

اودل - ابدال - اپتل - هفتل - يفتل:

ابداليان د پښتنو يوه مشهوره قبيله ده د افغانستان په تاريخ کي د دغې قبيلې رول ډېر زيات دی. دې قبيلې د معاصر افغانستان د جوړېدو له وخته د دوه نيم سوو کالو په اوږدو کي واکمني کړې چي په هيواد کي د ټولو ميشته وو پښتنو او غيرپښتنو له خوا منله

(۱) تږی - حبيب الله - پښتانه: شپږ مخ، پېښور - ۱۹۹۹م.

(۲) سراولف کارو - پښتانه (پټانز) - پښتو ژباړه - ۲۵ - ۲۶ مخونه، پېښور - ۱۹۹۹م.

سوې هم وه. د روسانو غير مستقيم او مستقيم تېري د دوی واکمني پای ته ورسوله. د دغې قبيلې زياتره مشاهير د افغانانو او ټولو پښتنو گډ ملي وياړونه دي. د ابداليانو د نامه ريښه هغو سپين پوستي اريايي قبيلې ته رسېږي چې په تاريخ کي يې د اپتل Aptal يا هفتل په نامه پېژنو. اروپايان دغو اريايي هپتاليانو ته سپين هونان وايي. د (هون، هان) اوبنتی شکل اوس په پښتو کي (خان) دئ چې ځيني پښتانه ئې د (خون) په بڼه هم تلفظ کوي. د (ه) او (خ) د اوبنتون نور مثالونه هم سته. د (خوارزم) پخوانی ثبت د (هوارزم) په شکل هم ليدل سوی دئ. عربو دې قبيلو ته (هياطله) ويله. تاريخي څېړني ښيي چې دغه سپين پوستي اريايان د اوسني افغانستان سيمو ته تر راتگ وروسته د دې ځای له لرغونو قبایلو (پکھت، پښت) سره گډ سوي دي. د هفتاليانو ژبه چې هر څه وه خو له پکتهانو سره له گډون وروسته ئې ژبه يو مخيزه (پښتو) سوې ده. د اپتل قبيلې د (۴۰۰ م) په شاوخوا کي په باختر او تخارستان کي يو پياوړی دولت جوړ کړ، له ساسانيانو سره ئې جگړې وکړې او کتيبي ئې د کندهار په شمال او ارزگان کي موندل سوي دي^(۱). د روايتي شجر و له مخي د ابداليو پښتنو نيکه (ابدال) نومېدی او په اسلامي عصر کي پيدا سوی دي. د ترين زوی، د شرخبون لمسی، د سره بن کوسی او د قيس عبدالرشيد کودی وو. د ژوند زمانه ئې د ۴۴۰ هـ ق شاوخوا ټاکل سوې ده. د اسلامي دورې دغه ابدال نيکه که چيري عيني موجوديت هم ولري نو به د لرغونو

(۱) حبيبي - پوهاند عبدالحی - تاريخ مختصر افغانستان: ۲۳۴ مخ.

اپتاليانو له زوزاتو څخه يو متاخر سړي وي. ځكه ابدالي قبيلې د اسلام د مابين دين تر بعثت څه د پاسه دوه سوه كاله وړاندي پياوړی دولت درلود. موږ د روايتي شجرو په گرافيكه نسخه كي پر ډېرو داسي نومونو پېښېږو چي له پوښتنو خالي نه دي. حضرت بېټ نيكه په هيڅ ډول هغه بېټنی نه دی چي قوم ئې په نامه سته. د پټي خزانې بابا هوتک د هوتک قبيلې يو متاخر شخص دی او په هيڅ راز ئې بايد هغه منبع ونه بولو چي د هوتکو پراخ قوم ورته منسوب دی.

ابداليانو ته د (دراني) لقب لوی احمدشاه بابا ورکړی دی. تر احمدشاهي عصر وړاندي ئې ټولو منابعو نوم ابدالي يا اودالي راوړی دی.

الکو، اراکو، الکوزي، اراکوزي:

د روايتي شجرو له مخي الکو د ځيرک په اولاده كي د بارک او پوپل سکنی ورور دی. ځيرک د ابدال زوی د ترين لمسی د شرخبون کړوسی د سړه بن کوسی او د قيس عبدالرشيد کودی دی. د ژوند زمانه ئې بايد د ۷۸۰ هـ ق شاوخوا وېولو ځکه د ورور (پوپل) د ژوند زمانه ئې تاريخونو د ۷۸۰ هـ ق حدودو ښوولي دي^(۱). يعني د اتمي هجري پېړۍ پای يا له نن څخه نږدې ۶۵۰ كاله وړاندي. د الکوزيو پښتنو ټاټوبی په مشخصه توگه د احمدشاهي کندهار شمال لوېديځ ته د ارغنداو ناوه ده. د زابل ولايت په جلدک او په فراه ولايت كي هم يو شمېر الکوزي اوسي خو اصلي مېنه ئې د ارغنداو د رود غاړي دي. د ارغنداو حوزه په

(۱) تاريخ مختصر افغانستان: ۲۳۹ مخ - پښتانه د تاريخ په رڼا كښي: ۱۲۷۲ مخ.

تاريخي لحاظ د اراکوزيا سيمه ده. وايي کله چي مقدوني سکندر (تولد ئې ۳۵۶ ق م) له اتيا زرو لښکرو سره د اسيا پر لويه وچه برید وکړ، دريم داريوش ته ئې ماته ورکړه، دهخامنشي سلطنت پلازمېنه (پایتخت) ئې وسوځله، مخ ئې پر خراسان ونيو، دهرات تر نيولو وروسته ئې د هيلمند ناوه او ورپسې د اراکوزي ناوه د اراکوزيانو له سخت مقاومت وروسته فتح کړه. د ۳۲۹ ق م په دوبي کي ئې د اراکوزي سکندريې ښار د اوسني کندهار په شاوخوا کي جوړ کړ^(۱). د اراکوزيا سيمه په ريگويدا کي د (سراسواتي) او په اوستا کي د (هراويتي) په نامه ياده سوې ده^(۲). دغه اراکوزيان چي د ارغنداو پر غاړو اوسېدل او له مقدوني سکندر سره ئې (سخت مقاومت) کاوه، څوک ول؟ دا خلک د همدا نننيو الکوزيو

(۱) تاريخ مختصر افغانستان: ۴۰ مخ.

(۲) ريگويدا د ويدي سرودونو يو کتاب دئ. ويدي سرودونه له نن څخه نژدې څلورنيم زره کاله وړاندي ويل سوي دي. ويونکي ئې هغه اريايي قبايل ول چي د آمو سيند په شمال کي اوسېدل او خپله مېنه ئې (اريانا ويجه) بلله. (اوېجه اوس لا هم د کندهار په لهجه کي د (سرزمين) په معنا ژوندي او مستعمله کلمه ده). اريايي مدنيت د ويديا په څلورو کتابونو کي منعکس سوي دئ. له دغو څلورو کتابونو څخه د يوه نوم ئې ريگويدا دئ نور درې ئې سام ويد، اتهرواويد، يچورويد نومېږي. ريگويدا ئې تر ټولو قديم دئ.

اوستا بيا د زردشتي مذهب مقدس کتاب دئ چي دوې لويي برخي لري. په لومړۍ برخه کي ئې دغه لاندي کتابونه راغلي دي: يسنا، ويسپرد، ونديداد. او دوهمه برخه ئې دوې څانگي لري: خورده اوستا او يشتونه د (يشت) معنا د (ستايي سرود) ده. که د اوستا لومړۍ او دوهمه برخه په پام کي ونه نيسو، نو په مجموعه کي گويا پنځه کتابه کېږي: يسنا، ويسپرد، ونديداد، يشت او خورده اوستا. (وگورئ: افغانستان در شاهنامه د ارواښاد احمدعلي کهزاد ليکنه - ۹۳ مخ - کابل - ۱۳۵۵ ش).

اسلاف ول. د الکوزي او اراکوزي په نومونو کي د (لام) او (رې) اوبستون (ابدال) پېښ دئ. (رې) په (لام) اوبستې ده. د دغه راز ابدال نوري بېلگې هم سته لکه: دېوار = دېوال، غریبل = غلبېل، قیطور = قیطول. (د کندهار ښار لوېدیځ ته د سرپوزې د غره لوړه څوکه [قیطول] نومېږي). ما ته لا په (رې) او (لام) کي د (لام) برغ لرغونی ښکاري او په (الکوزي) کلمه کي د پای له خوا (زې) هغه سوفیکس نه بولم چي د نومونو په پای کي ورلوېږي او د (زوی) معنا ورکوي لکه د (بارک) او (محمد) د نامه و پای ته چي ورلوېږي او (بارکزي) او (محمدزي) ځني جوړ سوي دي يعني د بارک زوی او د محمد زوی، الکوزی او اراکوزی د شخص نوم نه بلکي د هغه جمعیت نوم دئ چي د اراکوزیا اوسېدونکي ول.

اشک - اشکزي:

په ابدالیو پښتنو کي اشکزي هغه قبيله ده چي د ژوند ډېري لرغوني لاري چاري، راشه درشه، رسم و رواجونه، دودونه و عادتونه ئې خوندي ساتلي دي. د پښتنو د ايتنيکي څېړنو له پاره دا قوم خورا غني مواد لري. د دوی دنگ دنگ قدونه، پیاوړي بدنونه، غښتلي موټي، گردي مخونه، مست اتڼونه، غېږي او نور ئې هريو په خپل ذات کي د اريايي توب او لرغونتوب نڅښي دي. د دې قوم د خپلونو نومونه هم خورا لرغوني علايم لري. د روايتي شجرو پر بنا اشک او محمد دوه وروڼه دي چي د بارک له اولادې گڼل کېږي. د بارک د ژوند زمانه د ۷۶۰ هـ ق شاوخوا اټکل سوې ده او په دې

حساب باید د اڅک نیکه وخت تر دې وروسته کلونه وي او تر ۸۰۰ هـ ق وروسته کلونه ئې وېولو. دا خبره مي لا باید دمخه کړې وای چي د یوې قبیلې د جوړښت د پیل له پاره دغه شان دقیقه نېټه یا کال ټاکل پخپله د علم له موازینو سره سر نه خوري. د اڅک د پیدایښت کلونه که د ۸۰۰ هـ ق حدود و منونو دا د اسلامي عصر هغه دوران دی چي اسلامي تفکر د مسلمانانو او په تېره بیا پښتنو د ژوند په ټولو اړخونو کي ژوري رینښې ځغلولي دي. پر ژبه د عربیت ژوره اغېزه مسلطه سوې ده. نومونه ئې عربي، اصطلاحات عربي، هر څه عربي سوي دي. دا خبره د منلو نه ده چي د اسلامي مجد و عظمت په دغسي یوه دوران کي دي د یوه مسلمان قوم نومونه غیر اسلامي یا غیر عربي وي او مسلمان اڅک دي پر خپلو زامنو (گجن) و (بادین) نومونه کښېږدي، لسمی دې د (خول) کړوسی دې د (سدي)، کوسی دې د (پایک) او کودی دې د (خودک) په نامه ونوموي. تاسي ته به زه د یوه اڅکزي شاعر شجره وړاندي کړم او تاسي به دا ټول غیر عربي نومونه پکښي ووينی. دا شاعر ملا عبدالسلام اشیرزی نومېږي او په اولس کي په سلام بابا مشهور دی. نوموړی د ملا حبش زوی هغه د ملا صمد هغه د ملا برت هغه د جمال هغه د گلي هغه د غازي هغه د پیرعلي هغه د خودک هغه د پایک هغه د سدي هغه د خول هغه د گجن هغه د اڅک زوی دی^(۱). د دې شجرې د پای شپږ نومونه خو په څرگند ډول تر اسلام دمخه

(۱) ملا عبدالسلام اغشیزی - د مقدس خان معصوم لیکنه - پښتو اکاډمي، بلوچستان - ۱۹۸۷م.

نومونه دي^(۱). که درې پښته یوه پېړۍ وگڼو نو شپږ پښته دوه سوه کاله کېږي او د دې معنا به دا وي چې د اشک زېږېدنه باید لږ تر لږه دوه سوه کاله تر اسلام وړاندي وېولو. روایتی شجره ته د نېټې ټاکونکو د هغه عمر شپږ سوه کاله کړی دی. په دغه موده کې له یوه فرد څخه د اشکزو د دومره پراخ اولس جوړېدل تر عقل وتلې خبره ده. ما د یوه اشکزي شاعر شجره ځکه د بېلگې له پاره راوړه چې د دې قوم پر شجره زیات باور کېدلای سي. په ابدالیو پښتنو کې د اشکزو قبيله د نسبي اړیکو په خوندي کولو کې تر نورو قبیلو ډېره پابنده ده. په دوی کې د قبیلې پوښتنه اساسي سوال دی. له نابنده مېلمه څخه تر روغې وروسته لومړۍ پوښتنه دا ده چې څوک یې؟ یعنې په قوم څوک یې؟

د اشک د ژوند زمانه ډېره قديمه ده. د شجره جوړوونکو د کجن او اشک تر منځ د پېړیو پېړیو فاصله غورځولې ده. ښاغلي دوکتور عبدالرازق پالوال په خپل درانه اثر (د پښتنو نوی پخوانی تاریخ) کې د یوناني آثارو پر بنسټ د (ارڅک) شاهانو په باب (چې مراد ئې اشک شاهان دي) ډېر لرغوني شواهد او تازه و بکر معلومات ورکړي دي. د دغه درانه او گران کتاب دوهم ټوک چاپ سوی دی (۱۹۹۴م) پښتانه د دغه اثر د نورو ټوکونو د خپرېدو لارځای.

(۱) په وروستیو څو لسیزو کې پر پښتنو کوچنیانو باندې د غیر عربي نومونو ایښوول باب سوی دي. زموږ زلمي پښتانه کونښن کوي پر اولادو باندې پښتو نومونه کېږدي. دغه تمایل د وروستیو لسیزو محصول دی.

برېڅ - پروټ - ډاسو - اپرېدي :

د اريايانو په لرغونو سرودونو (ويدونو) کي موږ د ارغنداو په ناوه کي د پني، ډسه، پراوټه او بريسه قبيلو نومونه مومو چي له دوی څخه همدا نن پني په سيوی او کندهار کي سته، بريسه په يقين سره د برېڅ قوم دی، پروټ د الکوزيو يو ښاخ دی، د اپرېديو نوم د اپاريتي په بڼه ثبت دی او په سلېمانخېلو کي د ډاسو (ډسه) په نامه يو خېل سته^(۱).

ساک - سهاک - ساکزی - اسحاقزی :

له تاريخي څېړنو څخه څرگندېږي چي ساک قبایل د آمو په شاوخوا کي تر ميلاد شپږ سوه کاله مخکي اوسېدل. وايي لوی کوروش د سيستان د فتح پر وخت همدغه ساکان د هغوی د ښو خدمتونو له امله (نېک کردار) بللي او نازولي ئې دي. ارواښاد علامه حبيبي ليکي کله چي دغه کوچي ساکان صحرانشين سول د باختر په سيمو او د آمو سيند په جنوب کي له پښت قبيلې سره گډ سول او د ساکه نوم د دغو قبایلو په نومونو کي ځای سو. لکه په زابل او کابل کي د سهاک او په هيلمند کي د ساکزي په پښتنه قبيله کي همدا نوم سته. له ساکانو څخه عبدالله محمد بن صالح ساکزي په سيستان کي د يعقوب ليث صفار پر خلاف پاڅون وکړ او مات سو (۲۵۹ هـ ق) مشهور انگرېز افغان پوه سر اولف کيرو د کندهارا د ساک واکمنانو په نومونو کي خورا ډېر پښتو مشابهتونه

(۱) حبيبي - پوهاند عبدالحی - تاريخ مختصر افغانستان: ۱۰ مخ.

مونډلي دي^(۱). ارواښاد دوست شينواری خو لا ساکان د پښتنو قام په جوړښت کي یو اساسي عنصر گڼي. د ده په عقیده د پښتانه په خټه کي د (سلم، ساک او سامي) عناصرو بېلگې سته^(۲). پوهاند دوکتور زیار صاحب خو د پروفیسور مارگینستیرنه په پیروی د پښتنو پر ساکي منشاءباندې پنډ کتاب کښلی دی.

په پښتنو کي د عربي فرهنگ له خپرېدو سره سم خورا ډېري پښتو کلمې په عربي بڼه او وروسته په پاړسي شکل واوښتې لکه صرود (سردسپر)، جروم (گرمسیر)، مستنج (مستنگ)، سڅستان (ساگزستان)، سڅزي (ساگزي)، قهستان (کوهستان)، میر واعظ (میرویس)، ضحاک (سهاک)، لهوگرد (لوگر)، فوفلزایي (پوپلزی)، طوخی (توخی)، صدوزی (سدوزی)، ارغستان (ارغسان)، سفید روان (سپېروان) او نور. په دې ډول له سهاک څخه (ضحاک او اسحق) جوړ سو (لکه له ښرخبون او څرښبون څخه چي ئې شرف الدین او خیرالدین جوړ کړي دي!) او د ساگزو قبیلې نوم په اسحق زایي واوښت. دا لرغونې قبيله چي موږ ئې د موجودیت څرک (۲۵۰۰) کاله وړاندې لرو، د روایتي شجرو د مسخ کوونکو له خوا دوه ځایه سوې ده. یوه برخه ئې د سره بن په اولاده کي د ابدال له لاري د پنج پای په گروپ کي شامله سوې او بله یې د سهاک ولد ابراهیم ولد بي بي متوښت بېټ بللې ده^(۳). که د ابدال زمانه د ۴۴۰ هـ ق شاوخوا ومنو نو د سهاک = اسحق د ژوند عصر باید د اوومي هجري پېړۍ سر

(۱) پورتنی اثر: ۵۸ مخ.

(۲) شينواری - سرمحقق دوست - پښتانه څوک دي؟ - ۱۹ مخ، پېښور - ۱۹۹۸ م.

(۳) خلاصة الانساب: ۱۲۶ مخ.

وي او په دې توگه به مو د يوې لرغوني قبيلې د عمر لږ تر لږه اتلس
سوه کاله عمر خوړلی وي.
د پنج پای له گروپ سره د ساکانو يو ځای کول ما ته
مصنوعي ښکاري.

پنجم خپر کی

غرزي - غلزي - خلجي - غلجي

په پښتنو کي غلجي قبايل هم د شمېر له مخي او هم په تاريخ کي د خپل ځانگړي نقش له رويه د يادوني وړ موقعيت لري او همدا علت دئ چي ما په دې ليکنه کي هغوی په يوه بېل خپر کي کي راوړل. له دې قبيلې څخه لوديانو د څلرمي هجري پېړۍ په سر کي په ملتان کي د يوې درنې پاچهۍ تاداو کښېښود چي نيمه پېړۍ ئې دوام وکړ او د غزنوي سلطان محمود له خوا په ۴۰۱ هـ ق کي وړانه سوه. تر دې وروسته په هند کي د خلجي (غلجي) شاهانو اوږده دوره پيل کېږي چي پيل ئې په ۱۲۰۶م کي وو او څه دپاسه درې سوه شل کاله ئې دوام وکړ. (د خلجي او غلجي په باب به وروسته ږغېږو). د نهمي هجري پېړۍ په نيمايي کي لوديانو د دوهم ځل لپاره د شاهوځېل لودي سلطان بهلول په لاس د هندوستان په شمال (ډيلي) کي د يوه پرتمين سلطنت بنسټ کښېښود چي تر اتيا کاله عدل وروسته د مغول بابر په لاس ړنگ سو. تر بابر وروسته بيا د دغو قبايلو خپلوانو (سوريانو) د سلطان

العالء سورى شېرشاه په همت پر هند باندي د پښتنو واکمني ټينگه کړه چې د مغول همايون په لاس چپه سوه او تر هغه وروسته بيا وينو چې په کندهار کي د حاجي ميرويس نيکه په قيادت ملي غورځنگ پيل سو (۱۱۱۹ هـ ق) پښتانه ئې واکمنۍ ته ورسول. دا واکمني اته دېرش کاله وروسته د افشار نادر په لاس نسکوره سوه. لکه وړاندي چي مي وويل د دې قبيلو په باب زه ځکه لږ څه په تفصيل ږغېږم چي په روايتي شجرو کي همدوی زياتره د مناقشي وړ گرځول سوي دي. د دوی په باب ظالمانه قضاوته سوي دي. د پښتنو د روايتونو له مخي د غلجيو ريښه د بېټ نيکه لور بي بي متو ته رسېږي. بي بي متو په غوري حسين^(۱) واده وه. په مخزن افغاني کي د متو او حسين د واده په باب د مجمع الانساب په حواله يوه افسانه ليکل سوې چي وروسته ئې نورو تاريخونو ته هم لار کړې ده^(۲)، افسانه داسي ده:

د وليد بن عبدالملک بن مروان د خلافت په وخت د ده سپه

(۱) د فاضل استاد پوهاند رشاد په عقیده دغه نوم "په را وروسته کي حسين سوی دئ. اوسوني (Uswinee) په مونث صورت په سانسکريټ کي هغه لومړي ستوري ته وايي چي د سپوږمۍ په مدار کي واقع دئ او د سپوږمۍ لومړي مزله ته هم وايي " (وگورئ: لودي پښتانه - د عبدالشکور رشاد ليکنه - ۳ مخ - اوله حاشيه - کابل - ۱۳۳۶ ش).

(۲) د دغي افسانې تکرارول پر ځينو خواخوږو پښتنو ښه نه لگېږي. ما چي په ډېره مجله کي په دې باب ليکني کولې (۱۹۹۵ - ۱۹۹۶م) ښاغلي قدرت الله حداد خپله ناخوښي د همدې مجلې د دريم کال په شپږمه گڼه کي وښووله. زه له دغو خواخوږو څخه بخښنه غواړم خو په دې بحث کي مجبور یم چي افسانه يو وار بيا تکرار کړم ځکه له تکرار پرته ئې نقدول بې ربطه کېږي.

سالار حجاج بن يوسف ثقفی د خراسان او غورستان د نیولو په نیت له یو لوی لښکر سره راوخوځېد. په غور کې د حجاج په راتګ سره لویه ګډوډي راغله. مخوري کورنۍ او د نامه کسان له کور و کلي ووتل په هغو کې د حسین په نامه یو ځوان د وطن پرېښوولو ته مجبور سو. (د حسین د نسب شجره ئې د غور حاکم سلطان بهرام ته رسولې ده او هغه ئې د سلطان معزالدین محمد بن سام غوري له اولادې بللی دی. وایي چې د خلرم خلیفه حضرت علي کرم الله وجهه له خوا سلطان بهرام ته د غور د حاکم په توګه فرمان صادر سوی وو). په افسانه کې راغلي دي چې حسین نامی د کسي په غره کې د شیخ بېټ نیکه کورنۍ ته پناه وروړه. شیخ بېټ ئې په تندي کې د عالي نسبۍ او نېک فطرتۍ نخښي ولیدلې. په کور کې ئې ځای ورکړ او د کهاله محرم ئې و ګاڼه او د زوی په شان چلند ئې ورسره وکړ. څه موده وروسته د حسین او د شیخ بېټ د لور (متو) تر منځ مینه پیدا سوه او د متو د مور و پلار په پټه سره کور و کهول سول. متو حمل واخیست. مور ئې د چارې په فکر کې سوه د پلار سره ئې خبره طرحه کړه او ځني وئې غوښتل چې د هلک و نجلۍ نکاح وټري. پلار ئې د هلک د اصل و نسب د معلومولو له پاره یو سړی چې (کاغ دوړ) نومېدی د حسین له یوه لیک سره چې د خپلي کورنۍ په نامه ئې کښلی وو، غور ته ولېږه. کاغ دوړ په غور کې د حسین د پلار و نیکه څرک ویوست او تر راتګ وروسته ئې شیخ بېټ ته ډاډ ورکړ چې هلک عالي نسبه شهزاده دی. شیخ بېټ د خپلي لور و حسین نکاح وټړله. متو ته خدای زوی ورکړ. نیکه

ئې له دې امله چي هلک و نجلۍ د ده بې سلا يو ځای سوي ول، پر ماشوم باندي (غلزوی) نوم کښېښو يعني د غلا زوی. دا نوم وروسته غلزی، غلجی سو^(۱). تاريخ سلطاني دې افسانې ته نېټه هم ايښې ده او دا پېښه ئې په پنځه سوه هجري کي بللې ده^(۲). حسين ئې د شهزاده سام غوري زوی بللی دی او له غور څخه ئې د هغه د راوتلو علت غور ته د غزنوي لښکرو ورتگ گڼلی دی. دا افسانه په مخزن افغاني کي پيل سوه او تر ننه پوري ډېرو کتابو اخيستي ده. زموږ له پياوړو استادانو څخه علامه رشاد رحمة الله عليه هغه (مضحکه وجه تسميه) بللې ده^(۳) له دغو يادونو سره سره به زه اوس د دغي افسانې په باب يو شمېر دلايل وړاندي کوم او گران لوستونکي به وگوري چي دغه افسانوي روايت او (عاميانه اشتقاقونه) څومره له حقيقته ليري دي.

– لومړی دا چي د غوري پاچهانو په هغه لست کي چي علامه حبيبي په خپل کتاب (تاريخ مختصر افغانستان – ۱۶۶ مخ) کي راوړی دی، د سلطان بهرام په نامه څوک نسته. زما په گومان د دغي افسانې طراحانو د غزنوي شاهانو د لړۍ پر يوه تن (بهرام شاه بن مسعود سوم) باندي ئې د (غوري) لقب ورزيات کړی دی. دا امکان زه ځکه وارد بولم چي د پښتنو د بني اسرائيليت د نظريې د جوړولو په ترڅ کي ئې هم د اصفيا په اولاده کي د افغنه نوم ورځای

(۱) هروي – نعمت الله – مخزن افغاني: اردو ژباړه – ۴۳۵ مخ.

(۲) تاريخ سلطاني: ۶۹ مخ.

(۳) حيات افغاني: پښتو ژباړه – د تعليقاتو برخه – د پوهاند رشاد صاحب په قلم.

کړی دی.

- د حضرت علي کرم الله وجهه شهادت په ۴۰ هجري قمري کي پېښ او سلطان معزالدين غوري د شپږمې هجري پېړۍ سړی دی. د ده په اولاده کي سلطان بهرام نامي؟ ته د حضرت علي کرم الله وجهه له خوا د فرمان صادرېدل له تناقضه ډک روایت دی. ځکه د حضرت علي د شهادت او د سلطان معزالدين د واکمنۍ تر منځ د شپږو پېړيو واټن پروت دی. گویا د اسلام څلرم خليفه تر خپل شهادت شپږ پېړۍ وروسته یو چاته فرمان صادروي!.

- مخزن افغاني خو د متو او حسين د نکاح کېدلو وخت نه رانېسي خو تاريخ سلطاني لکه وړاندي چي مو ولوستل په صراحت سره وايي چي دا پېښه په پنځمه هجري پېړۍ کي سوې ده. په داسي حال کي چي وليد بن عبدالملک په ۹۶ هـ ق کي مړ دی او د حسين له کوره وتل او د کسي غره ته تلل بايد په لومړۍ هجري پېړۍ کي ښوول سوي وای. متو د قيس لمسی ده. قيس په ۴۰ يا ۴۱ هـ ق کي مړ دی او په دې ډول خو اول د نيکه او لمسی تر منځ زماني فاصله (۴۵۰) کاله ده چي د عقل په حکم ممکنه نه ده. بله د حيرانتيا خبره دا ده چي حسين د لومړۍ هجري پېړۍ په پای کي له کوره وتلی خو واده ئې درې پېړۍ وروسته کړی دی. نه پوهېږم چي دا مسأله به څرنگه تشرېح سي؟

- وايي شيخ بېټ په خپل وخت کي په تقوا او نېکي مشهور وو، د لور په ورکړه کي د نورو پښتنو په شان ډېر محتاط وو. د خېښۍ په وخت کي ورته د اصل و نسب مسألې زيات اهميت

درلود او له همدې امله ئې د حسين غوري د پلار ونيکه د معلومولو له پاره کاغ نومي دوږ ته له کسي غره څخه د غور تر لتو پوري د اوږده سفر ماموريت ورکړ. آيا د دغسي يو شخص څخه دا هيله کېدای سي چي د خپلي کورنۍ لمن دي په خپل لاس پورته کړي او پر لمسي باندي دي د (غل زوی) نوم کېښېږدي؟ په پښتنو کي همدا اوس پر ناموس باندي د تېري او ناروا داغ جزا مرگ دی. آيا دا خبره به د بېټ نيکه په وخت کي چي اسلام او پښتونولي تر نن سل چنده ټينگه وه، د يوه روحاني مقتدا په باب د منلو وړ وي چي خپله لور داسي يوه شخص ته په نکاح ورکړي چي د ده کورنۍ ته ئې پېغور اړولی وي؟ هيڅکله نه.

– د دې افسانې بل تناقض د (کاغ دوږ) مساله ده. که کاغ نامی په رشتيا سره په قوم (دوږ) وو، نو د دوږ قوم لومړی نيکه بايد تر بېټ نيکه دمخه يا ئې همعصر وي. په داسي حال کي چي د روايتي شجرو په روايت خو (دوږ) په (شيتک) کي شامل دي (نوري خانگي ئې ټپي او بنوڅي دي) شيتک د ککي زوی، هغه د کرلان زوی او هغه د بېټ سره په يوه ليکه کي راغلی شخص ښوول سوی دی. د پورتنی روايت له مخي خولمسي تر نيکه دمخه ژوند کاوه!

د دغو تناقضاتو حل په هغه چا اړه لري چي د غلجيو په باب پر دغه افسانوي روايت باندي گروهمن وي.

غلجي څوک دي؟

د غلجيو د نامه په توضيح کي ننني پوهان د نوو څېړنو په روڼا

کي ټول په يوه خوله دي او هغه دا چي دانوم غرزی (کوهزاد) دئ. د غرزي کلمه ورو ورو په غلجي اوبستني ده. د (زې) او (جيم) د اوبستون ډېر مثالونه سته (ژوند - زوند - جوند، ژبه - زبه، جبه، ژرنده - زرنده - جرنده). علامه حبيبي د توماس چک له خولې وايي چي په لرغونې باختري دري ژبه کي (گر - Gar) غره ته وايي او د آمو سيند د لوړي خوا د غرنیو سيمو آريايي اوسېدونکي (غرچه) نومېدل. غرڅه او غرخني په نننۍ پښتو کي مروجي کلمې دي او د غره مېړنو ته وايي. غر د يوې لاحقې په توگه د پښتانه له نامه سره تړلې کلمه ده. عربو د غور پښتانه پاچهان (ملوک الجبال) يعني (د غرونو شاهان) بلل. د غزنوي دربار مشهور مديحه ويونکی شاعر ابوالقاسم فردوسي په خپل تاريخي شهکار (شهنامه) کي د زابل په غرو کي د افغانانو د يو مشر او پهلوان اوږد داستان لري. دا مشر (کک کوهزاد) نومېدی، چي په قوي احتمال سره ئې (غرزی کک، غلجی کک) بللای سو. د شهنامي د ملحقاتو روايت داسي دئ:

چنين گفـت دهقان دانش پـژوه
مراين داستان راز پيشين گروه
که نزديک زابل بسه روزه راه
بيک سوی او دشت خرگاه بود
دگر دشت، زی هندوان راه بود
نشسته در آن دشت بسيار کوچ
زاوغان و لاچين و گرد و بلوچ

یکی قلعه بالای آن کوه بود
 که آی حصن و از مردم انبوه بود
 مر آن حصن را نام مریاد بود
 از و جان نابخردان شاد بود
 بدژ در یکی بدکنش جای داشت
 که در رزم با اژدها پای داشت
 نژادش زاوگان سپاهش هزار
 همه ناوک انداز و ژوبین گزار
 بیالا بلند و به پیکر سستبر
 به حمله چو شیرو به پیکار ببر
 دوراننش بمانند ران پیل
 گه رزم جوشان تر از رود نیل
 به نیرو جد اکردی از کوه کمر
 گریزان ز رزمش بدی شیرنر
 چو پیکار جستی زمردان مرد
 زمردان به اوردی از گرز گرد
 و را نام بودی کک کوهزاد
 بگیتی بسی رزم بودش به یاد
 هزار و صد و هژده اش سال بود
 بسی بیم از و در دل زال بود^(۱)

(۱) کهزاد - احمد علی - افغانستان در شاهنامه: ۲۸۶ - ۲۸۹ مخونه، کابل - ۱۳۵۵ش.

د ارواښاد استاد احمدعلي کهزاد په نظر د (مرباد) غر په فراه کي واقع دئ او "که نزدیک زابل بښه روزه راه" داسي تعبيروي چي زابل يوه پراخه سيمه ده او په دې ځای کي له زابل څخه مراد د هيلمند او ارغنداو غاړي دي. نوموړی استاد زیاتوي: "دشت خرگاه عبارت از سرزمین پهناوریست که علی العموم کوچی ها در آن مستقر بودند و خیمه ها و غزدی ها و خرگاه های خود را در آن پهن دشت بر پا می نمودند. راهی که بطرف هندوان رفته بود، امکان دارد که از طرف جنوب در راه قندهار و چمن و کویته جانب (هند) میرفته، ولی امکان دیگر هم موجود است که راه مذکور از طریق قندهار و غزنه به مرکز کابلستان که در آن وقت حصه زیاد آن پیروان هندوئیزم بودند، کشیده شده باشد"^(۱).

د (دشت خرگاه) موقعیت موږ ته دا رانښيي چي دا دښت د اوسني زابل و غزني له پراخو دښتو سره څرمه پروت وو او تر دانن پوري لا هم د غلجي کوچيانو کږدۍ پکښې پلني وي. د شهنامي د روايت له مخي (کک کوهزاد) افغان وو. په دې باب موږ يو شمېر نور بيتونه هم لرو چي د کک افغانيت (پښتونوالي) ځني څرگندېږي. فردوسي د رستم نکل کوي او وايي چي نوموړی يوه ورځ (بازرگاه) ته ځي او د لارويانو له خولې د (کک کوهزاد) د غښتلتوب بيان داسي اوري:

(۱)هماغه اثر: ۲۸۷ مخ.

يکي گفـت اـي نـامـور پـهلـوان
دل کارزار و خـرد را روان
نـهنگ دمانـست و شـير ژيان
بـه نـيروي او کـس نـبـسته مـيان
نژادش زاوگان سپاهش بلوچ
ابر دشت خرگاه بگزيده کوچ

کک کوهزاد ازدهای نـراست
زگرشپ و ارسام جنگی تراست

دگر آنکه در کوه با آن دلیر
هزاران جنگی همه همچو شیر
به مردی فزونند هریک زکک
بود کک زیپیکار ایشان سبک
هزاران سواران افغان گروه
زلاچین دلیران ابرگرد کوه

رستم چي دا بیان اوري له خنـمه سره تاوېـري او قـسم خـوري
چي د کک چاره به کوي:

ندارم درنگ امشب ایدر زکین
مگر سوی اوغان و خرگه زمین

سوی دشت خرگاه تا زیم زود
زافغان و لاچین برآریم دود

زه نه غواړم د شهنامې ټول داستان دلته رانقل کړم. مقصد مي دا دی چې (کک کوهداد) د شهنامې په استناد افغان – اوغان وو، د (دشت خرگاه) پښتانه ئې عزيزان ول او په لښکر کي ئې په زرو (زرگونو) افغانان شامل ول. (کک) چې افغان سو نو په يقين سره ويلاى سو چې د (کوهداد) لقب همدغه (غزى) دی چې وروسته غلزی – غلجی – خلجی سوى دی. د (اک – ak) لاقحه په نورو پښتني قومونو کي هم سته لکه خټک، شیتک، هوتک، اخک، بارک اونور.

د روايتي شجرو له مخي غزى = غلجى د بېټ نيکه د لور (بي بي متو) زوى گڼل سوى او د ژوند زمانه ئې تر اسلام وروسته وختونه دي په داسي حال کي چې د همدې شخص بيان د شهنامې په استناد تر صدر اسلام ډېر وړاندي په فولکلوريکو داستانو کي ځای نيولى دی او دې خبري ته مو بايد پام وي چې فولکلوريک داستانونه که د عقل و درايت ملاتړ وکړي نو بيا د ثقه اسنادو ځای نيولای سي. روايتي شجرو چې د غلجي په اولاد کي د توران، بولر، بارو، بابو، درخى ... نومونه راوړي دي، په خپله د دې شاهدي ورکوي چې دانومونه تر اسلام ډېر وړاندي لرغوني نومونه دي. نسبي شجرو غلجي قبایل په (وصلي افغانه) کي راوستي دي. د دې له پاره چې د دې مطلب اساس ښه څرگند سي، لازمه ده چې پر دغه برخه يو څه وږغېږم.

اصل و وصل:

قبیلې او قومونه د انسانانو لوی لوی جمعیتونه دي او د جوړښت جریان ئې یوه ډېره اوږده زمانه نیسي. چي د پیل ټکی معلومول ئې یو څه مشکل کار دی. یوه شخص ته د لویو قومونو د مبداء رسول زیاتره له علمي معیارو سره سره نه خوري. پښتانه چي خپله نسبي شجره بیانوي، وایي پلانی د پلانی زوی د پلانی لمسی د پلانی کړوسی د پلانی کوسی د پلانی کودی ... او بالاخره د پای ټکی ئې یوې لوییې ټولې (پوپل، اشک، اږېدي، ...) ته رسوي. تر لویی قبیلې پوري د نسب سلسله د افرادو له لاري بشپړېږي. د روایتي شجرو تېروتنه دا ده چي دغه لویی قبیلې یا قومونه ئې د شخص په توگه منلي دي او داسي ئې انګېرلې ده چي گویا پوپل، خټک، اشک، اږېدي ... اشخاص دي په داسي حال کي چي هغه اشخاص نه بلکي د افرادو لویی ایتنيکي مجموعې دي چي ټوله بیا د (پښتون) په نامه په یوه لوی واحد کي د ملي یووالي درجې ته رسېدلي دي. او لکه وړاندي چي مي وویل د دغو لویو ایتنيکي واحدونو جوړېدل د خورا ډېري اوږدې زمانې محصول دی. د پښتنو په دا اوسنۍ سیمه کي د تاریخي حوادثو له مخي څوک دا اټکل کولای سي چي دلته په خورا لرغوني زمانه کي د انسانانو یوه ټولۍ د (ملي توحید) یوې داسي مرحلې ته رسېدلې وه چي نوري ټولۍ او جمعیتونه ئې ځان ته راجذبولای او په ځان کي منحلولای سواي. د دغه جذب او انحلال مفهوم په روایتي شجره کي د (وصل) یا (وصلي) په نامه بیان سوی دی. وصل او ادغام یوه داسي

عملیه ده چي مثالونه ئې د نړۍ په نورو قومونو کي هم موندل کېږي. د استاد محمدانور نوميالي په عقیده: "... په لرغوني تاریخ کي دلته یو شمېر لومړنۍ قبیلې ډېرې وختي د ایتنيکي جوړښت یا تکوین یو پاڅه او په ځان پوره قبیلوي نظام ته رسېدلي دي. بیا نو د دغه نظام د انضباطي او انتظامي ارزښتونو له برکته چي په خپل وخت کي ئې زیاتي اجتماعي او اقتصادي ښېگڼي درلودې، په لیري او نژدې گاونډیتوب کي ئې هر څوک ځان ته راجلبوله او په دوی ورگډېدله. د ظلمونو له مرکز څخه فراره او د شرقي استبداد له دولتو څخه بېزاره پرگنې چي د دوی په گاونډیتوب کي ئې پناه موندله، د دوی د ژوند لاره ئې غوره کوله"^(۱). پر (فراره او بېزاره پرگنو) سربېره له نظامي فتوحاتو سره سم ځیني مهاجم جمعیتونه او افراد هم په نیول سویو سیمو کي د تل له پاره مېشته سوي دي چي د اسلام له خپرېدو وروسته په پښتنو کي د عربي عناصرو منحلېدل ئې ښه مثال کېدلای سي. دغو عناصرو چي اوس د پښتنو ستانه دي، خپله ژبه او کلتور سره له دې چي د مذهبي تقدس ملاتړ هم ورسره ملگری وو له لاسه ورکړی دی. په کندهار کي یو شمېر سپېڅلي پښتانه همدا نن ځانونه (تاجک) بولي او ځیني ئې (بلوڅ). خونه د یوه تاجکي زده نه د بل بلوڅي او نه ئې راشه درشه د تاجک وبلوڅ ده.

کله چي څوک په پښتنو کي د (وصل) عملیه گوري نو ویني چي یو وخت هفتلیان - اپتلان د دې سیمي له بومي اوسېدونکو

(۱) نوميالي - محمدانور - د پښتنو د ټولنیز تاریخ مبادي: ۳۰ مخ - مسکو - ۱۹۹۰ م.

(پکتهانو) سره یو ځای سوي او (ابداليان و غلجیان) ترې جوړ سوي دي^(۱). بل وخت د سامي توکم ځينو قبیلو خپله بقا له پښتنو سره په یو ځای کېدلو کې موندلې ده او ځانونه ئې پکښې منحل کړي دي او بل وخت بیا د منځنۍ اسیا د پراخو سیمو اوسېدونکو ساکانو خپل هر څه له خپلو ګاونډیو پکتهانو سره ګډ کړي دي. د همدغو طبیعي عملیو د خپرلو په نتیجه کې نننیو پوهانو داسې انګېرلې چې د پښتني ټولني د جوړښت مهم توکي (سليمانیان، ساکان او سامیان) دي^(۲). د سرې سینې خبره داده چې د دې ټولو عناصرو نخښې د پښتنو په سره یو موټي ترکیب کې موندل کېدلای سي. لرغونو کتابو او دهغو په پیروی ځینو نننیو څېړونکو چې د دغه ادغام او وصل ځیني نخښې په پښتنو کې موندلي دي، د دې پر ځای چې د وصل د عملیې څرنګوالی دي ئې څېړلی وي ټول پښتانه ئې هغو ته منسوب کړي دي. همدا علت دی چې ځینو څېړونکو پښتانه بني اسرائیل بللي، ځینو تاتار او ځینو منګولیان و...

د (وصل) له طبیعي عملیې څخه د سیاسي واکداریو او ملاحظاتو په ګټه ناروا استفادې هم سوي دي او د دې پر ځای چې دغه عملیې ته د یوې عیني او عادي واقعې په توګه کتل سوي وای، د یوه قوم د تذلیل او د بل د تجلیل له پاره کار ترې اخیستل سوی دی^(۳).

(۱) حبیبی - تاریخ مختصر افغانستان: ۷۵ مخ.

(۲) شینواری - دوست - پښتانه څوک دي؟: ۶-۳۲ مخونه - پېښور - ۱۹۹۸ م.

(۳) د (اصل و وصل) په برخه کې چې ما په ډېره مجله کې کوم استنتاجونه بیان کړي دي، پر هغو مي نوې کتنه کړې ده چې تاسې وړاندې ولوستل.

مور ته منسوب قومونه تر نورو لرغوني دي :

شرقي ملتونه د قومي لرغونتوب مسالې ته اهميت ورکوي. په دې بحث کې له لرغونتوب څخه زما هدف دا نه دی چې گویا لرغوني قومونه پر نالرغونو لوړ دي یا دا د قومونو له پاره یو امتیاز دی. دا د بشري انکشاف یوه غیر ارادي عملیه ده چې ځینې انساني ټولې وړاندې او ځینې وروسته د قوم درجې ته ورسېږي. زما مقصد د ځینو هغو تاریخي حقایقو بیانول دي چې په پخوانیو کتابو کې له پامه اچول سوي ول. له دغو تاریخي حقایقو څخه یو هم د مورني اصالت په دوران کې د قبیلو او قومونو منځ ته راتګ او د مور نامه ته د هغو منسوبېدل دي.

د نړۍ په تاریخ کې داسې شواهد موندلای سو چې د ځینو بشري ټولنیو جوړښت د مور په نامه پیل سوی وي او د نامه رېښه ئې د میندو له نومو سره تړلې وي. دا د بشري انکشاف او تکامل هغه پړاو دی چې د ټولني د اقتصادي او ټولنیزو چارو په سر ته رسولو او پرمختیا کې د ښځو رول تر نارینه زیات وي. کله چې د اقتصادي او اجتماعي ودې له امله په ټولنه کې د نارینه غلبه ټینګه سوه، دلته نو د نسب نوم هم د مور له نامه راپېل او په پلار پورې وتړل سو.

په پښتنو کوچیانو کې نن ورځ لا هم د ورځنیو چارو په ترسره کولو کې د ښځو نقش تر نارینه ډېر دی. د کډو بارول او اړول، د مېړو پالنه و روزنه، د غوړو و کوچو او وړیو تولیدول او د کوچیانې ژوند نوري اړوندي چاري د ښځو مسئولیتونه او وظایف دي. د بشري و طبیعي حوادثو په وړاندې د قبیلې دفاع د نارینه وو و جاب

دي. په پښتني قبيلو کي چي ځيني ئې د مور يا ښځو نامه ته منسوبې دي، د دې حقيقت ښکارندوی دي چي گویا د دغو قبيلو د جوړښت پيلامه د بشري تکامل په هغه دوره اړه لري چي په هغې کي د مور يا ښځي نقش تر پلار يا نارينه زيات وو. له قراينو څخه داسي ښکاري چي د دغو قبيلو نومونه د اسلام د مقدس دين تر راتگ ډېر وړاندي په لرغونو زمانو کي وضع سوي دي خو د نامه توضيح و تحليل او پر هغو باندي د نتايجو بنا کول ئې په هغه دوران کي سر ته رسېدلي دي چي په ټولنه کي د نارينه بابايي (غلبه) ټينگه وه. د دغسي غلبې په وخت کي د ښځي د موقف د ټيټېدلو له پاره هر راز جواز سته او دغه علت دې چي د مور نامه ته منسوبو قبيلو د توهين و سپکاوی ډېري خپېري خوړلي دي. د دې انتساب اغېزه دومره ستره ده چي د پښتو نوميالي شاعر خوشحال خټک (۱۰۲۲-۱۱۰۰ هـ.ق) له خپلي ځانۍ، دېدې، علمي سويې سره سره ځان حقير گڼي ځکه چي قبيله ئې (سباکۍ انا) ته منسوبه بلل سوې ده. دی وايي:

که د وارو پښتنو راته تسليم دی

زه خو بيا د سباکۍ انا خښتک یم

په پښتنو کي له متيزيو پرته نور خپلونه هم سته چي د ښځو نامه ته منسوب دي. د خښي ابن کند ابن خرنبون په اولاده کي د کمال نامي دوې ښځي وې چي دواړو ته يې (انۍ) ويله. مشره انۍ او کشره انۍ. د يوسفزو دوه مشهور خپلونه مشرانزي او کشرانزي

همدې دوو ښځو ته منسوب دي^(۱) په ملېزيو کي د اکوزيو دوه ښاخه (راني زي او کورا) د ميندو په نامه (راني او کورا) مشهور دي (راني زي په اتمانخېلو گډېږي). د اړېدو زخه خېل (زخۍ انا) ته منسوب دي^(۲).

په پښتني قبيلو کي د لرغونيت اندازه د دوی د نومونو له څرنگوالي څخه هم اټکلېدلای سي. استاد نوميالی هغه قومونه چي د نامه "له کلماتو څخه ئې هيڅ تاريخي دلالت نه راوړي" د جامد قبيلوي نوم او هغه چي د نامه له کلماتو څخه يې "د نسبي سلسلې تاريخي دلالت ... څرگندېږي" د مشتق قبيلوي نوم په نامه بللي دي^(۳). په جامدو نومو کي کاکړ، هوتک، ځاځي، ماکو، اندر، وردگ او نور راتلای سي او په مشتق نومو کي محمدزي، علي خېل، احمدزي او نور يادولای سو. د جامدو نومو قومونه تر مشتقو لرغوني دي. ژبنی دليل ئې دا دئ چي په نامه کي ئې د اسلامي نومو او عربي ژبي اغېزه نه ليدله کېږي او "د ټولنپوهني له پلوه ئې دليل دا دئ چي دا د هغي دورې نسبي نومونه دي چي هغه وخت لا د ميراث مؤسسه نه ده غښتلې سوې او هيڅ داسي اړتيا نسته چي خلک د (زي) او (خېل) غوندي مشتقي لاحقې په خپلو نسبي نومونو کي زياتي کړي او د پلار د خوا تناسلي رابطه د ميراث په خاطر ژوندۍ وساتي".

(۱) حافظ - رحمت خان - خلاصۃ الانساب: ۱۱۲ مخ.

(۲) د هجري ياد: د مقالو مجموعه - ۱۰۹ مخ.

(۳) نوميالی - د پښتنو د ټولنيز تاريخ مبادي: ۴۷ مخ.

خلجی او غلجی :

له دریمې او څلرمې هجري پېړۍ را په هیسته په زیاترو لیکلو آثارو کې د (خلجی) په بڼه د (غلجی) قوم ناسم تلفظ او لیکنه لیدله کېږي او د دغه ناسم تلفظ پر بنسټ د دغه قوم په باب داسې نظریات څرگند سوي دي چې گویا (خلجیان) له لویه سره تور کې اصل قبایل دي او زابلستان ته تر لېږدېدلو وروسته یې د دغه ځای له اوسېدونکو سره د گډ ژوند په نتیجه کې خپله ژبه و کلتور له لاسه ورکړی او (غلجیان) سوي دي. خلجیانو د اوومې پېړۍ له پیل څخه په هندوستان کې درنه امپراتوري جوړه کړې وه چې څه دپاسه درې نیم سوه کاله یې دوام موندلی وو. د دغه درنې پاچهۍ په باب کورنیو او بهرنیو څېړونکو بنایسته ډېرې لیکنې کړي دي او په ځینو کې یې د دوی تور کې والي ته اشارې هم سته. زموږ مشرانو لیکوالو په خپلو مستندو څېړونکو سره دا خبره سپینه کړې ده چې (خلجیان) او (غلجیان) یو قوم او د تور کې والي نسبت یې ناسم دی. زه به په دې برخه کې د ارواښاد علامه حبیبی د هغې څېړنې لنډیز او ترجمه تیمناً رانقل کړم چې زما سره یې همدا اوس انگرېزي متن سته او (Khaljies are Afghans) نومېږي^(۱). تر کومه ځایه چې ما ته معلومه ده ارواښاد علامه په دې برخه کې د (اصل خلجیان افغاني، رفع اشتباه درباره ایشان) په نامه یوه څېړنه لري چې په ۱۳۴۹ش کال په تهران کې چاپ

(۱) د دغې لیکنې کاپي ما ته ښاغلي سلیمي کندهاري را کړې ده چې ورڅخه ممنون یم. د دې رسالې د دوهم چاپ پر وخت سلیمي صاحب وفات سوی دی (هوټک).

سوې ده^(۱). دغه راز ئې په (پښتو و لويكان غزنه) او (د پښتو ادبياتو تاريخ - دوهم ټوک) کې هم پر دغه موضوع باندې روڼا اچولې ده.

ارواښاد علامه حبيبي په نوموړې مقاله کې ليکي: "په ۱۹۳۹م کال د انډين هستري کانگرس په غونډه کې يوه ويناوال څرگنده کړه چې خلجيان تورکان نه وه د ده څېړنه د کانگرس په خپرونو کې چاپ سوې هم وه. تر ده دمخه اډوارډ توماس (Edward Thomas) په خپله مقاله کې چې (د ډيلي د پښتنو پاچهانو پېښليک) نومېږي او په ۱۸۷۱م کې ئې په لندن کې خپره کړې وه ويلي وو چې له ۱۱۹۳م څخه تر ۱۵۵۴م پورې د ډيلي سلطانان افغان پښتانه پاچهان ول. سرولزلي هيگ (Sir Wolseley Haig) هم د کمبرج هستري آف انډيا په دريم ټوک - چاپ - ۱۹۲۸م کې د (تورک و افغانان په هندوستان کې) تر نامه لاندې ويلي چې خلجيان افغانانو ته منسوب دي او زياتوي چې دوی هغه تورکان ول چې افغاني دود و عادت ئې اخيستی وو او د افغانستان د گرمسېر په سيمه کې اوسېدل^(۲). ارواښاد د طبقات ناصري د مؤلف قاضي منهاج سراج له خولې وايي: "له ۶۰۰ هجري را وروسته څه دپاسه پنځلسو سترو خلجيو واکمنانو پر هندوستان واکمني چلوله او په شمالي هند او د بنگال د شمال په لوړو سيمو کې ئې

(۱) خپل - هارون - آفريده های مهجور علامه حبيبي - ۳۲ مخ - کابل - ۱۳۶۷ ش.

(۲) تردې وروسته چې د خلجيانو په باب د ارواښاد حبيبي خبره رانقلېږي، لوستونکي دي پوه وي دا د هغې مقالې محتويات دي چې وړاندې مې ياده کړه.

خراسانی او اسلامي ثقافت خپراوه. خلجیان یو ځل بیا له ۶۸۹ څخه تر ۷۲۰ هـ ق پوري د ډیلي واکمنان سول. دا واکمنان د افغانستان غلجیان ول".

ارواښاد حبیبی د محمد قاسم فرشته هغه حکم ته د شک په سترګه ګوري چې د طبقات اکبري د مولف نظام الدین احمد بخشي هروي له خولې ئې بیان کړی او ویلي ئې دي چې خلجیان د چنگېز خان د زوم خلیج خان (قلیچ خان - م. ه) اولاده ده او لیکي: "له تاریخي اسنادو څخه څرګندېږي چې خلجیان یا غلجیان تر چنگېز درې پېړۍ وړاندې په زابلستان کې اوسېدل. د حدود العالم ناڅرګند مولف په ۳۷۲ هـ کې وایي چې په غزنه او شاوخوا کې ئې ... د خلیج ترکان (Taraks of Khalj) اوسي. دوی کوچي خلک دي او د پسو ډېري رمې لري. د خلیج د دغو ترکانو یو زیات شمېر په بلخ، تخارستان او ګوزګانان کې هم لیدل سوي دي ... منهاج سراج یو ځل بیا ثابتوي چې خلجیانو تر چنگېز او د هغه تر زوم ډېر دمخه پر هندوستان باندې واکمني کوله او د امپراتورۍ حدود ئې د شمالي بنگال تر لوړو سیمو پوري رسېدل. د ده د کتاب شلم فصل په بشپړه توګه د دغو خلکو بیان ته وقف سوی دی. دی زیاتوي چې خلجیان غزني ته نژدې په ګرمسېر او غور کې اوسېدل، مګر د دوی د تور کوالي په باب ئې هیڅ نه دي ویلي. له بلي خوا دی نور تور کې واکمنان په واضح ډول د تورک اولاده بولي".

ارواښاد حبیبی زیاتوي: "خلج چې د خطاطانو له خوا د خَلْج

په شکل اړول سوی دی، د (حدودالعالم) تر ترتیبولو ډېر وړاندي د جغرافیه لیکونکو په منځ کې یوه ښه پېژندل شوې کلمه وه. ابن خردادبه (۲۳۰ - ۲۳۴هـ) هم د (خلجیه) په باب ږغېږي. دی دا خبره مني چې د خلج (Khalj) او خلج (Khallukh) تر منځ توپیر سته او ورپسې زیاتوي: د خلخ (خلج) د ژمي د موسم تورکي اوسېدونکي طراز (Taraz) ته نژدې دي. دوی ته ورڅرمه د خلج (خلجیه) څړځایونه پراته دي. دغه بیان ثابتوي چې دهغه وخت د خلج کوچي قبایل له ننني عادت سره سم د کال په ساره موسم کې تودو سیمو ته لېږدېدل. ابن خردادبه دغه سیمي جرمیه بللي دي (بلاذري او منهاج سراج ئې جروم بولي). ابن خردادبه لیکي چې د دوی ژمني څړځایونه د اکسوس سیند پر دې غاړه پراته دي. ځیني کوچي قبایل اوس هم دغو سیمو ته ځي".

علامه حبیبی د یوه بل جغرافیه لیکونکي، ابراهیم ابن محمد اصطخري (۳۴۰ هـ حدود) له خولې لیکي: "خلج د اترکو یوه څانګه (Clan) ده. (اتراک په غالب ګومان سره د ترک Tarak جمع ده)^(۱) ... دوی د پسونو لویي رمې لري او ژبه و پوښاک ئې تورکو ته ورته دي". علامه زیاتوي چې خلج و افغان تل یو ځای سره یاد سوي او د دوی سیمه، ریښه او نژاد هم مشترک ښودل سوی دی. د عبدالجبار عتبي زوی ابو نصر محمد (۴۱۴هـ) د سبکتګین د فتوحاتو په ترڅ کې لیکي: "افغان او خلج د

(۱) د غربي ژبي د اصولو له مخې اتراک د افلاک پر وزن د ترک (د لومړي او دوهم زور) جمع کېدلای سي.

سبکتگین امر ومانه او اکثر اُد ده له لښکرو سره مله ول".

ابن الاثير هم دغه پېښه په عين شکل بيان کړې ده. علامه حبيبي په خپله مقاله کي دا هم وايي: "په دې ډول خلجيان او غلجيان د هغو تورکانو يا (غز) اولاده نه ده چي په اسلامي دوره کي خراسان ته راغلي دي، بلکي د آرين نژاد هغه هفتاليتس دي چي د سپينو هونانو په نامه مشهور او په تخارستان او زابل کي اوسېدل. د دوی اخلاف د زابل اوسني غلجي قبایل (کوچي - کوشي) دي". ارواښاد علامه وروسته د غلجي، د بدخشان د سيمي په ژبه کي د غلچه - غرچه کلمات خپري او په دري ادب کي د هغو لرغوني مثالونه راوړي او ورپسې زياتوي: "محمد کاشغري (۴۶۶ هـ) چي په خپله هم تورک وو، وايي: په ترکمنو غزانو کي خلپرويشته قبيلې سته خو د دوی خلجيه قبيلې چي د تورکانو په شان ښکاري، تورک نه دي. دغه تورکي تاريخ پوه له تورکو سره د خلج د نامه له گډولو څخه ډډه کوي ... منهاج سراج چي د خراسان اوسېدونکی او د دغي سيمي او دغه راز په هند کي د تورکي واکمنانو په چارو ښه پوره خبره دئ، تل تورکان د تورک په نامه او خلجيه د خلجيانو په نامه يادوي". هندوستانی مورخ ضياء برنی (۷۵۸ هـ) په خپل کتاب تاريخ فېروزشاهي په يوه بېل فصل کي وايي: "... کله چي ملک جلال الدين خلجي د ډيلي پر تخت کښېنوست، پر خلکو درنه تمامه سوه. ځکه چي خلجيان تورکان نه ول". ارواښاد لوی استاد حبيبي وروسته د خوشحال خان هغه بيت راوړي چي د هند په پاچهانو کي ئې سلطان جلال الدين (د ولايت غلجي) بللی

دئ:

بیا سلطان جلال الدین پر سریر کښېناست
چي په اصل کي غلجی د ولایت و
(پښتنو د خیبر په ها سیمه د ولایت په نامه بلله). او ورپسې د
تورک او ترک د دوو کلمو تر منځ د اشتباه موضوع خپري او لیکي:
"خلجیان پښتو ویونکي ترک (Tarak) وو نه تورک (Turk) د دغو
دوو کلمو تر منځ مغالطه د اسلامي دورې له پیل څخه را شروع
سوه".

لکه لوی استاد چي اشاره کړې، زما (هوټک) په نظر هم
څرنگه چي په عربي الفبې کي (Tarak) او (Turk) دواړه د (ترک)
په شکل لیکل کېږي. د اعراب نه سته والي د دغو دوو کلمو تر منځ
مغالطه پېښه کړې ده او ورپسې نو د خلجیانو د تورک والي خبري
رامنځته سوي دي. د لوی استاد د لیکنې له مخي "د بکران زوی
محمد په ۶۰۰ هجري قمري کي لیکي "ترک (Taraks) خلجیان له
خَلْخ (Khalukh) څخه زابلستان ته وکوچېدل. دوی د غزنین په
اوارو دښتو کي میشته سول. د تودې هوا له امله ئې رنگونه
واوښتل. ژبه ئې هم بدله سوه..."

پورتني رانقل سوی روایت د محمد بن نجیب بکران دئ چي
په خپل اثر جهان نامه کي ئې راوړی دئ. جهان نامه ئې په ۶۰۵
هجري کي کښلې ده^(۱) د جهان نامې دغه روایت د ځینو افغاني
څېړونکو پر لیکنو هم اثر کړی دئ چا ئې په تایید چا ئې په تردید

(۱) تېری - دوکتور حبیب الله - پښتانه - ۸۱ مخ - پېښور - ۱۹۹۹ م.

کي ليکني کړي دي له هغو څخه يو هم ارواښاد مير محمدصديق فرهنگ دئ. نوموړی په خپل وروستي کتاب (افغانستان در پنج قرن اخير) د غلجيو په بحث کي ليکي: "یک تعداد از ایشان (پشتونها - م. هوتک) در سده دوازدهم ميلادی در جزء اردوی سلطان محمد غوری به ان سرزمین (هند - هوتک) داخل شده در آنجا اقامت اختيار نمودند". او ورپسې زياتوي: "در اين زمان یکی از سران ایشان بنام جلال الدين در سال ۱۲۹۰م بالقب فيروزشاه بر تخت بادشاهی دهلی جلوس نمود و سلسله را که در تاريخ بنام خلجيان معروف است، بنياد نهاد"^(۱). له دې عبارتو څخه داسي ښکاري چي د ارواښاد فرهنگ په نظر خلجيان (پښتانه) دي. د خلجي کلمې تر تحليل وروسته نوموړی وايي: "... اما بعد در ضمن شرح تهاجمات مسلمانان به هند، کلمه خلجي ملازم کلمه افغان گرديد". تر دې ځايه د ارواښاد فرهنگ خبري ظاهراً سمې ښکاري خو وروسته ډېره ناسمه نتيجه ځني راباسي. دی ليکي: "پس از سقوط دولت خلجي در دهلی و شعبه ديگر آن در مالوه اين کلمه در هند از رواج افتاد و به جای آن در خراسان در قبيله ای بنام غلجي ظهور کرد که یکی از شاخه های مهم ملت پشتون يا افغان بود"^(۲). (پر کلماتو تاکيد زما دئ. م. هوتک). د ارواښاد فرهنگ په نظر د غلجي قبيله په هند کي د خلجيانو د سلطنت تر ړنگېدو

(۱) فرهنگ - مير محمدصديق - افغانستان در پنج قرن اخير - اول جلد - ۳۷ - ۳۸

مخونه.

(۲) هماغه اثر: ۳۸ مخ.

وروسته (۱۳۱۶م) په خراسان! کي منځته راغلې ده. وروسته نو نوموړی مرحوم د غلجیو د نامه په باب د (غلزوی) افسانوي وجه تسمیه رانقلوي او لیکي: "حکایت بالا به اغلب احتمال بطور کنایه بیانگر این واقیعت تاریخی است که غلجی ها یک شاخهٔ دخیل پشتون ها می باشند یعنی شاخه ای که در بدو امر جزء ملت دیگر بوده اما در اثر آمیزش با پشتونها زبان و رسوم آنها را فرا گرفته و در آن جذب شده اس"^(۱) (پر کلماتو تاکید زما دئ - م. هوتک). د نقل پر وروستی برخه باندي د محمد بن نجیب بکران د جهان نامې اغېزه پرته ده. خو دا چي د غلجیو (دخیلوالی) ئې یو تاریخي واقیعت بللی او په لومړي سر کي ئې دا قبیله د یوه بل ملت جزء بللې ده په یو څه شننه ارزي. دی وایي د غلجیو قبیله د خلجیانو د دولت تر سقوط وروسته په خراسان کي منځ ته راغله. له (خراسان) څخه د ده مطلب د غزني شاوخوا سیمي دي ځکه دې خبري ته ئې په ۶۴ مخ کي هم اشاره کړې ده. گویا د خلجیو د سلطنت د ړنگېدو پر وخت د غزني په شاوخوا کي پښتون اولس موجود وو. دغو خلجیو له هغو سره تر گډون وروسته د هغوی ژبه او دودونه زده کړل او په هغوی کي جذب سول. پوښتنه دا ده چي په دغه اولس کي د پښتون قام کومي قبیلې موجودي وې؟ د دغې پوښتني جواب زموږ یوه درانه استاد دوکتور حبیب الله تېري ورکړی دئ چي وروسته به ئې ولولی. ارواښاد فرهنگ تاریخي حقایق د کلماتو په پوښ کي سره ژوولي او تحریف کړي دي.

(۱) هماغه اثر: ۳۸ مخ.

حقيقت دا دئ چي د هند خلجي واکمنان همدغه غلجي پښتانه ول چي له خپلي پلرنۍ سيمي (نني افغانستان) څخه هند ته تللي او هورې ئې درنه پاچهي جوړه کړې وه. نه دا چي غلجي پښتانه د خلجيانو تر سلطنت وروسته په خراسان کي منځ ته راغلل. ما ته داسي څرگنده سوه چي ارواښاد فرهنگ د خلجيو او غلجيو تر منځ د تساوي نخښه ايښې او منلې ئې ده خو و دغه مساوات ته ئې معکوسه معادله تړلې ده او همدغه ځای دئ چي لوستونکي د پښتنو په باب د ده پر خلوص نيت باندي شکمن کوي.

لکه وړاندي چي مو اشاره ورته وکړه د جهان نامې هغه حکم ته چي وايي "خلجيان اصلاً تورکان ول زابلستان ته ولېږدېدل. هلته مېشته سول او خپله ژبه او عادات ئې کسب کړل او پښتانه غلجيان ترې جوړ شول"، ښاغلي پوهاند دوکتور تېري صاحب ډېره معقول او پر ځای جواب ورکړی دئ. دی ليکي: "... د خلجيانو د مهاجرت او په زابلستان کي د هغوی د منحلېدو پېښه طبعاً له ۶۵۰ هجري نه پخوا شوې ده (ځکه جهان نامه په همدې کال ليکل سوې ده - هوتک). د جهان نامې له متن نه دا هم په صراحت ښکاري چي د دغو مهاجرو څېره او ژبه د جهان نامې د ليکني له وخت نه پخوا بدله شوې او ژبه يې هم له دې نه وړاندي بله شوې وه ... که څوک د جهان نامې خبره مني هغه به ضرور دا هم مني چي ترک خلجيان د شپږمې پېړۍ له اواخرو نه ډېر پخوا زابلستان ته لېږدېدلي دي ... او کوم څېړونکي چي وايي ترکي خلجيان د زابلستان په ځايي خلکو کي منحل شوي او په نهايت کي په پښتنو

غلجیان بدل شوي دي هغوی په حقیقت کي دا خبره تصدیقوي چي لږ تر لږه د دوهمي او دریمي هجري پېړۍ په حدودو کي د زابلستان ځايي اوسېدونکي پښتانه وو ... له بلي خوا بيا (دغه کسان) وايي چي پښتنو په ۱۴ او ۱۵ پېړۍ کي د غزني سطح مرتفع اشغال کړه". پوهاند تېری صاحب د دغو دوو خبرو تر بیانولو وروسته وايي: "له دې دوو خبرو نه یوه هر ورو غلطه ده. خو دا چي کومه یې غلطه ده؟ د دې سپینول هغه چا ته ور په غاړه دي چي وايي ترک خلجیان د زابلستان په ځايي خلکو کي منحل شوي او پښتانه غلجیان ترې جوړ شوي دي"^(۱).

زما په نظر د پښتنو د اصل و نسب د هغوی د قبیلو او قومونو او دغه راز د هغوی د روایتی شجرو په باب د وروستیو کلونو څېړنو چي زما لیکنه ئې یوه کړۍ ده دغو څو موضوعگانو ته د پای ټکي ایښي دي:

– د پښتنو د سامیت نظریه پر علمي اساس ولاړه نظریه نه ده. پښتانه اریایي الاصل قوم دئ. که د سامي نژاد ځیني ګروپونه او افراد د تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کي ورسره یو ځای سوي او پکښي منحل سوي وي، وي به.

– له قیس عبدالرشید سره د پښتنو تړل افسانوي روایت دئ او د منلو نه دئ. په روایتی شجرو کي چي د (کیس) کومه یادونه سوې ده هغه باید له کسی غر، کاسي قوم او په غور کي په دغه نامه

(۱) تېری – پوهاند دوکتور حبیب الله – پښتانه: ۸۱ – ۸۴ مخونه.

د یوې درې له موجودیت سره په ارتباط کې مطالعه سي، نه دا چې له هغه څخه د یوه عبراني نوم په توګه د پښتنو د بني اسرائیلي توجیه له پاره کار واخیستل سي.

– د غلجیو د نامه په باب جوړه سوې افسانه نه د منلو وړ ده، نه د تکرارولو.

– خلجي او غلجي د یوه قوم دوه نومونه دي او سره بېلول ئې نه د منلو وړ دي، نه د تکرارولو.

– پښتون، افغان، پټان، روهيله د یوه ایتنيکي واحد بېلابېل نومونه دي چې افغان ئې اوس په پراخه معنی د افغانستان د ټولو اتباعو د ملي هویت له پاره منل سوی دی او پر پښتنو سربېره نور ټول هغه قومونه چې د افغانستان په جغرافیوي او سیاسي قلمرو کې اوسي، د افغان په نامه یادېږي.

– پښتانه یوازي د بېټ، سره بن او غرغښت اولاده نه ده. په پښتنو کې ځیني دومره لوی قومونه سته چې په یوازي سر د دغو درو واړو نیکونو تر مجموعي اولاد زیات بلل کېږي چې موږ ئې مصداق په (پورته اسمان، کښته سلیمان) یا (چې پیدا دي ګدانه کړه، نو دي څله پښتانه کړه؟) متل وشمه خبرو کې وینو.

– د پښتنو ژبه (پښتو) د هندو اروپایي ژبو له شرقي ښاخه د اوستا په ګروپ پورې تړلې ده.

دا موضوعات اوس د یوه داسې حقیقت په توګه منل سوي دي چې د ختیځ او لوېدیځ پوهان ورباندې متفق رایه دي او د تردید ټکي پکښې نه ویني.

له پياوړي استاد محمد معصوم هوتک سره زما د وږدې پېژندگلۍ خويادونه

په ۱۳۴۵ هـ ش کال کي زه د کابل د هغه وخت د دارالمعلمين په ۱۲ ټولگي کي زده کوونکی وم، په هغه وختو کي به د ۱۲ ټولگۍ زده کوونکو د مملکت مختلفو ولایتونو ته د علمي سیر په توگه سفرونه درلودل چي د همدې لړۍ په سلسله کي یوه ورځ د مازدیگر پر مهال زموږ ښوونځی، یعنی د کابل دارالمعلمين ته یو سرویس موټر داخل سو، چي په هغه کي د کندهار د میرویس نیکه د لیسې د ۱۲ ټولگۍ زده کوونکي سپاره وه، مختلف کندهاري ځوان زده کوونکي د موټر څخه راکښته سول د شپې تېرولو دپاره زموږ په ښوونځۍ کښي ورته ځای برابر سوی وو، څرنکه چي په دغه وختو او کلونو کښي په روشنفکري کړیو کښي د سیاست میدان خورا تود وو ځکه نو زموږ د ښوونځۍ زده کوونکو د میرویس نیکه د لیسې د ۱۲ ټولگۍ له زده کوونکو سره د معرفۍ او ملاقات په خاطر د نظریو د تبادلې په وخت کي د یو بل سره تاوده بحثونه شروع کړه چي د شپې تر ډېره وخته ئې دوام وکړ، د دغه تودو خبرو او بحثونو په جریان کي یو ښایسته، نری، جگ د ډډ آواز لرونکی ځوان په ډېره خوږه او زړه وړونکې لهجه په خبرو کي برخه اخیستله چي د هر چا توجه ئې جلبوله زه هم د ده خبرو ته ډېر ځیروم او پر ما ئې خاص تأثیر بندى، ځکه مي څنگ ته د ده د ټولگیوالو له یو تن څخه پوښتنه وکړه چي دغه ځوان څه نومېږي؟ هغه راته وویل چي

معصوم جان نومېږي، د هماغې ورځې څخه تر اوسه پورې زه او زما ټول انډيوالان او دوستان د دې د معصوم جان په نامه يادوو. که څه هم د ده د علمي تحقيقاتو، څېړنو، ليکنو او ډېرو علمي هلو ځلو له کبله ده ته د وطن د فرهنگيانو، ادبي ټولنو او علمي کدرونو له خوا څخه د علامه رشاد بابا د ځای ناستي افتخار وړيځېدل سوی دې خو زه ئې په دغه څو ټکو کې تر آخره پورې د معصوم جان په نامه يادوم، ځکه دغه نوم زما په مغزو او زړه کې يوراز خاص ځای لري چې پر ثبت ئې ۴۵ کاله تېر سوي دي او تر دغه گڼه تکرار سوی او تکرارېږي.

د ميرويس ليسې دغه گروپ فقط دغه يوه شپه زمونږ سره وو، وخت ئې ډېر لنډ وو ځکه دوی د مزار شريف ښار د خپل سير علمي له پاره ټاکلی وو او په دا سبا سهار ئې وختي د تگ اراده درلوده. زه او معصوم جان په دغه شپه يوازي يو د بل سره معرفي سولو، ما ورته وويل چې د رخصتيو په شپو ورځو کې به په کندهار کې سره ووينو. د ژمي د موسم په رارسېدو سره زمونږ رخصتي شروع سوه، په دغه وختو کې په کندهار کې د تفريح او وخت تېرېدو دپاره پښتونستان او ميرويس هوتکونه ډېر ښه ځايونه وه، هلته به مود ده د خوږو، علمي او زړه وړونکو خبرو څخه په خوند اخيستلو هره ورځ د يو بل سره ناسته ولاړه کوله، خبرو ئې د مقناطيس غوندي جاذبه قوه درلوده، هر څوک ئې د جذب تر تاثير لاندې راتلی.

زه د ۱۲ ټولگۍ څخه تر فارغېدو وروسته د ساينس پوهنځۍ ته بريالی سوم او معصوم جان د کانکور په ازموينه کې په ډېرو ښو نمرؤ سره په خپله خوښه د پوښتنيک پوهنځۍ ته بريالی سو. د تحصيل په دوران کې به مو هر وخت سره ليدل د يو بل د حال او احوال څخه خبرېدلو. معصوم جان تر اوسه د (۳۰) چاپ سوو علمي او تحقيقاتي

آثارو او (۸) ناچاپ سوو آثارو په وړاندې کولو سره هر چاته ثابته کړې ده چې د فوق العاده علمي استعداد درلودونکی دى خداى جل و الله دې ئې زموږ څخه نه زوالوي. په دې حاضره ليکنه کې زه د ده پر علمي فعاليت باندې نه ډغېږم بلکې غواړم د ده د تېر شخصي ژوند د مختلفو برخو په شاوخوا کې، هغه څه چې ما ليدلى يا اورېدلى دى څه ناڅه وليکم.

زموږ د تحصيل په دوران کې به په مختلفو وختونو کې ډول ډول مجلسونه او مېتنگونه جوړېدل کوم وخت چې به ده يا شعر لوستى او يا به ئې بيانیه ورکوله ټول گډون وال به که د مخالف يا موافق نظر درلودونکي وه په آرام او سکون حالت کې به ئې د ده خبرو ته غوږ نيولى وو. په دغه ډول مجلسونو کې معمولاً ډېر غالمغال وي خو د ده د خپل خاص آواز او فوق العاده فصاحت درلودلو له کبله ئې ټول تر خپل تاثير لاندې راوستل، د تحصيل دغه لړۍ يو دوه کاله روانه وه چې د ډېرې بدقسمتۍ له مخې ورته د سږو شديده ناروغي پېښه سوه، ښه ډېره موده په علي آباد روغتون کې بستري سو او پسله هغه تر دوامداره تداوى لاندې ونيول سو، پسله څه وخته چې ئې صورت څه ناڅه صحت پيدا کړ، د تحصيل د دوام په خاطر ئې مربوطه پوهنځۍ ته مراجعه وکړه متأسفانه هغوى د ده د مريضۍ د ورځو د غيابت په خاطر د پوهنځۍ څخه خارج کړى وو، هر ډول هلي ځلي ئې بې نتيجې سوې، هيڅوک ئې په درد ونه خوړى.

پسله هغه بيرته کندهار ته را ستون سو، بېکارۍ هيڅ خوند نه ورکاوه او د تحصيل تنده ئې هم نه وه ماته سوې نو ئې د کندهار د عالي دارالمعلمين په ۱۳ ټولگي کې ځان شامل کړ او په عالي درجې سره د ۱۴ ټولگۍ تر بريالي کېدو وروسته د کندهار په مشرقي لېسه کې د ښوونکي په حيث مقرر سو، دا چې څنگه ښوونکى وو، څرنگه تدريس

ئې كاوه، د هغه وخت شاگردان ئې چي اوس به ليري او نژدې وجود ولري، ښه ترا قضاوت كولاى سي او زه هم د ده د فوق العاده موثر تدريس نژدې شاهد يم، ځكه په دغه وخت كي زه هم په دغه لېسه كي ښوونكى وم.

معصوم جان د مېلو او بانډارو سره هم ډېره مينه درلوده، د (۱۳۵۰هـ ش) نېټې څخه كال دوولس مياشتي هره جمعه زموږ مېلو دوام درلود چي معصوم جان پكښي خاص رول لوباوه. څرنگه چي زما كور په صحرا (زنگاوات) كي وو او د ښوونكي په صفت مي وظيفه په ښار كي وه، د لوى او كوچني اخترونو د رخصتيو شپې او ورځي به مي په صحرا كي له خپلي كورنۍ او دوستانو سره تېرولې، په دغه ورځو كي به زما ټول انډيوالان زموږ كور، زنگاوات ته راتلل دوي يا درې شپې او ورځي به ئې تېرولې، زما يو اكا وو چي انډيوالانو "خان صاحب" باله، زه چي به صحرا ته ولاړم اكا به مي راته ويل: معلمه! انډيوالان دي ولي وځنډېدل؟ زما اكا ښوونځۍ نه وه لوستې خو د مطالعې څښتن وو. په مجلس كي به ئې له ټولو انډيوالانو سره جدي بحثونه كول. ده مرحوم به په مباحثو كي تل د بحث د دوام په خاطر مخالف موقف نيوى. په ساعتو ساعتو به د شپې تر آخره جر و بحث روان وو، اكا به مي راته ويل: معلمه! د انډيوالانو دي چندانې مزه نسته. يوازي هغه يو چي تاسي ئې معصوم جان بولئ، په يو څه پوهېږي.

د اخترو په دغو رخصتيو كي به ځيني ورځي چمنانو او د ډورۍ رود ته تللو، هغه وخت چمنان د اوبو ډك وه او ډورۍ به هم ډكه بهېدله د ښكار مرغان لكه هېلۍ او نور ډېر وه، معصوم جان ښكاري هم وو، هېلۍ به ئې پر مخكه ناستي نه ويشتلې بلكي د الوتو په وخت كي به ئې په هوا كي ويشتلې او ښكار ئې خطا نه درلوده...

معصوم جان د قرآن کریم په تلاوت کي ښه قاري وو، قبله گاه صاحب دې خدای وبخښي، دی به ئې له ځانه سره چي کوچنی وو مېلو ته ښوی هلته به ئې په نمونوي ډول قرائت په وایه او د ده په دغه ښه لحن او تجوید به ئې فخر کاوه، څرنگه چي ما په کوچنیوالي کي د ده سره بلدیت نه درلود خو د مؤثفو ژوندیو روایتونو څخه راته څرگنده سوې ده چي دی په رشتیا سره هم یو ښه تکړه قاري وو او اوس هم دئ.

د پوهنتون د رخصتیاو په شپو کي به ټول کندهاري محصلین په گډه سره په یوه سرویس موټر کي د کابل څخه کندهار ته راتلل، څرنگه چي لاره اوږده وه چا به کیسې کولې، چا به خوب کاوه او چا به غزلي ویلي چي د اولي پلا دپاره مي د معصوم جان په خواږه او ډډ آواز کي غزل واورېدل او دا راته څرگنده سوه چي دی په موسیقي کي هم وارد دئ.

دغه د خوشحالی شپې و ورځي مو د (۵۸ - ۱۳۵۷) تر کلونو پوري په خوند تېري کړې. تر دې وروسته له بده مرغه په ټول وطن کي د اپوډوړ حالت را شروع سو او تر اوسه پوري روان دئ معلومه نه ده چي تر څه وخته به نور هم دوام ولري، په هر صورت خپل اصلي مطلب ته به راسم.

په دغه کرکجن حالت کي خارج او داخل ته مهاجرتونه شروع سول خو د ډول ډول فشارونو، تهدیدونو، بندي گریو ... څخه ځان وساتي چي معصوم جان هم په دې خاطر کابل ته مهاجر سو، هلته ئې په زیاتو اقتصادي مشکلاتو کي ژوند تېراوه، خو چاته ئې د طمع په خاطر غاړه نه کېوله. څرنگه چي په انګلیسي ژبه کي ئې ښه مهارت درلودی د وخت د اطلاعاتو و کلتور په وزارت کي ئې د فارسي او انګلیسي ژبو څخه خبرونه په پښتو ژبه ترجمه کول، د څه وخت دپاره ئې دغه وظيفه

سرته ورسوله. خو د دولت له خوا د جلب و احضار مسئلې هیشوک پر آرامه نه پرېښوول. سره له دې چې مربوطه څانګې سخت ضرورت هم ورته درلودی، خو سربېره پر دغه ضرورت ئې د ده سره ډېره ناځوانې وکړه غیر مستحقو کسانو ته ئې د جلب او احضار د معافیت کارتونه ورکړل خو ده ته ئې ور نه کړ. د هغه وخت مقاماتو د خپلې دولتي و سیاسي حلقې څخه وتلي کسان عسکری ته سوقول او په دې ډول ئې ګویا د مرګ پلې ته ورنژدې کول، ځکه د هغه وخت عسکري ۹۰٪ د مرګ په معنی وه. ده د دغه جبر څخه د خلاصېدو په خاطر د دوهم ځل دپاره د عالي تحصیلاتو دپاره د کابل په پوهنتون کې د کانکور ازموینه ورکړه په دغه ازموینه کې د ټول هیواد په سطحه کې عمومي اول نمره سو خو د وخت حق تلفو چارواکو د ده پر ځای په راډیو کې بل نفر د کانکور د عمومي اول نمره په صفت اعلان کړ، څه وخت چې ده د مربوطه څانګې سره تماس ونيوی او ورته وئې ویل چې زما نمرې تر دغه نفر چې تاسو د کانکور د عمومي اول نمره په صفت اعلان کړ، ډېرې دي، دا مو په کوم اساس اعلان کړ؟ هغوی ویل چې موږ به معلومات وکړو، چې ترننه پوري ئې دغه معلومات نه دي کړي.

په پوهنتون کې ئې د ادبیاتو پوهنځۍ په خپله خوښه غوره کړه او په اعلی درجې سره ئې پای ته ورسوله. د تحصیل په جریان کې د محصلۍ کارت په درلودلو سره د عسکري د جلب څخه هم معاف وو. د سهار څخه به تر مازیګر پوري په پوهنځۍ کې وو د ماښام له خوا ئې هماغه له فارسي او انګلیسي څخه په پښتو ترجمه کوله او د بخور و نمیر ژوند ئې مخ ته بېوی، د بې عزتۍ او بې غیرتۍ د ژوند پر ځای ئې د خپلو مټو په زور ډول ډول فشارونه او تکلیفونه پر ځان قبولول ابرومندانه ژوند ئې تېراوه. د پوهنځۍ څخه تر فارغېدو وروسته د

پوهنتون د علمي شورا د فيصلې له مخي په کدر کي ونيول سو خو د
ځينو مشخصو کړيو د مخالفت له امله ئې دغه استحقاق هم ورنه کړه
سو. ده گومان کاوه چي د تحصيل تر بشيرېدو وروسته به ئې په ژوند
کي څه ناڅه اسانتياوي رامنځته سي خو برعکس د ژوند مشکلات ئې
ورغ تربلي ډېرېدل. دې شرايطو د خارجي هيوادونو مهاجرت ته مجبور
کړ، د کاناډا تر هېواده ئې ورساوه او اوس هلته مېشت دى. خداى جل جلاله
دې هلته جوړ او روغ ولري خو خپلي دغه ډول علمي او تحقيقاتي هلي
ځلي، چي دى په بوخت دى تر داغه لاهم پراخي کړي چي وړانگي ئې له
هغه ځاى څخه د افغانستان د ادب او فرهنگ د ډگر د لاروښانه کېدو
سبب وگرځي، ژوند دې اوږد وي نوم دي ئې تل پاته وي.

په درنښت

حاجي اختر محمد معلم

کندهار

۱۳۸۹/۱۲/۲۵ ش

د ليکوال چاپ او ناچاپ آثار

چاپ سوي اثار :

۱. سرميني او ښکي - شعري مجموعه - ۱۳۶۹ ل = ۱۹۹۰ ع، کراچي.
۲. پاشلي ويناوي - د مولوي صالح محمد هوتک - سريزه او حاشيې - ۱۳۶۹ ل = ۱۹۹۰ ع، کراچي.
۳. د ميرزا حنان بارکزي دېوان - سريزه، سمون او لغتنامه او خطاطي - ۱۳۷۰ ل = ۱۹۹۱ ع، کراچي.
۴. پوخ کانه - پټه خزانه يو واقعيت دی - ۱۳۷۵ ل = ۱۹۹۶ ع، پورتنیو.
۵. احمد شاهي کندهار - لومړی ټوک، ۱۳۷۵ ل = ۱۹۹۶ ع، پورتنیو.
۶. ميرزا عبدالودود هوتک - ۱۳۷۷ ل = ۱۹۹۸ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۷. پښتني قبيلې او روايتي شجرې - ۱۳۷۹ ش = ۲۰۰۰ ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۸. ښکار او کندهار - ۱۳۸۲ ل = ۲۰۰۳ ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۹. درنه کورنۍ (د علامه حبيب الله کندهاري کورنۍ) ۱۳۸۳ ل = ۲۰۰۳ ع، د علامه حبيبي د څېړنو مرکز.
۱۰. د پولادي امير تر سيوري لاندې، د فرانک مارتين ليکنه، پښتو ژباړه، ۱۳۸۳ ل - د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.

۱۱. بحر العلوم د دوست محمد خټک - لومړی ټوک، (سريزه، سمون او حواشي) ۱۳۸۳ل = ۲۰۰۴ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۲. روڼي شپې - شعري مجموعه - ۱۳۸۴ش = ۲۰۰۵ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۳. سل بگړې يو پوړنې - د هوتکو ملي، روحاني، علمي ادبي او ټولنيزي څېرې - ۱۳۸۴ د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۴. شين سترگي مستخدمين په افغانستان کي. څو قسطه په گوربت مجله کي. په کتابي بڼه ۱۳۸۵ل، صحاف نشراتي مؤسسه.
۱۵. احمد شاهي کندهار - دوهم ټوک، ۱۳۸۴ل = ۲۰۰۵ع، علامه رشاد خپرندويه ټولنه/کندهار.
۱۶. د علامه رشاد د کندهار يادابنتونه، (ترتيب، سمون او لمنليکونه) ۱۳۸۶ل = ۲۰۰۷ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۷. د عبدالروف بېنوا ميرويس نيکه، (سريزه او لمنليکونه) چاپ: ۱۳۸۴ل = ۲۰۰۵ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۱۸. پرمعياړي ژبه د معيار په ژبه يوه څېړنه، ۱۳۸۵ل = ۲۰۰۶ع، علامه رشاد خپرندويه ټولنه/کندهار.
۱۹. د سيد جمال الدين افغان تتمة البيان في تاريخ افغان، د پښتو ژباړي (د محمد رفيق حبيبي په قلم) ترتيب، سمون او لمنليکونه - ۱۳۸۵ل = ۲۰۰۶ع، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه، جرمني.
۲۰. کندهاري وروڼه (کندهاري سرداران)، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۹ع، علامه رشاد خپرندويه ټولنه/کندهار.
۲۱. پښتو! ستا مينې بودا پيست ته بوتلم، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۸ع، علامه رشاد خپرندويه ټولنه/کندهار.
۲۲. احمد شاهي شهنامه، د متن سمونه، سريزه او لمنليکونه - پېژندنه او تعليقات د علامه رشاد، ۱۳۸۷ش = ۲۰۰۸ع، علامه رشاد اکاډيمي، کندهار.

۲۳. د شمس الدین کاکړ دېوان، سریزه او لغتنامه، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۴. د میرزا احسان بارکزي دېوان (بشپړ کلام)، سریزه، سمون او لغتنامه، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۵. د لوی احمد شاه بابا دېوان (مشهور په دېوان هرا)، ترتیب او مقابله، ۱۳۸۸ش = ۲۰۰۹ع، صحاف نشراتي مؤسسه.
۲۶. له (Erinn Banting) کاناډايي مېرمنې سره د (Afghanistan) نومي کتاب په لیکلو کې مرسته او همکاري، (Crabtree Publishing Co)، کاناډا، ۲۰۰۳ع. دا کتاب په دریو برخو (Culture, Land, People) کې خپور سو، خو پر مطالبو باندې یې په ملګرو ملتو کې د افغانستان د هماغه وخت استازي مشورو تر دې اندازې پورې سیوري و اچاوه، چې د لوی احمد شاه بابا عکس لاهم پکښې چاپ نه سو او کتاب زما (هوټک) د مشورو اولارښوونو پر خلاف چاپ سو.
۲۷. ادیب شیخ، ۱۳۸۸ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور ریاست
۲۸. کچکول (د مقالو لومړۍ برخه)، ۱۳۸۹ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور ریاست
۲۹. کچکول (د مقالو دوهمه برخه)، ۱۳۸۹ل، د کندهار د اطلاعاتو او کلتور ریاست
۳۰. له کندهاره تر اټکه، ۱۳۸۹ل، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار
۳۱. پښتني قبیلې او روایتې رېښې، ۱۳۹۰ل (دوهم چاپ - د اضافاتو سره)، علامه رشاد خپرندویه ټولنه/کندهار

ناچاپ اثار :

۱. د هوتکو نوميالي (دوهم ټوک).
۲. د بې ادبه ادب خپرڼه.

۱۲۰

۳. پرتلیز کلیز، د هجري قمري او عيسوي سنو اړونه او راپړونه.
۴. د غره او د وره (ژوند پېښي).
۵. کچکول، د مقالو مجموعه - ۶ ټوکه.
۶. د افغانستان اتالوجي (۱۰۰۰ مخه) ټایپ سوې نسخه یې د بیهقي کتاب چاپولو په مؤسسه کې خوندي وه. اوس یې حال نه لرم.
۷. د مخلص کندهاري د کلام لغوي زېرمه
۸. د علامه رشاد جغرافيايي یادښتونه - سریزه، ترتیب او کمپوز.
۹. پښتو متون سمېدل غواړي.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library